

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

ISSN 2307- 3594

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ФАХОВІЙ ОСВІТІ

Збірник наукових праць

Випуск 11

Ужгород
2020

УДК 371.351:37.015.3

П 24

Редакційна колегія:

Смоланка В.І. – доктор медичних наук, професор, ректор ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Студеняк І.П. – доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Козубовська І.В. – доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Остапець Ю.О. – доктор політичних наук, професор, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Староста В.І. – доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Опачко М.В. – доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Розлуцька Г.М. – доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Козловська І.М. – доктор педагогічних наук, Національний університет «Львівська політехніка»

Попадич О.О. – кандидат педагогічних наук, доцент, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Вархолик Г.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Якимович Т.Д. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Šebeň Vladimír – dr.h.c., doc., PaedDr., PhD, Vedúci katedry fyziky, matematiky a techniky, Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovská univerzita v Prešove

Рецензенти:

Дутка Г.Я. – доктор педагогічних наук, професор, Львівський інститут банківської справи УБС НБУ, м. Київ

Костриця Н.М. – доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ

Адреса редакції: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14. Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail: olena.poradych@uzhnu.edu.ua

Засновник і видавець збірника наукових праць – ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Адреса: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3.

Видається з грудня 2010 року. Збірник наукових праць виходить один раз на рік.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ 20547-10347ПП від 15.01.2014 р.

*Рекомендовано до друку
Вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 9 від 22 грудня 2020 р.)*

ЗМІСТ

Альберт Анна, Сенько Тетяна. Формування духовно-моральних цінностей студентів у процесі фахової підготовки	5
Ваколя Зоряна, Турецький Олександр. Формування професійних компетентностей магістрів вищої школи у контексті європейського вектору освітніх реформ в Україні	13
Головчак Уляна, Якимович Тетяна. Педагогічні умови практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти	21
Дрозда Крістіна, Пашку Неля, Попадич Олена, Саваріна Вікторія. Виховна робота з майбутніми працівниками закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки	26
Змикало Михаела, Якимович Тетяна. Методики активізації пізнавальної діяльності дошкільників	33
Кізмон Марія, Вархолик Галина. Педагогічні чинники та методики розвитку комунікативних якостей вихованців закладів дошкільної освіти	38
Костак Ярослава, Вархолик Галина. Формування комунікативної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти	43
Ларіна Тетяна. Значущі психолого-педагогічні аспекти складових професіоналізму викладачів коледжів	48
Левко Надія, Якимович Тетяна. Практична підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до використання інноваційних методик	53
Ляхович Андрій, Вархолик Галина. Психологічні чинники впливу на професійне зростання військовослужбовців	58
Омелько Мар'яна. Педагогічні інновації при викладанні обліково-економічних дисциплін у закладах фахової передвищої освіти	62
Опачко Магдалина, Січка Анастасія, Шипович Алла. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх організаторів дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки	68
Опачко Магдалина, Пайда Іван. Підготовка магістрів – майбутніх учителів до проектування інформаційно-освітнього середовища для вивчення фізики в школі	76
Опріш Ярослава, Якимович Ольга. Організація роботи з батьками у період підготовки дитини до школи	82
Пенцак Павло. До проблеми формування громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів	87
Петер Марія, Якимович Ольга. Розвиток пізнавально-емоційної сфери дошкільників засобами музики	94

Поладі Тетяна, Якимович Ольга. Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до професійної творчості	98
Варга Олена, Попадич Олена. Формування культури інформаційно-правової поведінки майбутнього педагога у класичному університеті	103
Тележенко Любов, Козонова Юлія. Методологія наукових досліджень як інструмент виконання кваліфікаційної роботи здобувачів вищої освіти ...	110
Тітаренко Сергій, Якимович Ольга. Результативність проєктивних методик психодіагностики рівня стресу	116
Чонка Евеліна, Вархолик Галина. Вплив раннього розвитку на пізнавальні якості дітей дошкільного віку	122
Шпиньович Неля, Туряниця Василь. Державна політика України та її інноваційність в галузі освіти за часи незалежності	128
Тетяна Ключкович. Європейський простір вищої освіти як чинник інтеграційних і модернізаційних процесів	133
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	138

УДК 378.015.31:17.022.1

Альберт Анна,
Сенько Тетяна

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито сутність понять «цінності», «духовно-моральні цінності». Обґрунтовано, що одним із важливих завдань закладів вищої освіти є формування духовно-моральних цінностей студентів у процесі фахової підготовки. Охарактеризовано методи та форми формування духовно-моральних цінностей майбутніх педагогів. Зроблено теоретичний аналіз концептуальних засад розвитку ціннісних компетенцій студентів у закладах вищої освіти

Ключові слова: цінності, студент, духовно-моральні цінності, методи та форми формування духовно-моральних цінностей.

Постановка проблеми. Сучасна перебудова освіти України здійснюється на засадах нових принципів, серед яких вагоме місце займають принципи гуманізації, гуманітаризації, пріоритету загальнолюдських цінностей та виховання на їх основі високоморальної, духовно розвиненої особистості громадянина. Нині особливої актуальності набуває проблема формування людини майбутнього як носія високої моральності, духовності та культури.

Вирішення одного з головних завдань виховання – виховання високоморальної, духовно розвиненої особистості громадянина – неможливе без подолання духовної кризи суспільства, без духовного відродження нації. Адже моральність, духовність – це той рівень розвитку і особистості, і суспільства, який покликаний стати консолідуючим началом, здатним об'єднати людей; це та сила, яка стимулює національне відродження України, забезпечуючи громадянський мир і злагоду.

Кардинальні зміни, які відбулися і відбуваються в сучасному українському суспільстві, поставили на порядок денний проблему духовності, а відтак духовних цінностей, які є невіддільними від духовного поступу, морального самовдосконалення, віри. Затребуваність проблематики духовних цінностей для вітчизняної науки науковцями, органами державного управління та громадським сектором, керівництвом та науково-педагогічним персоналом вищих навчальних закладів зумовлює теоретичну і практичну актуальність дослідження обраної теми. Зважаючи на те, що студентська молодь виступає активним соціальним фактором, рушієм і каталізатором соціальних змін, виникає низка дослідницьких проблем, які потребують визначення механізмів, чинників та умов, які впливають на формування та розвиток духовної сфери молодих людей. Беручи до уваги те, що в науковій літературі немає достатньо чітких концептуальних

імперативів щодо класифікації, типологізації духовних цінностей, визначення їх місця в ціннісній системі особистості, соціальної групи чи суспільства, виникла нагальна потреба поглибити дослідницький соціологічний дискурс та окреслити окремі аспекти у вивченні ціннісної проблематики.

За сучасних умов студентська молодь є головним суб'єктом реформування та інноваційного розвитку вищої освіти і суспільства загалом, тому проблема становлення духовних цінностей студентів набуває актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Філософське обґрунтування феномену цінностей здійснено у працях Аристотеля, Ф. Бекона, В. Віндельбанда, М. Гартмана, Г. Гегеля, Т. Гоббса, Е. Гуссерля, Р. Декарта, І. Канта, Г. Лейбніца, Р. Лотце, Ф. Ніцше, Т. Парсонса, Платона, Г. Ріккєрта, Б. Спінози, М. Шеллера.

Чільне місце означене питання посідає у дослідженнях сучасних філософів Г. Вижлецова, О. Золотухіної-Аболіної, О. Дробницького, М. Кагана, К. Клакхона, О. Корнієнка, В. Ольшанського, Р. Перрі, Д. Рісменом, М. Сміта, М. Тофтула та інших, котрі визначають їх як суспільно значущі орієнтири діяльності особистості.

Феномен «духовність» інтерпретовано у координатах філософського знання Г. Аванесовою, А. Адлером, М. Бахтіним, Л. Буєвою, С. Возняком, С. Кримським, В. Ксенофоновим, В. Лекторським, О. Луньовим, В. Мурашовим, як цілісність, гармонійність, єдність людини із самою собою, іншими людьми, природою, суспільством, вищими силами.

Значний науковий доробок щодо формування духовності особистості представлений у вітчизняній педагогічній думці, зокрема у працях М. Демкова, О. Духновича, М. Корфа, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Я. Чепіги.

Методологічне підґрунтя духовного становлення і розвитку особистості в умовах реформування освіти визначено у дослідженнях І. Беха, О. Вишневського, В. Жуковського, І. Зязюна, В. Кременя, Л. Москальової, А. Осіпцова, Т. Потапчук, О. Сухомлинської, В. Тернопільської, Г. Шевченко.

Проте питання духовних цінностей особистості не знайшло сьогодні достатнього розкриття в контексті педагогіки, що зумовлює доцільність обґрунтування проблеми формування духовних цінностей студентів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів. Потребує уточнення провідна категорія дослідження, необхідне визначення змісту та структури феномену «духовні цінності майбутніх викладачів» у педагогічному ракурсі.

Окремий аспект досліджень – це аналіз структури та динаміки духовних цінностей. Вагомий внесок у цьому контексті наукових напрацювань Б. Гаврилишина, А. Гжегорчика, Р. Інгардена, Г. Клагеса, Я. Мар'янського, С. Оссовського, Й. Тішнера, А. Фолкерської, М. Шелера та інших. Стосовно

аналізу духовних цінностей студентської молоді в системі вищого навчального закладу особливого значення набувають теоретико-емпіричні дослідження українських соціологів В. Арбеніної, В. Астахової, О. Балакіревої, М. Головатого, О. Іванкової-Стецюк, І. Мартинюка, Б. Нагорного, С. Оксамитної, Н. Паніної, Ю. Пачковського, Н. Победи, Є. Подольської, О. Пташник-Середюк, Л. Сокурянської, Н. Шуст, С. Щудло та інших. Водночас, за наявності значного числа напрацювань у царині духовних цінностей, поза увагою дослідників залишається низка питань, пов'язаних із визначенням чинників, які мають місце у їхньому формуванні та становленні особливо для студентської молоді, враховуючи середовище вищого навчального закладу. Виникає також нагальна потреба у пошуках концептуальних основ щодо аналізу духовних цінностей, з урахуванням міждисциплінарного дискурсу.

Метою статті є розкриття сутності та особливостей формування духовно-моральних цінностей студентів під час навчання у виші.

Виклад основного матеріалу

Наскрізному осмисленню духовних цінностей сприяють дослідження філософів, психологів, педагогів. У наукових працях не існує єдиного підходу до визначення поняття «цінність». Відмінність духовних цінностей полягає в тому, що вони є продуктом духовного розвитку, а, отже, належать до феноменів свідомості й виявляються у формі певних норм, ідеалів, ставлень, що зумовлюють духовний розвиток суспільства, індивіда.

Щоб чіткіше зрозуміти сутність окресленого феномена, розглянемо окремі його поняття – «цінність», «духовність». У філософії є розділ, що займається проблемою цінностей, – аксіологія, сфера, що розглядає об'єктивну дійсність і ставлення до неї людини. Проблему цінностей досліджують у нерозривному зв'язку з визначенням сутності людини, її творчої природи й здатності творити світ і саму себе відповідно до міри своїх цінностей. Особистість у процесі становлення своєї ціннісної сфери постійно руйнує протиріччя між сформованим світом цінностей та антицінностями, використовуючи цінності як інструмент підтримки своєї творчості. Ціннісний підхід до світу вимагає розгляду об'єктивної реальності як результату людського самоствердження; за таким підходом світ – реальність, освоєна людиною, перетворена на зміст її діяльності, свідомості, особистісної культури [6, с.48].

До духовних цінностей відносять суспільні ідеали, установки й оцінки, нормативи та заборони, цілі й проекти, еталони і стандарти, принципи дії, виражені у формі нормативних уявлень про благо, добро і зло, прекрасне і потворне, справедливе і несправедливе, правомірне та неправомірне, про сенс історії та призначення людини тощо. Якщо предметні цінності виступають об'єктами потреб та інтересів людини, то цінності свідомості виконують подвійну функцію: вони є сутністю самостійної сфери цінностей, критерієм оцінки предметних цінностей [2, с. 35].

Духовні цінності є своєрідним духовним капіталом людства, накопиченого за тисячоліття, який не тільки не знецінюється, але, як правило, зростає. Природу духовних цінностей досліджують в аксіології, тобто в теорії цінностей, яка встановлює співвідношення цінностей зі світом реальностей людського життя. Йдеться насамперед про моральні й естетичні цінності. Вони правомірно вважаються вищими, бо здебільшого визначають поведінку людини в інших системах цінностей [9, с. 85].

Виховання на основі цінностей, за І. Бехом, є провідним шляхом формування самої особистості, її духовного світу, у зв'язку з чим постає питання не лише про ціннісне навчання, яке має результатом не знання, а формування аксіологічного світогляду, який оперує ціннісними категоріями [3, с.125-126].

За І. Бехом духовна сфера включає сенс життя, любові, добра, зла, тобто сенс загальних моральних категорій. Якщо це так, то людина завжди усвідомлює свої духовні цінності на протигагу особистісним смислам, які не завжди мають усвідомлений характер. Метою справжньої освіти, за переконанням науковця, мають стати моральне самоусвідомлення, виховання та розвиток духовних вартостей. Кожній дитині слід прищепити смак до духовної сторони життя. Водночас І. Бех доводить, що розвиток гуманної, вільної та відповідальної особистості безпосередньо пов'язаний із системою її духовних цінностей, що протистоять утилітарно-прагматичним цінностям. Адже духовність так чи так передбачає вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі й зосередженість на моральній культурі людства. Власне ієрархія духовних цінностей, з одного боку, не дозволяє особистості розчинитися в емпіричному бутті, втратити справжні сутнісні потенції, а з іншого – дає можливість існувати й діяти вільно, тобто свідомо, цілеспрямовано, з огляду на самого себе. Про духовну цінність можна говорити лише тоді, коли постає питання, заради чого людина діє чи в чому сенс досягнення тих або інших цілей, прагнень, намірів. Тому сфера духовних цінностей включає сенс життя, любові, зла тощо, тобто сенс загальних моральних категорій [5, с. 8-9].

Феномен «духовні цінності» у педагогічній науці інтерпритовано як засвоєння особистістю моральних норм, цінностей, моделей поведінки, розвиток якостей, що зумовлюють її здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, адаптацію й самореалізацію особистості в сучасному суспільстві. Духовні цінності студентської молоді визначено як інтегральне особистісне утворення, спрямоване на інших людей (відповідальність, толерантність, милосердя) та на себе (гідність, самодостатність), що робить поведінку конструктивною та забезпечує можливість здійснення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, адаптацію та самореалізацію особистості в суспільстві. Процес становлення соціальної зрілості студентської молоді, вибір нею життєвого шляху відбуваються в усіх основних сферах життєдіяльності особи, реалізуючись за допомогою навчання та виховання, засвоєння та перетворення досвіду старших поколінь. Основними соціально-

психологічними регуляторами цього процесу та, водночас, показниками місця студентської молоді в суспільстві і структурі історичного процесу розвитку є ціннісні орієнтації, соціальні норми й установки. Вони визначають тип свідомості, характер діяльності, специфіку проблем, потреб, інтересів, очікувань молоді, типові зразки поведінки [8, с. 280-281].

Аналізуючи процес формування цінностей та ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді в процесі навчання та виховання, вчені дійшли висновку, що головною метою виховання у вищій школі є зміцнення моральних засад суспільства, розвиток духовності, виховання в молоді високих моральних якостей, підготовка гармонійно розвиненої та суспільно активної особистості. Досягнення цієї мети забезпечується принципами особистісно орієнтованого виховання та визначальним місцем громадянської освіти з акцентом на духовні, демократичні та культурні цінності.

Відмінною рисою студентства є організаційне об'єднання завдяки інституту вищої освіти. Ця ознака визначає характер праці студентів, який полягає в систематичному накопиченні, засвоєнні, оволодінні науковим знанням, а також виявляється у відносній самостійності щодо вибору способів діяльності в навчальній і позанавчальній час. На думку Т. Артимонової, студентській молоді притаманна певна цілісність і самостійність щодо накопичення нею соціокультурного досвіду паралельно з навчанням у ВНЗ [1, с. 323-324].

Аналізуючи духовну культуру студентів закладів вищої освіти в умовах соціально-гуманітарної кризи, О. Лучанінова [7] робить висновок, що рівень культури залежить від сприйняття її самими студентами, адже студент – особистість соціальна, він повинен розвиватися, зростати духовно, пізнавати світ і себе у ньому, реалізуватись як творець, а не тільки задовольняти суто фізіологічні потреби. Суть виховного процесу у вищому навчальному закладі – не у проголошенні намірів виховання студентів, а у створенні найсприятливіших умов для виховання фахівців з вищою освітою, плекання духовно-культурної еліти суспільства. Велика виховна роль належить викладачу, який якраз і сприяє створенню високого інтелектуального, морального та естетичного фону в навчальному процесі.

Отже, сучасна українська студентська молодь є відкритою до проблеми духовності та духовного виховання в освітньо-виховному процесі. Як засвідчують результати проаналізованих емпіричних досліджень, студентство активно цікавиться проблемами духовності, усвідомлює величезну роль і значимість духовності у своєму житті, а саму духовність розуміє переважно, як сукупність моральних якостей та гармонію внутрішнього світу особистості. Констатовано тенденцію, що в умовах сучасного українського суспільства молоді люди, які надають перевагу духовним цінностям, характеризуються прагненням до морального самовдосконалення в усіх сферах свого життя, до реалізації своїх творчих можливостей, до встановлення доброзичливих стосунків з іншими людьми. Значною мірою проблема формування духовних цінностей ставиться у

залежність від стану духовної культури молоді. У цьому процесі вища освіта сьогодні є не лише запорукою економічного процвітання, але й стає важливим фактором духовної безпеки суспільства, фактором, який є одним з визначальних аспектів формування високодуховних ціннісних систем.

У навчально-виховному процесі закладу вищої освіти духовні цінності стають цілісним, інтегративним, особистісним утворенням студентської молоді, оскільки саме в юнацькому віці завершується становлення світогляду, ціннісно-сислової сфери особистості.

Слід зазначити, що в юнацькі роки коло духовних потреб значно збільшується, духовне життя характеризується більш глибокою потребою морального переживання. Студентська молодь визначає для себе моральні принципи й відчуває духовну потребу поводити себе згідно з ними. Головна потреба ссудентів – у наполегливому прагненні знайти, визначити своє місце в житті, у реальних суспільних відносинах. За цих умов вони прагнуть до соціальної творчості, усвідомлюють і збагачують себе соціально-цінними переживаннями, почуттями, звичками, способами регулювання поведінки. Психологічно це виявляється в бажанні творчого прояву своєї особистості й індивідуальності. Духовна потреба студентської молоді в самовдосконаленні виявляється як стан душі, як наполегливе бажання, прагнення до ідеалу, яке стимулює практичну діяльність.

У цьому віці відбувається особистісне й соціальне самовизначення, визначення свого місця в дорослому житті. Студентська молодь починає активно аналізувати й оцінювати себе. Така самооцінка виникає в порівнянні ідеального «Я» з реальним. Так, Снегірьова Т. у своєму дослідженні виділила шість типів ціннісно-часової структури «Я». За результатами цього дослідження можна простежити чітку тенденцію, характерну для молодих людей: поєднання критичного ставлення до себе в минулому і спрямованість у майбутнє [6, с. 117-118].

Вияв духовних цінностей студентами синтезує можливості вибору різноманітних варіантів поведінки, способів діяльності, які є адекватними щодо конкретних взаємин і тих умов, за яких вони реалізуються. У кожному випадку, вибираючи поведінку або різновид діяльності, студент мусить встановлювати нові зв'язки з іншими людьми, тому будь-який змістовний акт вибору, яким би індивідуальним він не здавався, є одночасно моментом функціонування спільності, до якої він включений, показником його потреби в спілкуванні, взаємодії. Саме тому взаємостосунки, комунікацію не можна нав'язати ззовні. Потрібно, щоб вони народжувалися й розвивалися як результат активності самої особистості, яка усвідомила необхідність і відповідальність за їх удосконалення [6, с. 127].

Висновки

Отже, духовні цінності студентів визначаються їх ціннісними орієнтирами, моральними переконаннями, взаємостосунками з оточуючими, здатністю діяти відповідно до соціально прийнятих норм поведінки. Вони відображають ставлення до себе, інших людей, навколишнього світу. Можна

стверджувати, що моральні якості пов'язують соціум і вихованця, представляючи духовні цінності в емоційно закріпленій формі. Формування духовно-моральних цінностей молоді – одне з найважливіших завдань навчальних закладів будь-якого типу. Сьогодні нашій країні потрібен могутній потенціал високодуховної молоді, який би приносив реальну користь державі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із обґрунтуванням педагогічних умов формування духовно-моральних цінностей студентів в освітньому середовищі вищої школи.

Список використаних джерел

1. Бакіров В. С. Ценностное сознание и активизация человеческого фактора. Харків : Вища школа, 1988. 152 с.
2. Белорусов С. А. Психология духовности, веры и религии. *Журнал практического психолога*. 1998. № 6. С. 21-43.
3. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 124-130.
4. Бех І. Д. Компетентна модель сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Вип. 21. Кн. 1. Київ, 2017. С. 6–21.
5. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи. Львів: Вид-во «Світ», 1999. 302 с.
6. Лаппо В. В. Теоретико-методологічні засади проблеми формування морально-духовних цінностей студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу/ Текст : дис. докт. пед. наук : 13.00.07 Київ : Інститут проблем виховання НАН України, 2018. 474 с.
7. Лучанінова О. П. Духовна культура студентів вищих навчальних закладів в умовах соціально-гуманітарної кризи. *Вісник Дніпровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і Психологія». Педагогічні науки*. 2015. №2 (10). С. 15-20.
8. Молодиченко В. В. Модернізація цінностей в українському суспільстві засобами освіти: (філософський аналіз). Київ: Знання України, 2010. 383 с.
9. Рассел Б. Сущность религии. Психология религиозного мистицизма: хрестоматия. Минск : Харвест. 2001. С.211–236.

Альберт Анна, Сенько Татьяна

**ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ
СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ**

В статье осуществлён теоретический анализ формирования духовно-нравственных ценностей студентов в контексте профессиональной мотивации. Доказана актуальность исследуемой проблемы в аспекте профессиональной подготовки с целью становления мобильности и конкурентоспособности будущих специалистов. Освещены психолого-педагогические составляющие формирования духовно-нравственных ценностей студентов.

Ключевые слова: *ценности, студент, духовно-нравственные ценности, методы и формы формирования духовно-нравственных ценностей.*

Albert Anna, Senjko Tetiana

**FORMATION OF SPIRITUAL AND MORAL VALUES OF STUDENTS
IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING**

The article reveals such concepts as «values», «spiritual and moral values».

The author proves that the most important task of secondary schools and higher education is to provide spiritual and moral values development in the process of social formation. The basic methods and forms to form spiritual and moral values of future teachers in the course of professional training are described.

Key words: *values, spiritual and moral values, methods and forms to form spiritual and moral values of future teachers.*

УДК 378.24-047.22(477+4)

Ваколя Зоряна,
Турецький Олександр

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАГІСТРІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВЕКТОРУ ОСВІТНІХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено актуальність формування компетентнісної парадигми, професіоналізму і майстерності магістрів вищої школи. На підставі проведеного аналізу науково-педагогічних джерел окреслено напрями формування професійних компетентностей магістрів у контексті європейського вектору розвитку освіти України. Проаналізовано відмінність між поняттями «компетенція» і «компетентність».

Ключові слова: європейські цінності, компетентності, магістр, магістратура, вища школа.

Постановка проблеми. Система вищої освіти України є активним учасником, рушійною силою і каталізатором основних тенденцій суспільного розвитку на сучасному етапі. У цьому контексті тенденції до євроінтеграції освітніх процесів відчутно впливають на модернізацію вищої освіти. Це актуалізує необхідність створення єдиного освітнього простору, основними ознаками якого є якість освіти, мобільність студентів, викладачів, дослідників, багатогранність та гнучкість змісту освітніх програм і технологій їх реалізації. На підставі проведеного аналізу науково-педагогічних джерел окреслено напрями формування компетентнісної парадигми магістрів вищої школи. Впровадження ступеневої системи вищої освіти і введення нових освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» та «магістр» надає широкі можливості для задоволення освітніх потреб особи, забезпечує гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки фахівців, підвищення їх соціального захисту у ринку праці та інтеграцію у світове освітянське співтовариство. Введення ступеневої освіти в освітню галузь України значно розширило правові рамки фахівців, про що свідчить підписана Україною у Лісабоні на спільній конференції Ради Європи та ЮНЕСКО конвенція про визнання кваліфікацій, які належать до вищої освіти у європейському регіоні.

Сучасна система освіти вимагає зміщення акценту зі змісту навчання (того, що вивчають) на результат (якими компетенціями повинен володіти студент, що він буде знати і як зможе застосовувати ці знання). Формування професійних компетенцій студентів є частиною освітніх результатів, які визначені стандартами освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні науковці розглядають компетентність як категорію оцінку, яка характеризує людину як суб'єкта певного виду діяльності й забезпечує досягнення успіхів.

На підставі вивчення стану дослідженості проблеми формування ключових та професійних компетентностей зазначимо, що автори розглядали у своїх працях такі аспекти: реалізація компетентнісного підходу (Л. Бірюк, Л. Козак, В. Кравець, Т. Литвин, С. Нечіпор, І. Родигіна, В. Чайка); особливості формування професійної компетентності майбутніх фахівців (О. Джеджула, О. Лазарев, Г. Мешко, І. Секрет, Т. Стахмич, Г. Терещук, О. Тімець, Т. Фурман, І. Чемерис, О. Яковчук).

Зокрема, із питань упровадження компетентнісного підходу плідно працюють вчені І. Бех, Н. Бібік, І. Зимня, Е. Зеєр, Л. Кравченко, В. Оніпко, О. Савченко, Т. Суценко, А. Хуторський, Ю. Шапран та ін.; історико-педагогічні аспекти змісту, форм та методів навчання учнів і студентів природничих спеціальностей представлено в дослідженнях О. Гончарова, Н. Житеньової, С. Каплуна, О. Мартинюка, О. Міняйла, О. Пінчука, З. Савченка, О. Сорочинської, Л. Сушика, А. Федорчука.

Щодо не вирішених раніше частин загальної проблеми, то можна зазначити, що під час аналізу літературних джерел виявлено багато робіт з визначеннями понять «компетенція» і «компетентність».

Мета статті полягала у здійсненні аналізу концептуальних засад розвитку професійних компетентностей студентів магістратури у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Основні завдання підготовки студентів магістратури – системне підвищення якості освіти на інноваційній основі; визначеність й унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечує поступовий розвиток загальних (універсальних) компетентностей, конкурентоспроможність на зовнішньому ринку праці, створення сприятливих умов для професійного вдосконалення, розвитку лідерських компетенцій.

Сучасні українські дослідники, міжнародні організації інтенсивно розвивають ідеї запровадження компетентнісного підходу в освіті, оскільки компетентність набуває статусу особливої реальності, важливою як у сфері професійної освіти, так і в практичній діяльності. Сьогодні мета вищої освіти співвідноситься з формуванням компетентностей та опануванням компетенцій. Нові перетворення в системі вищої освіти повинні підвищити якість навчання та стимулювати пошук науково обґрунтованих та більш ефективних підходів до вдосконалення системної організації навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Поняття *компетентність* визначаємо як стійку готовність і здатність приймати рішення, нести відповідальність за їхні наслідки у різних галузях діяльності; компетентність є ситуативною категорією, що виражається в готовності здійснення діяльності в певних ситуаціях. Останнє залежить від «п'яти основних елементів: глибоке розуміння суті завдань і проблем, які розв'язуються; наявність досвіду у певній сфері; уміння обирати засоби і способи діяльності, адекватні конкретним обставинам місця і часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність вчитися на помилках й

привносити корективи у процес досягнення мети» [9]. Окрім того, у вітчизняній педагогічній науці активно розробляються «еталонні моделі компетентності» [1, с.19] та «комплекс професійних компетентностей» підготовки майбутніх фахівців у вищих закладах освіти [4, с. 12]. На особливу увагу заслуговує «концепція компетентності» як провідна ідея для сучасної національної системи освіти, суть якої полягає в тому, що «...система освіти тільки тоді може вважатися ефективною, коли її результатом буде компетентна особистість, яка володіє не тільки знаннями, моральними якостями, але й вміє адекватно діяти у відповідних ситуаціях, застосовуючи здобуті знання і беручи на себе відповідальність за свою діяльність» [11, с. 32]. Отже, компетентність можна вважати одним із вагомих критеріїв підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. У роботі В.І. Байденка [13] проведено аналіз досліджень зарубіжних вчених, які розкривають різноманітність компетенцій у професійній освіті. Схожі з цим думки висловлює А. Шелтон, який розглядає професійну компетентність як сукупність соціальної, спеціальної і методичної компетентності.

Визначення поняття «компетенція», зокрема сформульоване Н. Бібік, дає однозначне розуміння цього феномену, а саме: «Це відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до професійної компетентності педагогічного працівника, необхідна для його якісної продуктивної діяльності, тобто соціально закріплений результат» [2, с.409]. Таким чином, компетенції становлять основу змісту професійної діяльності будь-якого працівника, зокрема викладача вищої школи. Як стверджує Г. Єльнікова, компетенція – це поняття, яке стосується роботи і характеризує сферу професійної діяльності, у якій працівник є компетентним. У той час як компетентність – це поняття, яке стосується людини, розкриває аспекти її поведінки і забезпечує професійно якісне виконання роботи [7, с. 298]. Отже, наведені тлумачення пояснюють відмінність між поняттями «компетенція» і «компетентність», визначаючи компетенцію як еталон ефективної діяльності в певній предметній галузі, а компетентність – рівень опанування працівником компетенцій.

На сучасному етапі розбудови системи вищої освіти в Україні одним із загальних завдань постає підвищення практично-професійного рівня випускників ВНЗ. Зазначене вимагає масового впровадження інноваційних технологій навчання, а це в свою чергу – спеціальних досліджень проблеми готовності випускників до виконання нових виробничих функцій професійної діяльності. В Україні, як і в інших європейських країнах, створюється нова система вищої освіти, орієнтована на її входження у світовий освітній простір. Однією з вимог Болонського процесу в нашій державі залишається створення необхідних умов для інтеграції вітчизняної вищої школи до світового освітнього й наукового простору. Таким чином, реалізація наказів Міністерства освіти та науки України сприяє двоступеневій структурі вищої освіти, прийняттю прозорих та зрозумілих

градацій дипломів, ступенів та кваліфікацій; використанню єдиної системи кредитних одиниць; підтримці і розвитку європейських стандартів якості освіти, а отже, ліквідації перепон для розширення мобільності студентів. Усі ці заходи доцільно реалізовувати в умовах сучасного компетентнісного підходу до освіти.

Створення нових вітчизняних стандартів вищої освіти на основі компетентнісного підходу та освітніх програм, які базуються на відображенні якісних результатів освітнього процесу шляхом визначення компетенцій, на думку вчених, забезпечить їх порівнянність із європейськими освітніми системами; зміцнення позицій вищої освіти України в загальноєвропейському освітньому та дослідницькому просторі; звернення вищої освіти до запитів економіки й ринків праці, а також підвищить адаптованість випускників ВНЗ до життєдіяльності.

Для визначення професійних компетенцій науково-педагогічного працівника взято до уваги виокремлену Г. Єльніковою ієрархію компетентностей: ключові (надпредметні, або базові), ґрунтуються на пізнавальних процесах і виявляються в різних контекстах; загальнопредметні (належать до певної сукупності предметів або освітніх галузей); вони відрізняються високим ступенем узагальненості і комплексності; предметні – це часткові, яких набувають при вивченні певних предметів [6, с. 10].

Ефективність вирішення проблеми формування загальних та професійних компетенцій студентів в процесі вивчення фахових дисциплін залежить від вибору педагогічних технологій, методів, засобів і форм організації освітньо-професійної діяльності. Сучасна педагогічна практика характеризується різноманіттям інноваційних освітніх технологій, вибір яких залежить від цілей та задач діяльності, з урахуванням специфіки майбутньої професії, освітніх потреб студента та професійної компетентності педагога. В умовах сучасного суспільства педагогу необхідно вибрати такі методи, засоби та форми організації, які будуть найбільш ефективні. А саме – дозволять досягати стабільно високих результатів навчання та розвитку за рахунок удосконалення наявних ресурсів та оптимальної організації діяльності студентів з точки зору часу, зусиль, засобів. Здійснюючи вибір конкретних технологій, необхідно враховувати освітні потреби студентів, особливості їхнього сприйняття та когнітивної обробки інформації.

До основних організаційних форм віднесено лекції, семінари, практичні заняття, самостійна робота студентів. При цьому акцент робиться на продуктивну роботу в малих групах, вибудовування індивідуальних навчальних траєкторій, міжпредметні зв'язки, самостійність (ефективний пошук інформації в мережі Інтернет; технологія роботи з навчальним текстом, з аудіотекстом; візуальними навчальними матеріалами у вигляді картин, схем, таблиць, фільмів; підготовка мультимедійних презентацій, проєктів, та ін.) і особисту відповідальність студентів за прийняття рішень [10, с. 540].

Компетентнісний підхід передбачає застосування принципово нової методології до організації змістової та процесуальної сторін вищої освіти. Його особливість полягає у створенні нової моделі освіти, яка, ґрунтуючись на результатах навчання, регулює саморозвиток студентів, викладачів, всієї системи вищої освіти [8].

Компетентнісний підхід дозволяє перейти від предметної диференціації до міждисциплінарної інтеграції і припускає, що на різних щаблях навчання пріоритет повинен надаватися завданням різного рівня:

- завдання змістовно-особистісного рівня (евристичні);
- завдання змістовно-діяльнісного рівня (творчі);
- завдання предметно-змістовного рівня [5, с. 20].

Завдання кожного із зазначених рівнів мають бути спрямовані на формування певних компетенцій, які й розглядаються як основний результат навчання. Важливо не тільки сформулювати необхідні компетенції майбутнього фахівця, але і запропонувати освітні технології їх формування і контролю за ступеневою системою освіти.

Для досягнення перелічених критеріїв якості навчання за ступеневою системою освіти необхідна нова модель організації навчального процесу. Відповідно до замовлення на підготовку майбутніх фахівців формулюються ключові компетенції (загальні і професійні), які повинні бути сформовані в ході вивчення певної дисципліни.

Важливим у контексті проблеми нашого дослідження є окреслені зарубіжними вченими рівні формування компетенцій під час навчання у вищому навчальному закладі, визначені в європейських країнах. Так, для першого рівня характерними є такі загальні для різних предметних галузей компетенції:

- здатність демонструвати знання основ та історії дисципліни;
- здатність логічно й послідовно представити освоєне знання;
- здатність контекстуалізувати нову інформацію й давати її тлумачення;
- уміння демонструвати розуміння загальної структури дисципліни й зв'язок між піддисциплінами;
- здатність розуміти та використовувати методи критичного аналізу й розвитку теорій;
- здатність правильно використовувати методи й техніки дисципліни;
- здатність оцінювати якість досліджень у цій предметній галузі;
- здатність розуміти результати експериментальних і спостережних способів перевірки наукових теорій [10, с. 540].

На другому рівні майбутні фахівці повинні бути наділені такими компетенціями: володіти предметною областю на належному кваліфікаційному рівні, тобто володіти новітніми методами й техніками дослідження, знати новітні теорії та їхні інтерпретації; критично відслідковувати й осмислювати розвиток теорії й практики; володіти

методами незалежного дослідження й уміти пояснювати його результати на належному рівні.

Найвищий рівень – це можливість використовувати систему інтегрованих знань та вмінь у нестандартній ситуації, здатність зробити оригінальний самостійний внесок у дисципліну відповідно до канонів цієї предметної області, наприклад, у рамках кваліфікаційної роботи; продемонструвати оригінальність і творчий підхід; опанувати компетенції на професійному рівні [3, с. 128]. Студент, який демонструє найвищий рівень засвоєння дисципліни, здатен до узагальнення та переносу встановлених закономірностей на нові явища.

Крім того, необхідно зазначити, що процес сформованості компетенцій у студентів є багатоступінчастим. Таким, який включає в себе оцінку рівня сформованості компетентності викладачем, самооцінку студента, обговорення результатів і комплекс заходів щодо усунення недоліків. Тому в університеті повинна бути створена внутрішньовузівська система якості за кожною освітньою програмою, що включає основні критерії якості навчання:

- формування ключових компетенцій в області, що вивчається;
- формування загальних компетенцій фахівця;
- облік взаємозв'язку матеріалу, що вивчається, з іншими предметними областями в рамках навчального плану;
- впровадження прогресивних форм організації навчального процесу;
- використання нових інформаційних технологій;
- відповідність навчально-методичного матеріалу сучасному світовому рівню;
- використання активних методів навчання і контролю [10, с. 540].

«Схему, яка передбачає підготовку спеціаліста через утворення в нього моделі компетенцій, можна вважати ідеальною, якщо в процесі її практичної реалізації, коли більшість компетенцій формується групою дисциплін, стане можливим приділити цьому настільки належну увагу, що в результаті навчання випускник отримує саме систему компетенцій, а не їх набір» [12].

Висновки Отже, важливо не тільки сформулювати необхідні компетенції майбутнього фахівця, але і запропонувати освітні технології їх формування і контролю за ступеневою системою освіти. При розробці сучасних навчальних програм за ступеневою системою освіти як у змісті окремих дисциплін, так і при створенні технологій їх навчання необхідно проектувати умови для формування і загальних, і професійних компетенцій – предметно-спеціалізованих знань, умінь і навиків.

Обґрунтування таких умов становитиме предмет подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Безгласна Л. М. Підвищення кваліфікації директорів загальноосвітніх шкіл з керівництва процесом виховання в учнів милосердя: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1996. 21 с.
2. Бібік Н. М., Ващенко Л.С., Локшина О.І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: колективна монографія / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112с.
3. Бойко Ю.Ю. Формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ: Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, 2008. 240 с.
4. Василюк А.В. Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Польщі (1989 1997 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1998. 21 с.
5. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи: монографія. 2-е вид. Київ, 2002. 140 с.
6. Єльнікова Г. В. Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу // Теорія та методика управління освітою. 2010. № 4. С. 10.
7. Єльнікова Г.В., Зайченко О.І. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія / за ред. Г.В. Єльнікової. Київ – Чернівці : Книги-XXI, 2010. 460 с.
8. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.
9. Огарев Е.И. Компетентность образования: социальный аспект. Санкт-Петербург : РАОИОВ, 1995. 85 с.
10. Сарновська Н.І. Проблеми формування загальних та професійних компетенцій студентів у навчально-професійній діяльності // Молодий вчений. 2017. № 10. С. 538-542.
11. Татаренко І. Компетентність – вимога сучасності // Світло: науково-метод. інф. пізн.- освітній часопис. 1996. № 1. С. 57.
12. Тормасин С.В., Пучков Н.П. Организационно-методические проблемы интеграции компетенций URL: <http://vernadsky.tstu.ru/ru/vjpusk/2012/vjpusk-01.php>
13. Шелтон А. Введение в профессиональную педагогику: учебное пособие. Екатеринбург: УГППУ, 1996. 288 с.

Ваколя Зоряна, Турецкий Александр

**ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ
МАГИСТРОВ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОГО
ВЕКТОРА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕФОРМ В УКРАИНЕ**

В статье освещены актуальность формирования компетентностной парадигмы, профессионализма и мастерства магистров высшей школы. На основании проведенного анализа научно-педагогических источников обозначены направления формирования профессиональных компетенций магистров в контексте европейского вектора развития образования в Украине. Выявлено различие между понятиями «компетенция» и «компетентность».

***Ключевые слова:** европейские ценности, компетентности, магистр, магистратура, высшая школа.*

Vakolia Zoriana, Turetskii Olexander

**FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF MASTERS
OF HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN
VECTOR OF EDUCATIONAL REFORMS IN UKRAINE**

The article highlights the relevance of the formation of the competence paradigm, professionalism and skill of the future teacher of higher education. Based on the analysis of scientific and pedagogical sources, the leading principles of formation of professional competencies of masters in educational and professional activities are outlined. Emphasis is placed on general didactic and specific principles.

***Key words:** european values, competencies, master's degree, master's degree, higher education.*

УДК 377.1

Головчак Уляна,
Якимович Тетяна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОРГАНІЗАТОРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто педагогічні умови практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти. З'ясовано особливості неперервної практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти. Виявлено, що зміст практичної підготовки визначається не тільки професійними знаннями та вміннями, а й ціннісними орієнтаціями у професії та прагненням до особистісного самовдосконалення.

Ключові слова: майбутні організатори дошкільної освіти, самовдосконалення, практична підготовка, знання, вміння.

Постановка проблеми Успіх професійної діяльності майбутніх організаторів дошкільної освіти залежить від сформованості в них професійнопедагогічних цінностей, мотивів, інтересів, тому професійна підготовка студентів полягає не тільки в тому, щоб надати молодим педагогам певну суму знань, але разом з ними прищепити ціннісне ставлення до професійної діяльності. Проте якість підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти за багатьма вказаними параметрами, як свідчить вивчення масової практики, ще не відповідає вимогам сучасного дошкільного навчального закладу. У зв'язку з цим актуальною залишається потреба в забезпеченні дошкільних закладів освіти добре підготовленими, професійно компетентними кадрами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Особливе місце належить роботам українських учених, у яких аналізувалася професійна підготовка майбутніх педагогів у контексті особистісно орієнтованої освіти (І. Бех, С. Гончаренко, О. Кобернік, В. Рибалка). Проблема практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти досліджена у публікаціях Г. Беленької [1], Л. Загородньої [2], Л. Козак [3], Х. Шапаренко [4] та ін.

Разом з тим, проблема практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти не знайшла належного висвітлення, хоч практика є важливим компонентом процесу формування професійної компетентності, системи спеціальних знань, умінь, навичок. Нині не існує загальної концепції неперервної практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти.

Мета статті: розкриття педагогічних умов практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу Професійній діяльності педагога закладу дошкільної освіти притаманні всі риси педагогічної діяльності, але всі вони набувають особливого значення у діяльності педагога, який здійснює

навчання і виховання дітей раннього та дошкільного віку. Основними якостями педагога закладу дошкільної освіти, які формуються під час практики, є: організаційно-управлінські (розробка навчально-планової документації, складання розкладу, вироблення критеріїв визначення рівня компетентності), навчально-методичні (відбір змісту занять, інтеграція різних освітніх програм), технологічні (контрольно-оцінювальні вміння, організація активних форм навчання, використання інноваційних технологій), психолого-педагогічні (здійснення діагностики розвитку вихованців, рефлексія, саморозвиток) [3, с.74].

Загальною метою практичної підготовки є формування вміння застосовувати теоретичні знання в конкретній практичній роботі, засвоєння засобів і прийомів практичної роботи. Під час практичної підготовки перевіряється рівень професійної підготовленості майбутнього педагога, вона дозволяє прогнозувати, планувати, проектувати професійне самовизначення і самозбагачення, допомагає знаходити шляхи вдосконалення в особистому житті і професійній діяльності [1, с.132].

У дослідженні Х. Шапоренко визначено комплекс умов процесу особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти: дидактико-методичні умови (побудова освітнього процесу); організаційно-педагогічні умови (відображення у змісті підготовки сутності і цінності процесу особистісного самовдосконалення); акмеологічні умови (забезпечення індивідуальної траєкторії); культурно-виховні умови (створення культурно-освітнього простору в закладі вищої освіти) [4].

До педагогічних умов практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти відносять наступні.

Перша умова професійно-практичної підготовки починається з прийняття рішення про необхідність особистісного самовдосконалення. Досить важливим є вибір або формування ідеалу чи моделі, до яких необхідно прагнути в процесі самовиховання. Досвід показує, що на основі вже сформованого бачення можливостей самовиховання, власного світобачення і під впливом особистісноорієнтованого педагогічного середовища студент обирає собі ідеал або приклад. При цьому ми розуміємо, що педагогічна практика в цьому випадку не зводиться до чистої репродукції студентом обраного або сконструйованого образу. Швидше за все це абстрагування стосовно умов конкретного вишу, факультету, навчальної групи. Як результат студент створює якийсь абстрактний образ (модель), який він хотів би наслідувати або яким би хотів стати. Ідеал може бути досить чітко представлений в особі конкретної людини, або жити у свідомості у вигляді певних проявів (зовнішньому вигляді, спілкуванні, компетенції тощо). Аналіз процесу вибору ідеалу показав, що він пов'язаний перш за все з мотиваційною стороною самовиховання: якщо студенти початкових курсів у більшості випадків вказують як ідеал самовиховання конкретну особистість (викладачі, однокурсника і т. п.), то на старших курсах певним зразком зразка зазвичай обирається узагальнений образ.

Друга умова – професійно-практична підготовка здійснюється відповідно до обраного ідеалу (прикладу) або до накопичених знань про можливість самовиховання прагне до самопізнання. У процесі самопізнання відбувається виявлення і самооцінка рівня розвитку тієї чи іншої якості або властивості особистості. Ступінь і точність їх діагностики залежить від самого студента, його бажання дійсно пізнати себе, свої чесноти й недоліки або задовольнити свій приватний інтерес. У межах професійно-практичної підготовки також відбувається формулювання (уточнення) ціннісних орієнтацій студента. У цьому, без сумніву, допомагають вимоги кваліфікаційної характеристики випускника спеціальності Дошкільна освіта, а також морально-етичний образ сучасного педагога дошкільної освіти.

Третя умова – зміст кожного наступного етапу професійно-практичної підготовки має більш практичну спрямованість, ніж попередні. Одним із його центральних елементів є вибір шляхів, методів і засобів самовиховання. Варто зазначити, що сучасна педагогіка пропонує студенту досить широкий вибір. Однак дуже важливо зупинитися на тих із них, які найбільш повно відповідають особистісним особливостям студентів, специфіці освітньої та майбутньої професійної діяльності. Цей цикл також включає розробку необхідних саморекомендацій, які можуть допомогти студенту забезпечити досягнення певних цілей самовиховання. До них, наприклад, можна віднести особисті правила (принципи) поведінки, форма і зміст яких представлені в педагогічній літературі й опублікованих щоденниках відомих особистостей минулого. Вони визначають найбільш характерні прояви людини в її стосунках, манері спілкування, поведінці, діяльності в різних умовах. У кожного студента, як правило, завжди є вимоги до себе, які можна побачити в його поведінці, спілкуванні, відносинах, діяльності. Важливо їх виділити, проаналізувати, уточнити. Зазначимо також, що досить часто предметом самоаналізу виступають власні психічні властивості та якості студентів, їх переживання, пізнавальна та громадська діяльність. Результати опитувань студентів випускних курсів відрізняються від відповідей студентів 1-2 курсів насамперед рівнем розвитку моральної самосвідомості, високою вимогливістю до себе як до майбутнього спеціаліста, проявом певного почуття незадоволеності від неготовності до професійної діяльності в умовах сучасного виробництва.

Четвертою умовою є робота майбутніх організаторів дошкільної освіти над собою, яка вимагає повсякденного самоконтролю, самостереження над власною діяльністю, її поточною результативністю і самокорегування виховної діяльності. Рефлексія супроводжується аналізом результатів роботи студента над собою. Він визначає, що вийшло і чого не зміг щодо реалізації наміченого. На цьому етапі відбувається самодіагностика, критичний аналіз досягнутого і приймається рішення щодо подальшого самовиховання, що є початком якісно нового циклу.

Реалізація представлених педагогічних умов здійснюється шляхом планування професійно-практичної підготовки. Його зміст знаходить відображення у відповідних програмах практики.

У майбутніх організаторів дошкільної освіти навчальним планом передбачено 5 видів практик, серед яких: навчальна практика, практика у групах раннього віку (педагогічна), підготовка дитини до школи (педагогічна), практика у дошкільних навчальних закладах (виробнича), переддипломна педагогічна практика.

Практика у групах раннього віку має на меті поглиблення знань студентів з фахових дисциплін, оволодіння сучасними методами та формами організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку, формування професійних умінь, потрібних для догляду, розвитку, навчання і виховання дітей раннього віку, виховання відповідального ставлення до професійної діяльності, потреби постійно поповнювати власні знання та творчо застосовувати їх на практиці. Практика у групах раннього віку (навчальна) припадає на 4 семестр та триває 2 тижні.

Підготовка дитини до школи – практика, що відбувається на 3 курсі (5 семестр) та триває 2 тижні. Такий вид навчальної практики спрямований на поглиблення знань й умінь студентів щодо роботи з дітьми старшого дошкільного віку, оволодіння ними формами та методами роботи з дошкільниками під час підготовки останніх до навчання у школі.

Важливою ланкою у підготовці майбутніх організаторів дошкільної освіти є педагогічна практика у дошкільних навчальних закладах (виробнича), яка триває 5 тижнів на 4 курсі (8 семестр). Практика зорієнтована на підготовку студентів до цілісного виконання функцій вихователя дітей дошкільного віку, формування вмій впровадження системи навчально-виховної роботи з дітьми, розвиток творчого підходу до педагогічної діяльності.

Під час всіх видів практик студент веде щоденник, в якому фіксує виконану роботу, отриманні знання та аналізує форми та напрямки власної діяльності. Настановчі конференції з всіх видів практик передбачають проведення інструктажу про порядок проходження практики та з техніки безпеки, надання студентам-практикантам необхідних документів (медичної книжки, направлення, програми, щоденника, індивідуального завдання, методичних рекомендацій тощо). Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання.

Під час практики також необхідним видається виконання таких організаційно-педагогічних умов: забезпечення інтегративного характеру практики, занурення у професійну діяльність, проведення пробних занять, врахування рівня педагогічного досвіду керівника, розвиток самоорганізації вихователя закладу дошкільної освіти.

Висновки Таким чином, педагогічними умовами практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти є: професійно-практичної підготовки починається з прийняття рішення про необхідність

особистісного самовдосконалення; вона здійснюється відповідно до обраного ідеалу (прикладу) або до накопичених знань про можливості самовиховання прагне до самопізнання; зміст кожного наступного етапу професійно-практичної підготовки має більш практичну спрямованість, ніж попередні; практична підготовка вимагає повсякденного самоконтролю, самоспостереження над власною діяльністю, її поточною результативністю і самокорегування виховної діяльності. Реалізація цих педагогічних умов забезпечує основний зміст неперервної практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в удосконаленню та розвитку нових підходів до практичної підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія. Київ: Університет, 2011. 320 с.
2. Загородня Л. П. Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. посібник. 2-ге вид. Суми: Університетська книга, 2010. 319 с.
3. Козак Л. В. Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності : монографія. Київ : Едельвейс, 2014. 599 с.
4. Шапаренко Х. А. Підготовка вихователів закладів дошкільної освіти від минулого до сьогодення: монографія / за заг. ред. Г.Ф. Пономарьової. Харків, 2018. 334 с.

Golovchak Ulyana, Yakimovich Tatiana

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PRACTICAL TRAINING OF FUTURE ORGANIZERS OF PRESCHOOL EDUCATION

The pedagogical conditions of practical training of future organizers of preschool education are considered. The peculiarities of continuous practical training of future organizers of preschool education are clarified. It was found that the content of practical training is determined not only by professional knowledge and skills, but also by value orientations in the profession and the desire for personal self-improvement.

Key words: *future organizers of preschool education, self-improvement, practical training, knowledge, skills.*

УДК [340+37.013]:378:373.2.011.3-051(045)

*Дрозда Крістіна,
Паішку Неля,
Попадич Олена,
Саваріна Вікторія*

ВИХОВНА РОБОТА З МАЙБУТНІМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті досліджено теоретичні основи виховної роботи з майбутніми працівниками закладів дошкільної освіти у вищій; проаналізовано поняття виховання у широкому розумінні та у вузькому педагогічному значенні, виховна діяльність, майбутній працівник закладів дошкільної освіти, висвітлено основні напрями та зміст діяльності закладу вищої освіти як виховної системи; розглянуто систему виховної роботи у вищій школі, виокремлено основні завдання виховної роботи з майбутніми працівниками закладів дошкільної освіти у вищій.

***Ключові слова:** заклад вищої освіти, майбутній працівник закладів дошкільної освіти, виховна робота, сучасна система освіти, виховна система.*

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими і практичними завданнями.

Очікування суспільства сьогодні насамперед пов'язані з формуванням життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої людини [7]. Саме в дошкільний період діти набувають початкові уявлення про соціальні норми поведінки людей і про потребу належної поведінки в суспільстві. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» вимоги до рівня розвиненості, вихованості, навченості дітей дошкільного віку визначаються Базовим компонентом дошкільної освіти України (державним освітнім стандартом) і реалізуються програмами, рекомендованими або схваленими Міністерством освіти і науки України в установленому порядку [4]. Тому заклади вищої освіти готують фахівців з дошкільної освіти, які потребують набуття глибоких професійних знань та вмінь приймати рішення на засадах загальнолюдських цінностей у процесі професійної підготовки.

Теоретичною основою наукових і прикладних засад виховання є Конституція України, закони України «Про громадянство України», «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», «Національна доктрина розвитку освіти», «Болонська декларація» та ін. Особлива увага приділяється організації виховної роботи в закладах освіти в Концепції національної системи виховання. Науково обгрунтоване, належним чином організоване виховання відображає духовну ходу народу, процес збереження й збагачення його культури [3]. Незважаючи

на значний обсяг напрацювань вітчизняних і зарубіжних фахівців, теоретична основа виховної роботи з майбутніми працівниками закладів дошкільної освіти (МПЗДО) має на сьогодні все ще недостатній ступінь розробленості, понятійний та категорійний апарати потребують подальшого опрацювання. Саме тому ми досліджуємо проблему виховної роботи з майбутніми працівниками закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Одним із завдань модернізації вітчизняної освіти визначено створення єдиного простору «сім'я – освітня установа», що пов'язаний з підвищенням професійних вимог до всіх, хто причетний до виховної діяльності підростаючого покоління. Тому майбутній працівник закладу дошкільної освіти (МПЗДО) повинен бути гармонійно розвиненою, високоосвіченою, соціально активною й національно свідомою людиною, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, родинними та патріотичними почуттями, працьовитістю й ініціативністю. Вказані особливості фахівця та якості особистості формуються, зокрема, у магістрантів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» як таких, що підготовлені до роботи, у тому числі за таким видом професійної діяльності, як освітня (педагог у сфері освіти, підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить, що проблемі виховання студентів у закладах вищої освіти присвячено значну кількість наукових праць. Загальні питання теорії і практики виховної роботи відображено в дослідженнях А. Алексюка, І. Бежа, С. Гончаренка, Г. Васяновича, О. Духновича, І. Зязюна, Н. Ничкало, Б. Ступарика, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, З. Тимошенко та ін. Методичні аспекти виховання студентів у вищій професійній школі висвітлено в працях О. Абдулліної, А. Андрущенко, Ф. Герасина, О. Дубасенюк, Є. Якуби. Проблема організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів досліджували І. Авдеєва, Ю. Бабанський, І. Вінтін, О. Вишневський, О. Кондратюк, І. Мартинюк, Л. Новікова, В. Петрович. Проте доводиться констатувати відсутність узагальнювальних досліджень щодо виховної роботи з майбутніми працівниками закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Метою статті є дослідження виховної роботи з майбутніми працівниками закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогоднішній заклад вищої освіти повинен формувати нову генерацію української інтелігенції – грамотну, всебічно розвинену, творчу і відповідальну за себе і свої дії, здатну всі набуті знання й уміння активно спрямовувати на подальший розвиток незалежної Української держави. В Указі Президента України від 4 липня 2005 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» наголошується, що слід опрацювати і забезпечити реалізацію заходів щодо «докорінного поліпшення виховної роботи з дітьми, учнівською та студентською молоддю на основі традицій і звичаїв

українського народу, вивчення його історичної та культурної спадщини, формування у підростаючого покоління високої патріотичної свідомості, готовності до виконання громадських і конституційних обов'язків, поваги до державних символів України» [8]. Саме виховний процес покликаний формувати у студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх громадянами – патріотами, інтелігентами, творчими й цілеспрямованими спеціалістами. Як зазначає В. Ягупов, «виховання – це процес цілеспрямованої, систематичної, організованої і планомірної взаємодії вихователя і вихованця, під час якого відбувається вплив на свідомість, підсвідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери вихованця з метою формування в нього наукового світогляду, високих моральних, громадських і професійних рис для формування його особистості» [11, с. 424]. У широкому розумінні виховання – це вся сума впливів на психіку людини, спрямованих на підготовку її до активної участі у виробничому, громадському, культурному житті суспільства, а також стихійна дія соціально – економічних умов та спеціально організований вплив виховних закладів. Виховання у вузькому педагогічному значенні – це спеціально організована й контрольована взаємодія вихователів і вихованців, яка спрямована на досягнення заданої мети – формування всебічно розвинутої особистості. На думку З. Тимошенко та І. Драгомирової, процес виховання складний і динамічний. Його рушійними силами є протиріччя, які можна умовно поділити на дві групи – внутрішні й зовнішні [9, с. 51]. До внутрішніх відносять протиріччя між зростаючими соціально значущими завданнями, які необхідно вирішити вихованцеві, і наявними в нього можливостями (зміст і форми виховання). До зовнішніх відносять протиріччя між вимогами вищого навчального закладу і сім'ї; між вимогами різних викладачів; між організованим вихованням вищого навчального закладу й стихійним впливом оточення вихованця. Своєчасне виявлення протиріч і їх розв'язання сприяє підвищенню ефективності виховного процесу. Слід наголосити, що процес виховання – цілісний процес. У ньому органічно поєднані змістова і процесуальна сторони. На думку М. Фіцули, змістова сторона характеризує сукупність виховних цілей, процесуальна сторона – самокерований процес педагогічної взаємодії педагога та учнівської молоді [10, с. 19].

Зазначимо, що дошкільне дитинство – це особливий період у житті людини, коли здійснюється всебічний розвиток особистості. Дитина перебуває в повній залежності від дорослих, які її оточують. Тому майбутні працівники закладів дошкільної освіти повинні бути фахівцями високої кваліфікації. На жаль, нині організація і проведення навчально-виховної роботи у закладах вищої освіти ускладнюється кризою в системі освіти, відсутністю у сучасній вищій школі обґрунтованих підходів щодо взаємодії навчального й виховного процесів. Старі форми, методи виховання не діють, утрачені авторитети, відсутні ідеали формування особистості. Важливо розглядати виховний процес у виші як частину загальнокультурного

процесу, пов'язаного з розвитком особистості, у тісній взаємодії з економічною, політичною, культурологічною ситуацією в країні [4, с. 18].

Для здійснення ефективного процесу підготовки фахівця у закладі вищої освіти необхідно застосовувати системність, що охоплює всі аспекти навчання і виховання [2, с. 78]. Об'єктом педагогічної науки виступає процес виховання людини в цілому. Він здійснюється, за висловлюванням А. Макаренка, на кожному квадратному метрі землі [5, с. 158]. Під системою взагалі розуміють множину елементів, що перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним, створюючи певну цілісність, єдність [1, с. 48]. Оскільки в системах присутні різноманітні елементи, процеси та їх взаємодії, то можна говорити про структуру і функції систем. Система, в якій здійснюються виховні функції, називається педагогічною системою. В. Петрович розглядає систему виховної роботи навчальних закладів як цілісний педагогічний процес формування і розвитку особистості майбутнього спеціаліста, що здійснюється на основі єдності з навчальним процесом, взаємодії з соціальним середовищем, нахилів студента і соціального замовлення суспільства [7, с. 119]. І. Вінтін, В. Караковський, О. Лященко, Л. Новікова, З. Тимошенко та інші вважають, що система виховної роботи – це впорядкована сукупність взаємопов'язаних навчальних і позаурочних заходів, упорядкованих цілями виховання, є одним із різновидів соціальних систем та має низку спільних з ними ознак, а саме цілеспрямованість, цілісність, поліструктурність, динамізм, взаємодія з середовищем, відкритість до інших систем, варіативність [9, с. 47]. В. Караковський до неї відносить такі компоненти: цільова настанова, мета виховання, основні напрями виховної роботи, її організаційні форми, управління, взаємодія з навколишнім середовищем [11, с. 234].

Розглянувши існуючі теоретичні підходи до виховної роботи у виші, пропонуємо власне бачення сутності досліджуваної проблеми. Ми вважаємо, що система виховної роботи вищої школи – це впорядкована сукупність взаємопов'язаних заходів, підпорядкованих педагогічно доцільним за певних умов цілям виховання. До елементів, які становлять основу системи виховання майбутніх працівників закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки, належать: суб'єкти, що здійснюють виховну діяльність – адміністрація університету, педагогічні працівники; суб'єкти виховання – студенти; зміст, мета, завдання та принципи виховання; засоби, форми і методи виховання; організація і ефективність виховного процесу.

Оскільки до професійної діяльності МПЗДО слід віднести також уміння оптимально організовувати й управляти навчально-виховним процесом, високий загальнокультурний рівень (гуманізм, морально-етична культура, ерудиція, культура мовлення і спілкування, зовнішній вигляд, педагогічний такт, національна свідомість), збереження власного фізичного і психологічного здоров'я, здоровий спосіб життя, емоційну стійкість, толерантність, життєрадісність, то, на нашу думку, саме взаємодія основних

елементів, які становлять основу системи виховання у виші, допоможе забезпечити формування педагога-професіонала.

Ми погоджуємося з думкою Ю. Матвіїв-Лозинської і вважаємо, що основними напрямками та змістом діяльності закладу вищої освіти як виховної системи (і МПЗДО у тому числі) є: вивчення особистості студентів, формування професійно-педагогічної спрямованості особистості, виховання покликання, любові до професії вчителя, педагогічної культури майбутнього вчителя, виховання активної громадянської позиції, почуття громадянина Батьківщини, відповідальності за її долю, професійної гідності, інтелектуальної культури, формування вмінь і навичок культури розумової праці, потреби до самоосвіти. Неабияке значення має моральне виховання, формування духовної культури, цивілізованого, гуманного ставлення до людей, формування екологічної та економічної культури, виховання національної самосвідомості, поваги та терпимого ставлення до людей іншої національності, які живуть в Україні, їхніх національних почуттів, культури та звичаїв, виховання майбутніх вчителів як носіїв гуманних взаємин між людьми різних національностей, етнічних груп, здатних нести національну свідомість своїм вихованцям. Важливими є також формування політичної та правової культури, виховання естетичної культури майбутнього вчителя в усіх формах її вияву та готовності нести таку культуру своїм учням; виховання фізичної культури, розвиток студентського самоврядування в організації виховної роботи в групах, студентському гуртожитку, науково-педагогічна та методична підготовка молодих викладачів, кураторів до виховної роботи зі студентами; забезпечення зв'язку щодо цілей і завдань виховної системи, організаційна робота щодо виконання плану виховної роботи з боку ректорату, деканатів, кураторів груп в університеті [6].

Наукові дослідження та аналіз досвіду показує, що вся виховна робота у закладах вищої освіти спрямовується на студента. Результативність цієї роботи залежить, зокрема, від якісного складу контингенту студентів університету; від якісних показників професорсько – викладацького складу, добору кураторів академічних груп, керівників студентських об'єднань, клубів, гуртків тощо. Тому вважаємо, що основними завданнями виховної роботи у вищих навчальних закладах мають бути: розвиток високого професіоналізму, який включає глибокі спеціальні знання і широку гуманітарну підготовку, здатність до самостійного мислення, до прийняття нестандартних, оригінальних рішень; висока культура ділового спілкування; формування духовності, яка передбачає становлення високої моральності, високих естетичних смаків та ідеалів, при цьому прагнення ліквідувати інфантилізм, утриманство, байдужість, сформувати почуття колективізму, вміння працювати у команді; утвердження почуття глибокого патріотизму.

Особливе місце в організації виховного процесу вищої школи належить розв'язанню завдань професійного виховання, метою якого є формування у студентів поваги до обраної спеціальності, вироблення необхідних для неї рис, умінь і навичок, розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця.

Таким чином, головною метою виховного процесу у вищій школі є створення цілісної особистості, особистості як вищої цінності, особистості, що спроможна самостійно і творчо мислити, яка розуміє своє життєве призначення. Основні завдання виховної роботи у вищих навчальних закладах полягають у розвитку високого професіоналізму, високої культури ділового спілкування, формування духовності, утвердження почуття глибокого патріотизму.

Висновки і перспективи подальших розвідок

Для здійснення ефективного процесу підготовки фахівця у закладі вищої освіти необхідно застосовувати системність, що охоплює всі аспекти навчання і виховання. Виховна робота з майбутніми працівниками закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки полягає, зокрема, у системі виховної роботи у вищій школі як впорядкованій сукупності взаємопов'язаних заходів, підпорядкованих цілям виховання, та її основних елементах, напрямках та змісті діяльності вищого навчального закладу як виховної системи, основних завданнях виховної роботи з МПЗДО у виші тощо.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні змісту, форм та режиму позааудиторної діяльності студентів закладів вищої освіти, виявленні зв'язку навчальної та позааудиторної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник. К. : ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Болонський процес в Україні: наук.-методичний збірник. К.: Знання, 2005. Ч.1. 192 с.
3. Виховна робота зі студентами вищого навчального закладу. URL:http://pidruchniki.com/16400116/pedagogika/vihovna_robota_studentskoju_moloddyu. Загол. з екрану; мова укр.
4. Методичні рекомендації для закладів дошкільної освіти. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/metodychni-rekomendatsiyi-doshkilna/dityachimi-sadkami-svitu.pdf>
5. Макаренко А. С. Избранные произведения в 3-х т. / ред. кол. Н. Д. Ярмаченко и др. К. : Рад. школа, 1985. 360 с.
6. Матвіїв-Лозинська Ю.О. Проблема позааудиторної виховної діяльності у вищих навчальних закладах туристичного профілю. URL:http://tourlib.net/statti_ukr/matviiv.htm.
7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч 1. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 204 с. Дронжек Н.В. Формування основ правової культури дітей старшого дошкільного віку в сучасних умовах//Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III(23), Issue: 46, 2015. URL:www.seanewdim.com
8. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» від 4 липня 2005р. №1013/2005 // Вища школа. 2005. №4. С.84-88.

9. Тимошенко З. І., Драгомирова І. М. Організація виховного процесу у вищих навчальних закладах : навч.-практичний посібник. К.: Вид-во Європейського університету, 2004. 86 с.

10. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посібник для студентів вищих пед. закладів освіти. Тернопіль, 1997. 192с.

11. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник. К. : Либідь, 2002. 560 с.

12. Проблема формування індивідуального стилю діяльності майбутнього педагога. URL: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=465699>> Загол. з екрану; мова укр.

Дрозда Кристина, Пашку Неля, Попадич Елена, Саварина Виктория
ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ РАБОТА С БУДУЩИМИ РАБОТНИКАМИ
УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье исследованы теоретические основы воспитательной работы с будущими работниками учреждений дошкольного образования в вузе; проанализированы понятия воспитание в широком смысле и в узком педагогическом смысле, воспитательная деятельность, будущий работник учреждений дошкольного образования; освещены основные направления и содержание деятельности учреждения высшего образования как воспитательной системы; рассмотрена система воспитательной работы в высшей школе; выделены основные задачи воспитательной работы с будущими работниками учреждений дошкольного образования в вузе.

Ключевые слова: учреждение высшего образования; будущий работник учреждений дошкольного образования, воспитательная работа, современная система образования, воспитательная система.

Drozda Kristina, Nelia Pashku, Popadych Olena, Savarina Viktoria
EDUCATIONAL WORK WITH FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL
INSTITUTIONS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

The article investigates theoretical foundations of educational work with future educators of preschool institutions at universities; the following concepts are analyzed education in a broad and narrow pedagogical sense, educational activity, future educators of preschool institutions; the main directions and content of higher education institutions as an educational system are analyzed; the system of educational work in high school is considered; the main tasks of educational work with future educators of preschool institutions are highlighted.

Key words: institution of higher education, future educators of preschool institutions, educational work, modern educational system.

УДК 377.1

Змикало Михаела, Якимович Тетяна

МЕТОДИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розглянуто особливості методик активізації пізнавальної діяльності дошкільників. Проаналізовано сутність пізнавальної діяльності дошкільників. Виявлено, що результативним є методики, які стимулюватимуть пізнавальні інтереси дітей, залучатимуть їх до спільного вирішення завдань, підведення до самостійних висновків, зумисне створення проблемних ситуацій і заохочення дітей до їх самостійного вирішення.

Ключові слова: заклади дошкільної освіти, пізнавальна діяльність, дошкільники, методики активізації.

Постановка проблеми. У сучасному світі дитина стикається з величезним потоком інформації. Тому звичайні прийоми подання і заучування інформації часто не спрацьовують. Чинниками, що мають безпосередній вплив як на загальний розвиток дитини, так і на її пізнавальну діяльність, є спадковість, фізичне здоров'я, середовище, навчання та виховання, активність самої дитини, яку підтримують дорослі люди. У таких умовах зростає роль педагога-вихователя, ефективність роботи якого зростає, якщо він сам усвідомлено сприймає педагогічні інновації та застосовує методики активізації пізнавальної діяльності дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема активізації пізнавального розвитку, створення умов, які ефективно впливають на пізнавальну діяльність дошкільного віку, протягом багатьох років займає провідне місце в психологічних і педагогічних дослідженнях. До неї зверталися такі видатні психологи (Д. Брунер, Ж. Піаже, Л.С. Виготський, О.В. Запорожець), які надавали першочергового значення формуванню в дитини пізнавального ставлення до навколишнього світу та ролі, яку мають у цьому відігравати дорослі. Теоретичні дослідження упровадження інноваційних та інтерактивних педагогічних технологій здійснювали К. Авраменко, Л. Акпинар, І. Дичківська, В. Євдокимов, Л. Кибардина, Г. Коберник, О. Комар, Є. Крюкова, О. Кузнєцова, М. Михайліченко, О. Пехота, О. Пометун, Л. Пироженко та інші. Разом з тим, у наукових дослідженнях недостатньо розкрито процес практичного упровадження інтерактивних педагогічних технологій у закладах дошкільної освіти.

Мета статті: з'ясування сутності пізнавальної діяльності дошкільників та висвітлення особливостей методик її активізації.

Виклад основного матеріалу. Проблемі пізнавального інтересу дошкільників, питань його формування та розвитку присвячено значну кількість досліджень. У багатьох працях розвиток пізнавального інтересу

пов'язується зі спостережливістю, пам'яттю, увагою, допитливістю тощо, і пізнавальний інтерес охоплює як інтелектуальні, так і емоційні, вольові фактори [1]

Інтерес до пізнання навколишнього середовища виступає своєрідним імпульсом до розвитку дошкільника, його пізнавальної самостійності, формування позитивного ставлення до результатів власної праці. Він сприяє розкриттю творчих і розумових здібностей дитини.

Учені аналізують різні умови і чинники, які впливають на становлення і розвиток пізнавальних інтересів, методичні аспекти дослідження інтересу, постійно підкреслюючи особливу актуальність проблеми розвитку пізнавальних інтересів саме у дитини дошкільного віку.

Дослідження психологів П. Гальперіна [2], О. Запорожця [3] доводять, що форми пізнання, які застосовуються в дошкільному дитинстві, мають неминуще значення для подальшої навчальної діяльності дитини.

Процес пізнавальної діяльності є складним процесом, в якому можна виділити як мінімум два тісно пов'язані між собою компоненти. Перший компонент включає в себе інформацію, що складається з окремих фактів і подій нашого світу та розумових процесів, необхідних для отримання та переробки інформації. Власне інформація (відомості, факти, події життя) у жодному разі не розглядається як самоціль, як знання задля знання. Інформація розглядається як засіб, за допомогою якого можна і потрібно сформуванати у дитини навички, вміння та способи пізнання, необхідні для пізнавального розвитку. Другим компонентом пізнання є ставлення до інформації. Кожна людина весь час усвідомлено чи неусвідомлено стикається з інформацією того чи іншого роду. Отримавши інформацію, у людини, поза її волею, складається певне ставлення до тих відомостей, фактів і подій, які вона отримала. Книжка сподобалася чи ні, вистава, концерт чи фільм викликали захоплення чи несприйняття, або залишили байдужим і т.д. Інакше кажучи, інформація, яка доходить до людини, ставши її надбанням, залишає в душі певний чуттєвий емоційний слід, який ми називаємо «ставленням».

Однак у дорослих і дітей ставлення досягається по-різному. У дорослих людей інформація первинна, а ставлення до неї вторинне. Дорослі можуть визначити своє ставлення до будь-чого тільки за наявності про нього знань, уявлень, досвіду. Наприклад: «Як я можу висловити своє ставлення до автора і його книжки, якщо я її не читала?» Для маленьких дітей характерна інша картина. Для них ставлення первинне, а інформація вторинна. Іншими словами, діти завжди готові пізнавати те, до чого вони добре ставляться і не хочуть навіть слухати про те, до чого вони ставляться негативно.

Цю особливість дітей часто використовують у своїй роботі психологи й педагоги для того, щоб гарантувати ефективне засвоєння дітьми певної інформації. Для цього спершу потрібно створити у дітей позитивне ставлення до тих відомостей, які їм прагнуть передати. Атмосфера загального сприяння є фундаментом, на який легко накладаються знання.

Сприятлива атмосфера є однією з передумов формування мотивації, без якої ефективна пізнавальна діяльність неможлива.

Академік О. Запорожець [3] писав, що оптимальні педагогічні умови для реалізації потенційних можливостей маленької дитини, для її гармонійного розвитку створюються не шляхом форсованого, надто раннього навчання, спрямованого на скорочення дитинства, на передчасне перетворення дошкільника на школяра, а, навпаки, шляхом широкого розгортання і максимального збагачення специфіки дитячих форм ігрової, практичної та образотворчої діяльності, а також спілкування дітей один з одним і з дорослими.

Інтелектуальний розвиток дітей багато в чому визначається розвитком їхніх почуттів і поведінки. У дошкільний період розвитку навчання включено до інших видів діяльності: дитина спілкується з дорослим – і вчиться, маніпулює предметами – і вчиться, грається – і вчиться.

Пізнавальні здібності дитини насамперед характеризуються його активністю, можливостями розв'язувати пізнавальні завдання, зокрема проблемні, виходити за межі заданого, перетворювати його, застосовуючи при цьому різні способи і засоби [5, с. 16]. Дітям не треба надто багато говорити, не варто начиняти їх розповідями, адже слово – не забавка, а словесне пересичення – одне з найшкідливіших. Треба давати вихованцям можливість не тільки слухати педагога, а й помовчати: подумати, осмислити почуте й побачене. Уміння дати вихованцеві подумати – важлива складова педагогічної майстерності. Справжньою школою мислення, розвитку розуму є екскурсії в природу, але за умови, що дитині надається можливість послухати, прислухатися, подивитися і придивитися, відчутти, осмислити кожний яскравий образ, навчитися переключати думку з наочного образу на «обробку» інформації про нього.

Метою виховного процесу в закладі дошкільної освіти має бути розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей дитини, що потребує особливої уваги до процесу засвоєння дітьми матеріалу [4, с.352-357]. Саме за цим процесом та особливостями його перебігу слід судити про ефективність пізнавальної діяльності (а не за кінцевим результатом, обсягом знань, умінь і навичок). Ось чому так важливо знати, що і як дитина робить, щоб засвоїти матеріал, адже саме від активності її пізнавальної діяльності залежить, що і як вона засвоює.

Майстерність виховного впливу полягає у пробудженні й спрямуванні самостійного руху, розвитку, діяльності дитини, активізації її пізнавальної діяльності, творчої ініціативи у розв'язанні як життєвих, так і спеціально створених дорослими ситуацій. У дошкільному дитинстві пізнавальний інтерес виникає й розвивається не сам собою, а лише за умови спілкування з близькими дорослими, які є прикладом для наслідування.

Існують два основні шляхи активізації пізнавальної діяльності дошкільників та мотивації її поведінки. Перший з них (шлях «знизу вгору») передбачає використання таких методик активізації пізнавальної діяльності

дошкільників, забезпечення такої організації діяльності дитини, за яких з необхідністю формується потрібна мотивація. Мова йде про те, щоб включати дітей у певну діяльність, спираючись при цьому на вже наявні у них потреби. Організація такої діяльності має бути такою, щоб ця діяльність породжувала б у її учасників позитивні емоції задоволення, радощів. Повторення такої ситуації зумовлює розвиток у дітей нової потреби у самій діяльності, яка викликала у них приємні емоційні переживання. Тим самим в загальну мотивацію дитини буде включено новий стійкий мотив до такої діяльності.

Другий шлях («згори вниз») полягає в тому, що методики активізації пізнавальної діяльності дошкільників спонукають дітей до певної діяльності, їм у готовій формі повідомляють про завдання, цілі та зміст планованої діяльності. Для того, щоб перетворити зовнішньо насаджувані мотиви в реально діючі використовуються роз'яснення, переконання, приклад тощо. Очевидно, щоб більш ефективним для активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку є перший шлях.

Визначаючи методи та прийоми активізації пізнавальної діяльності, слід враховувати фізичні і психічні особливості дитини і вести навчання з використанням напрацьованих різноманітних форм виховно-освітньої роботи з дітьми, яка широко застосовує дидактичні ігри, наочно-предметні заняття, різні види практичної діяльності. Процес навчання повинен стимулювати активність усіх дітей, давати їм можливість вільно спілкуватися та сперечатися один з одним у пошуках істини.

Найбільш результативним є методики, які стимулюватимуть пізнавальні інтереси дітей, залучатимуть їх до спільного вирішення завдань, підведення до самостійних висновків, зумисне створення проблемних ситуацій і заохочення дітей до їх самостійного вирішення. Головне завдання вихователя на заняттях домогтися, щоб дитина розуміла сутність явищ. Важливе значення для активізації пізнавальної діяльності дошкільників мають ситуації, де вони повинні самостійно знайти відповідь на поставлене запитання, спираючись на знання, набуті під час занять. При цьому дитина повинна проявляти якомога більшу активність, міркувати, робити «відкриття», вільно висловлювати свою думку, не боячись при цьому помилитися. І кожна помилкова відповідь має розглядатися не як невдача, а як шлях до пошуку правильної відповіді та рішення.

Важливим завданням дитячого садка є залучення дітей до творчості. Творчий процес передбачає якісний перехід від відомого до нового і невідомого, пошук нових поєднань фарб і форм в образотворчій діяльності, кількох варіантів вирішення одного завдання, нових способів конструювання, придумування нових сюжетних ліній при розповідях історій і казок. У процесі творчої діяльності діти почувають себе вільніше, демонструють вигадливість, винахідливість, фантазію, свої найкращі особистісні якості.

Висновки Процес активізації пізнавальної діяльності дошкільників потребує значного напруження розумових сил, для чого потрібні відповідні методики і передумови. Найбільш результативним є методики, які стимулюватимуть пізнавальні інтереси дітей, залучатимуть їх до спільного вирішення завдань, підведення до самостійних висновків, зумисне створення проблемних ситуацій і заохочення дітей до їх самостійного вирішення.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в удосконаленні та розвитку нових методик активізації пізнавальної діяльності дошкільників.

Список використаних джерел

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. (Психологическое исследование.). Санкт-Петербург : Питер, 2008. 400 с.
2. Гальперин П. Я. О методе поэтапного формирования умственных действий. *Вопросы психологии*. 1969. № 1. С.11-17.
3. Запорожец А. В. Педагогические в психологические проблемы всестороннего развития и подготовки старших дошкольников. *Дошкольное воспитание*. 1972. № 4. С.34-41
4. Салабай О. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали*. Вип. 4. Київ, 2013. С. 352-357
5. Шумей Л.Т., Сергеєва Т.В. Маленькі дослідники. Організація пошуково-дослідницької діяльності дітей. *Палітра педагога*, 2008. № 5. С. 15-18.

Mykhaela Zmykalo, Tatiana Yakimovich

Methods of activation of cognitive activity of preschoolers

Features of methods of activization of cognitive activity of preschoolers are considered. The essence of cognitive activity of preschoolers is analyzed. It was found that effective methods that stimulate the cognitive interests of children, involve them in joint problem solving, drawing independent conclusions, deliberately creating problem situations and encouraging children to solve them independently.

Key words: *preschool education institutions, cognitive activity, preschoolers, methods of activation.*

УДК 373.2.091.33

Кізмон Марія, Вархолик Галина

ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ТА МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі розвитку дітей старшого дошкільного віку. Розглянуто чинники педагогічного впливу на розвиток комунікативних якостей вихованців. Представлено аналіз методик розвитку, мовленевих і творчих здібностей дошкільників. Обґрунтовано, що оновлення методик дає можливість постійного оволодіння дітьми новими засобами діяльності, виконання нових дій, розвитку здібностей, містить у собі елементи новизни та проблемності, і створює максимально позитивні, сприятливі умови для розвитку дитячої творчості

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, методики розвитку, комунікативні якості, мовленеві здібності, творчі здібності.

Постановка проблеми. Старший дошкільний вік – сенситивний період для розвитку спеціальних здібностей. Для дітей старшого дошкільного віку характерні активне ставлення до дійсності, що їх оточує, підвищена реактивність, готовність до дії. Їм притаманні конкретність і образність мислення, емоційність, швидка зміна настрою. Недостатність життєвого досвіду й знань компенсується фантазією. Образність мислення, відсутність стереотипу, емоційність, естетичне ставлення до дійсності, що оточує, – ці якості притаманні всім дошкільникам і свідчить про широкий рівень творчих здібностей вікової категорії у цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме на цьому етапі починають виявлятися і спеціальні здібності: музичні, літературні, організаторські, здібності до художньо-театральної діяльності. Тому проблемі формування комунікативних якостей, мовленевих і творчих здібностей дошкільників присвячені праці Н. Бібік [1], О. Дьяченко [4], О. Макарової [6], В. Моляко [7], В. Сухомлинського [8] та ін..

Мета статті: проаналізувати педагогічні чинники впливу та розглянути методики розвитку комунікативних якостей, мовленевих і творчих здібностей дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні чинники впливу на розвиток комунікативних якостей, мовленевих і творчих здібностей дошкільників виявляються в урахуванні індивідуальних особливостей кожної окремої дитини, в умінні педагога бачити насамперед особистість вихованця, якомога точніше визначати його загальні та спеціальні здібності, а потім обирати відповідний засіб впливу. За влучним висловом О. Макарової, кожна дитина – окрема тема в загальному багатоголоссі [6, с.84]. Чітке дотримання цього принципу в організації художньо-мовленнєвої

діяльності дітей орієнтує педагога на пріоритетність творчого процесу над творчим продуктом.

Незалежно від якісного рівня складених дітьми віршів, казок, оповідань, значущим для них є сам процес активної мовленнєвої практики, що вимагає творчого підходу до вирішення поставлених інтелектуальних і мовленнєвих завдань.

У словесній творчості, як і в інших видах дитячої творчості, взаємодіють два моменти – відчуття та зображення. Перше допомагає людині проникнути у світ прекрасного, відчути його кожною клітинкою своєї душі, пропустити через власний досвід. Друге – за допомогою насамперед технічних навичок висловити пережите, втілити в зовнішні форми існування глибокі внутрішні почуття, зробити їх доступними для інших. Як стверджують великі майстри, якщо в навчанні превалює друге – виходять ремісники, якщо перше – поети.

Для педагога, який навчає дітей, важливо не прагнути будь що до надвисоких результатів у мовленнєво-творчій діяльності – це неможливо, адже, крім умінь і елементарних літературних і мовних знань, художнього досвіду, у кожної дитини свій особливий рівень природних здібностей. У прагненні тільки до результату є небезпека занурення у «технічну сторону» проблеми і нівелювання індивідуальних якостей мовлення кожної дитини. Завдання педагога – зберегти цю індивідуальність як один з найцінніших людських проявів і допомогти їй розкритися саме через мовленнєво - творчу діяльність. Саме так ми усвідомлюємо значення принципу індивідуалізації.

Побудова педагогічних методик повинна спиратися на загальноновизначені педагогічні принципи, сформульовані А. Алексюком, Ю. Бабанським, І. Лернером, М. Скаткіним. До найзначніших, на наш погляд, принципів розробки методик, спрямованих на розвиток дитячих здібностей, належать такі: принцип природовідповідності; всебічного розвитку особистості; взаємозв'язку навчання та розвитку; співробітництва; індивідуального підходу. Останній принцип вважається вченими і практиками одним з найважливіших. У процесі розвитку мовленнєво-творчих здібностей він набуває особливого сенсу.

У численних зарубіжних та вітчизняних дослідженнях проблема визначення спеціальних умов сприяння розвитку мовленнєвих творчих здібностей частіше пов'язується з розробкою освітніх програм творчого розвитку дітей. Так, К. Роджерс до зовнішніх умов відносить забезпечення психологічної безпеки (повага до дитини як особистості незалежно від того, що вона робить; відсутність зовнішніх оцінок, перехід на самостійну оцінку дитиною продукту, перехід на реакцію «мені не подобається» замість оцінки «це погано») і забезпечення психологічної свободи (свобода в символічному вираженні своїх почуттів і переживань). До внутрішніх умов, на його думку, належать відкритість дитини досвіду: внутрішня оцінка своєї творчості («чи задоволений я собою» замість «чи будуть задоволені мною») і можливість вільно грати з образами та поняттями [7, с.408].

Автор іншої програми, спрямованої також на створення умов для творчого розвитку творчих здібностей, пропонує більш широке коло умов. Це фізичні умови (матеріали для творчості й можливість кожну хвилину діяти з ними); соціально-емоційні умови (створення внутрішньої безпеки, відчуття розкріпаченості й волі); інтелектуальні умови (розвиток уміння розв'язувати творчі завдання, розвиток інтуїції як суміші знань, інстинктів, емоцій, моралі та ціннісних суджень) [5].

У моделі навчання Д. Рензулі серед умов розвитку творчих здібностей дитини визначені: розширення кругозору, надання можливості діяти за інтересами, можливість ставити перед собою завдання; використання в навчальному процесі методів, що сприяють розвитку здібностей до мислення і сприймання [2].

Автори програми «Розвиток», важливою умовою творчого розвитку учнів вважають перенесення акцентів з інформативного навчання на розвивальне, із змісту навчання на його засоби, що сприяє розвитку загальних інтелектуальних здібностей, які лежать в основі різних видів творчої діяльності. Центральним засобом розвитку інтелектуальних здібностей учені вважають символічні моделі та схеми [4, с. 25].

Н. Гавриш вважає що творча особистість педагога – важлива умова сприяння розвитку дитячих творчих здібностей. Крім того, необхідним є позитивне, зацікавлене ставлення педагога до дитячої словесної творчості як унікального явища. Вчитель, який вірить у можливості своїх учнів, який слідкує за динамікою розвитку мовленнєвих творчих здібностей, творчого росту, фіксує, записує цікаві вислови, твори, сюжети, пропозиції, вдумливо аналізує продукти словесної творчості дітей, – такий педагог може розраховувати на успіх у керівництві мовленнєво - творчою діяльністю дітей. Він може викликати поважне, обережне ставлення до феномена словесної творчості дітей у батьків та інших дорослих, які оточують дітей, оскільки важливою умовою сприяння розвитку дитячих творчих здібностей є сприймання дитячої творчості як цінності, естетичної, соціальної, особистісної. Це вимагає від дорослих щирого, відвертого розвивального керівництва, підтримки інтересу дитини до художньої творчості, стимулювання її творчих проявів через оформлення творів, виставі творчі звіти тощо [3, с. 34 – 35].

У більшості педагогічних підходів до розв'язання особливостей розвитку дитячих творчих здібностей вона усвідомлюється як специфічна продуктивна діяльність, і в такому випадку головне педагогічне завдання полягає в пошуку шляхів управління цією діяльністю (навчання специфічних дій), формування необхідних для певного виду творчості багажу знань і вмінь, розвитку творчих здібностей тощо), оскільки від результатів наукової художньої, технічної творчості людей залежить прогрес держави та людства в цілому. З-поміж умов розвитку мовленнєвих творчих здібностей дітей особливе місце належить створенню у групі широкій духовіднесеної атмосфери, відкритої до пошуку та експерименту. Така атмосфера

складається із зацікавленого неформального ставлення педагога до освітнього процесу, побудованого на означених принципах особистісно орієнтованої моделі взаємодії дорослих та дітей, що виявляється в довірливому ставленні до дитини, урахуванні її індивідуальних можливостей, забезпеченні їй на цій основі відчуття психологічної захищеності, успіху в різних видах діяльності, у створенні позитивного психоенергетичного простору, сприятливого для духу творчості. Педагогіка має чимало прикладів, коли створення духопіднесеної атмосфери допомагало педагогу досягти величезних успіхів у навчанні дітей. Найяскравішим з них є педагогічна діяльність видатного українського педагога В. Сухомлинського, його робота у школі під відкритим небом. Результати цієї діяльності вражають: рівень словесної творчості дітей виявився дуже високим [8, с. 105-107]. Педагогічний секрет В. Сухомлинського, на нашу думку, передусім виявився в тому, що навчання, розвиток, виховання дітей відбувалися в ситуації рівноправного партнерського спілкування, а не педагогічного керування мовленнєвою чи пізнавальною діяльністю дітей. Адже для творчого польоту душа мусить бути вільною, незалежно від того, який мистецький досвід творця. І тільки у спілкуванні, коли одна людина чує, відчуває іншу людину, відкрита до неї, вихователю, налагодженому на естетичну хвилю, на красу, загадку, таємницю, можливо викликати у вихованців відповідні почуття, тим самим спонукати їхню творчу активність

Висновки Отже, основним педагогічними чинниками є забезпечення умов для розвитку пізнавальних і творчих здібностей дітей, підтримки і стимулювання пізнавальної активності, забезпечення її подальшого росту; для реалізації засвоєних на заняттях способів діяльності, отриманих знань; для емоційного проживання різних ситуацій, для усвідомлення сприйнятої інформації. А оновлення методик передбачає можливість постійного оволодіння дітьми новими засобами діяльності, виконання нових дій, розвитку здібностей, містить у собі елементи новизни та проблемності, і створює максимально позитивні, сприятливі умови для розвитку дитячої творчості, в тому числі й словесної, для виховання творчої особистості в цілому.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні методик розвитку творчих здібностей вихованців дошкільних закладів освіти.

Список використаних джерел

1. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів старших дошкільників. Київ : ІЗМН. 1997. 92 с.
2. Болтівець С. Психологія творення мови. Дивослово. 1997. №4. С. 31-35.
3. Гавриш Н., Котик І. Методика розвитку мовленнєвої діяльності. Київ : Вища школа. 1996. 335 с.

4. Дьяченко О.М. Проблема развития способностей: до и после Л.С. Выготского. Вопросы психологии. №3. 1996. С. 92-95.
5. Кліменко В. Механізм творчості: чи можна його розвивати? Київ : Шкільний світ. 2001. 95 с.
6. Макарова Е.Г. В начале было детство: записки педагога. Москва : Педагогика.1990. 256 с.
7. Моляко В.А. Психология творческой деятельности. Київ : Знание. 1978. 470 с.
8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори. Київ : Радянська школа. Т. 3. 1977. С. 105-301.

Maria Kizmon, Galina Varholik. Pedagogical factors and methods of development of communicative qualities of zdo. The article is devoted to the problem of development of older preschool children. Factors of pedagogical influence on the development of communicative qualities of pupils are considered. The analysis of methods of development, speech and creative abilities of preschoolers is presented. It is substantiated that updating of methods gives the chance to constant mastering by children of new means of activity, performance of new actions, development of abilities, contains elements of novelty and problems, and creates the most positive, favorable conditions for development of children's creativity.

Key words: *children of senior preschool age, methods of development, communicative qualities, speech abilities, creative abilities.*

УДК 373.2.091.33

Костак Ярослава, Вархолик Галина

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти. Представлено аналіз компетентнісного підходу до вивчення проблеми комунікації і комунікативної компетентності. Розглянуто особливості її формування під час навчання. Педагогам необхідно працювати над розвитком своїх педагогічних здібностей мислення, свідомості, що є підґрунтям їх професійної майстерності.

Ключові слова: *майбутні вихователі, заклади дошкільної освіти, компетентність, комунікативна компетентність.*

Постановка проблеми Необхідність дослідження розвитку професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти зумовлена активізацією соціально-політичного життя в Україні, зростання інтересу до проблем формування особистості, навчання та виховання підростаючого покоління, нове ставлення до сім'ї, шлюбу, виховання дітей. Особливості формування комунікативної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти є надзвичайно актуальною проблемою, оскільки жодна інша професія не ставить таких вимог до людини, як професія педагога, вчителя, вихователя. Педагог дошкільного навчального закладу є головною постаттю. Саме від його професійності залежить інтелектуальне, духовне, соціальне, емоційне становлення особистості дітей дошкільного віку.

Відповідно до Конституції України у 2001 році Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про дошкільну освіту». Цей Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи дошкільної освіти, яка забезпечує розвиток, виховання і навчання дитини, ґрунтується на поєднанні сімейного та суспільного виховання, досягненнях вітчизняної науки, надбаннях світового педагогічного досвіду, сприяє формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні.

Аналіз досліджень та публікацій

Аналізуючи праці, в яких були спроби виявити сутність формування професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти під час навчання Г. Беленька [2], Л. Зайцева [3], Н. Мурована [6], Х. Шапаренко [7], зазначимо, що автори розглядають їх як найважливішу категорію, яка реально відображує сутність процесу професійного становлення.

Дослідники вважають їх формами свідомості, які відображають суть явищ професійної дійсності (сукупність ідей, цільових установок, які є орієнтирами та інструментами діяльності фахівців) і реалізуються у вигляді

похідної дії теоретичного або практичного характеру. Дія є формою їхньої реалізації. Це, ми вважаємо, є спільним для різних форм свідомості.

Мета статті: проаналізувати проблему формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз професійної діяльності педагогів закладів дошкільної освіти дозволяє окреслити його як, з одного боку, практичну діяльність, що відзначається конкретністю, конструктивністю, оперативністю [3], а з другого – теоретичну, системне й діалектичне мислення в його практичному застосуванні [5]. Специфічними якостями та психологічними характеристиками професійних якостей педагогів закладів дошкільної освіти є [4]: практична спрямованість, конструктивність, конкретність, оперативність, своєчасність; багатопроblemність, комплексність, емпатійність, деталізованість, рефлексивність, організованість, впорядкованість; динамічність, гнучкість, швидкість, креативність, незалежність, продуктивність; системність, діалектичність, прогностичність, аналітичність, критичність тощо.

Загальна схема професійної діяльності педагогів закладів дошкільної освіти містить: ціннісні орієнтації і професійну етику; загальні і спеціальні здібності; професійно значущі якості особистості; професійно необхідні знання, сферу професійної компетентності; професійні навички і уміння; професійну техніку.

Відмінною ознакою професійного мислення педагогів закладів дошкільної освіти є не стільки необхідність виконання вже готових завдань, скільки уміння їх диференціювати, діагностувати, правильно ставити й формулювати, а також прогнозувати перспективи та можливості реалізації, психологічні наслідки їх ефективного розвитку. Тобто, однією з найважливіших характеристик професійного мислення педагогів закладів дошкільної освіти є вміння бачити в професійних завданнях проблемні ситуації, створювати та аналізувати їх.

Суттєвими ознаками професійного мислення педагогів закладів дошкільної освіти є комплексність і системність бачення проблем, визначення творчих, щоразу неповторних варіантів їх подолання, що потребує, відповідно, високої гнучкості мислення. Визначено рефлексивну прогностичність як специфічну особливість професійного мислення, яка обумовлює досить жорсткі вимоги до рівня розвитку рефлексивних і творчих мисленневих умінь педагогів закладів дошкільної освіти [1].

Проблематика вивчення професійної свідомості педагогів, зокрема педагогів закладів дошкільної освіти, набуває особливого значення. Своєрідність і складність професій сфери "людина - людина", насамперед, витікає з того, що фахівець у тій чи іншій мірі втручається у життя іншої людини. При чому він складає, так би мовити, одну із суб'єктних сторін взаємин та взаємодій особливого типу, який не допускає їх суб'єктно-об'єктного характеру і який важко прогнозувати та регламентувати.

У ряді професій успішність професійної діяльності, як відомо, може бути забезпечена високим рівнем технологічної підготовленості фахівців, натомість успіх у сфері дошкільного виховання лише невеликою мірою залежить від якості оволодіння технологічною стороною професійної діяльності.

Набагато більшої значущості тут набуває особистісна готовність фахівця та рівень сформованості його професійної свідомості, які й виступають основною умовою успішності професійної діяльності.

Наголосимо, що професійна діяльність педагога закладу дошкільної освіти вимагає від фахівця такого рівня майстерності, який дозволяє

Здійснення такого рівня майстерності стає можливим лише за умови розуміння цінності й унікальності кожної дитини. Це й визначає специфічність діяльності педагога закладу дошкільної освіти, підвищує вимоги до творчого потенціалу, рівня підготовки й майстерності.

Не менш важливим чинником, що зумовлює розвиток комунікативної компетентності педагога закладу дошкільної освіти є сукупність його особистісно-професійних якостей, котрі розвиваються разом із професійним розвитком особистості протягом усіх етапів навчання та професійної діяльності.

Високий рівень вимог до комунікативної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти визначає основні детермінанти формування професійної свідомості фахівців. Насамперед, це відповідність особистісної спрямованості фахівця обраній професії. По-друге, це розуміння норм діяльності і трансформація їх у свідомості фахівця у смислові утворення, що контролюють, оцінюють і спрямовують його діяльність. По-третє, принципи й норми напрямів дошкільного виховання. Отже, свідомість професіонала є областю буття найважливіших умов регуляції, оцінювання та координації його активності. Саме тому проблема дослідження особливостей формування професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти під час навчання та способів його функціонування набуває дедалі більшої актуальності.

Важливим, на наш погляд є те, що необхідність дослідження професійної компетентності різних фахівців (що є спільним для них) була викликана труднощами, що виникали в практиці їх професійної діяльності, неможливості прямого втілення ними набутих знань. При цьому психічною структурою, що інтегрує науково-теоретичні знання, професійні цінності й програми професійних дій у певних ситуаціях, а також усвідомлені установки по відношенню до себе та інших, виступає професійна компетентність як специфічний індивідуально-психологічний феномен.

Розрізняють професійну компетентність і професійне мислення, останнє, розглядається як діяльність осмислення професійних явищ під певним інваріантним кутом зору. Так, довгий час процес вивчення феномена свідомості ототожнювався, в основному, із вивченням феномена мислення.

Відомо, що робота людської свідомості за своєю суттю є інформаційною діяльністю. Дійсно, у навколишньому світі ми сприймаємо інформацію й осмислюємо те, що сприйнято. Виникають наші відносини з

дійсністю. Це психічні відносини, тому що реальність, що перестала існувати, продовжує існувати психічно, приймаючи форму думки чи образи слова. Таким чином, відбувається ні що інше, як процес трансформації й перетворення інформації. Інформація із зовнішнього світу перетворюється в переплетення почуттєвих і розумових образів. Це і є робота свідомості. З інформацією працюють юристи, педагоги, лікарі, тобто, робота в інформаційному полі є однією з її характеристик. Робота свідомості є у певному сенсі інформаційною діяльністю.

У контексті зазначеної специфіки професійної діяльності педагога закладів дошкільної освіти доцільно навести основні характеристики професійної компетентності.

Дивергентність, тобто гнучкість. Дивергентність дозволяє педагогу закладу дошкільної освіти поставитися до типової ситуації як до унікальної. Педагог не має права мислити в категоріях «неправильно», «погано».

Інтуїтивність. Робота інтуїції передбачує охоплення цілого з усіма його частинами єдиним поглядом. Це здатність до творчості у відносинах. Без інтуїції педагог дотримується набору прийомів, використовуючи стандартний стиль поведінки й реагування, шаблонні оцінки, вимоги, рекомендації.

Уява і креативність. Уява педагога закладів дошкільної освіти - вихід у нові сфери пізнання та реальності. Креативність здатність створювати нове, це вихід за межі стереотипного вирішення проблеми.

Діалогічність. Тільки в системі я «суб'єкт - ти суб'єкт» можна домогтися результату.

Інтерпретації. Інтерпретації це спосіб формування ставлення педагога закладів дошкільної освіти до чогось або когось. Здатність до інтерпретації - це здатність будувати смислові композиції, версії, думки, пояснення.

Професійна свідомість формується як індивідуально мотивована, часто прагматично й емпірично орієнтована «надбудова» над засвоєними раніше освітніми та професійними системами і значною мірою залежить від них. На наш погляд, така залежність може бути притаманною некваліфікованому педагогу закладів дошкільної освіти, чий досвід в ситуації професійної взаємодії, по-перше, ще не дає можливості інтегрувати засвоєні знання практичні навички і вміння, а, по-друге, не має ще достатньо сформованої професійної картини світу.

Комунікативна компетентність педагога закладів дошкільної освіти є багаторівневою та багатокомпонентною будовою, що містить у собі професійну освіченість, професійну культуру діяльності, а також мисленнєву діяльність у режимі рефлексії (розуміння). Трьохкомпонентна структура комунікативної компетентності педагога закладів дошкільної освіти представлена професійними поняттями й категоріями, професійними інтересами, мотивами, цілями і професійним сприйняттям навколишнього світу.

Висновки Таким чином, варто зауважити, що формування комунікативної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти – одне з найважливіших та найскладніших завдань. Тому вихователь повинен не

лише набувати професійних знань, а й виховувати власний характер, інтелектуально й емоційно розвиватися. Фахівцям, які працюють у сфері дошкільної освіти, насамперед необхідно працювати над розвитком своїх педагогічних здібностей мислення, свідомості, що є підґрунтям їх професійної майстерності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні методик розвитку комунікативної компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
2. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: [монографія]. Київ : Університет, 2011. 320 с.
3. Зайцева Л.І. Методика організації індивідуальної роботи в процесі формування у дітей дошкільного віку елементарної математичної компетентності: [навч.-метод. посіб.] Бердянськ: Ткачук О. В. [вид.], 2015. 239 с.
4. Загородня Л.П. Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. посіб. 2-ге вид. Суми : Університетська книга, 2010. 319 с.
5. Козак Л.В. Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності : [монографія]. Київ : Едельвейс, 2014. 599 с.
6. Мурована Н.Н. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності: монографія. Севастополь : Рибзст, 2006. 224 с..
7. Шапаренко Х. Сутність професійної компетентності вихователів ДНЗ. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2015. № 37. С. 357-365.

Kostak Yaroslava, Varholik Galina

Formation of communicative competence of teachers of preschool education institutions

The article is devoted to the problem of formation of communicative competence of future teachers of preschool educational institutions. The analysis of the competence approach to studying of a problem of communication and communicative competence is presented. Peculiarities of its formation during training are considered. Teachers need to work on the development of their pedagogical thinking abilities, consciousness, which is the basis of their professional skills.

Key words: *future educators, preschool institutions, competence, communicative competence.*

УДК 377.011.3-051.013.77

Ларіна Тетяна

ЗНАЧУЩІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВИКЛАДАЧІВ КОЛЕДЖІВ

У статті розглянуто та проаналізовано характерні ознаки професійно-особистісних особливостей й педагогічної майстерності викладачів коледжів у контексті досліджуваного питання. Висвітлено пріоритетні психолого-педагогічні аспекти складових педагогічного професіоналізму та обґрунтовано необхідність комплексного підходу до прояву окремих його значущих складових у педагогічній діяльності.

Ключові слова: психолого-педагогічні аспекти, складові педагогічного професіоналізму, викладач коледжу.

Постановка проблеми Забезпечення якісної підготовки майбутніх спеціалістів у системі фахової передвищої освіти передбачає наявність викладачів-професіоналів, особистісні пріоритети яких спрямовані на модернізацію професійного навчання студентів коледжів з перспективою їхньої ефективної фахової діяльності у певній галузі виробництва. Необхідність безперервного професійного розвитку педагогічних працівників відображена у Законі України «Про фахову передвищу освіту» [6]. Отже, сучасна професійна освіта потребує викладачів, рефлексивний саморозвиток яких відповідає вимогам реалій сьогодення. Як відомо, педагогічний професіоналізм викладача коледжу є необхідною складовою адекватної ефективності системи професійного навчання майбутніх фахівців з метою формування їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. В умовах професійної підготовки спеціалістів нового рівня насамперед набуває актуальності питання професіоналізму викладачів коледжів у системі фахової передвищої освіти.

Аналіз досліджень і публікацій У психолого-педагогічній літературі педагогічний професіоналізм викладача широко висвітлено науковцями, як зокрема, і значущі аспекти в контексті педагогічної діяльності. Вітчизняні науковці О. Антонова, Н. Гоцуляк, С. Ренке, Н. Саприкіна, І. Силадій, Н. Славіна та інші досліджують педагогічну креативність як компонент педагогічної майстерності викладача. Професіоналізм розглядається за різними складовими діяльності педагога: професійна компетентність, що визначає готовність викладача до конструктивної педагогічної діяльності (М. Головань, І. Олійник, С. Скворцова); інноваційна професійно-педагогічна діяльність у сучасних соціокультурних умовах (В. Сидоренко); спрямованість на досягнення результативності й розкриття її продуктивності шляхом досягнення визначеного рівня професійної діяльності (Т. Федірчик); виявлення мотиваційних, вольових, моральних, психологічних і професійних якостей та властивостей особистості, які у сукупності уможливають

здійснення ефективної й продуктивної педагогічної діяльності (В. Кравченко) та інші.

Досліджуючи зміст та структуру професійної компетентності викладача, С. Міщенко [5] виокремлює найбільш суттєві компоненти професійної компетентності педагогів професійних коледжів, що становлять сукупність певних компетенцій: предметно-інформаційної, методичної, психолого-педагогічної, комунікативно-організаційної, технологічної та компетенції саморозвитку.

Висвітлюючи питання креативності як складової компетентності педагогічного працівника, Н. Курмишева [4] зазначає, що креативна особистість має незгасиму потребу в постійному саморозвитку, самореалізації та самоствердженні через розширення світогляду, збільшення обсягу знань, умінь та навичок.

Однак, як показав аналіз літературних джерел, педагогічний професіоналізм викладачів коледжів є пріоритетним питанням і потребує розгляду у комплексному сенсі.

Мета статті – проаналізувати та виявити значущі психолого-педагогічні аспекти педагогічного професіоналізму викладачів коледжів в умовах сучасних реалій.

Виклад основного матеріалу Загальновідомо, що основою кваліфікованої діяльності є високий рівень професійної компетентності викладача. Перехід викладача з більш низьких рівнів на більш високі досягається у процесі професійного самовдосконалення через: самоосвіту (самостійне оволодіння найновішими науковими досягненнями), залучення до системи підвищення кваліфікації, накопичення і осмислення передового педагогічного досвіду, аналіз власних здобутків і на цій основі реконструювання власної діяльності та через самовиховання (вивчення особистісних психологічних властивостей і на цих засадах їх удосконалення, перебудова установок, цінностей, моральних орієнтацій, потреб, інтересів, мотивів педагогічної діяльності) [2, с. 189].

Продиктований потребами сьогодення високий рівень вимог до якості освіти спеціалістів може бути реалізований тільки тоді, коли викладач буде професійним, компетентним фахівцем у своїй галузі. Такий фахівець повинен мати не тільки фундаментальну освітню підготовку, а й володіти професійними знаннями і вміннями, які відповідають рівню сучасної психолого-педагогічної науки [1, с. 454].

Компетентність педагога – це складна система взаємопов'язаних та взаємообумовлених складових [4, с. 27].

Отже, стимулюючим фактором щодо становлення й розвитку професіоналізму викладача коледжу є насамперед взаємозв'язок мотиваційного чинника та когнітивно-ціннісних пріоритетів особистості.

Розуміючи мотиви тієї чи іншої людини, можна впливати на результат її діяльності. Наприклад, для одного викладача реалізація особистих амбіцій є основним чинником щодо якісної роботи, отже, якщо йому забезпечити

перспективи кар'єрного зростання, то можна стимулювати до отримання необхідних результатів. Тоді як для іншої людини мотивом є ситуативна можливість заробити гроші, тобто є матеріальне заохочення. Є й такі викладачі, для яких мотивом для якісної праці є можливість відчувати себе частиною команди, зробити свій особистий внесок у загальну справу, визнання їхніх колег та керівника. Зацікавити викладачів у професійному розвитку означає забезпечити неперервність їхнього професійного самовдосконалення. Мотивація викладача істотно впливає на специфіку і зміст його професіоналізму, продуктивність усього процесу особистісно-професійного розвитку [3, с. 86].

Слід зазначити, що ознакою високого рівня професійної компетентності викладача коледжу також є відповідальне ставлення до перспективного саморозвитку та самореалізації через педагогічну майстерність.

Необхідними рисами викладача мають бути також самокритичність та потреба у постійному самовдосконаленні, дисциплінованість і висока вимогливість до себе [2, с. 190].

Серед суб'єктивних чинників професійного розвитку педагога провідне місце займає система його ціннісно-мотиваційних прагнень, як суб'єкта поведінки, спілкування та педагогічної діяльності. Вона визначає активність, ціннісно-мотиваційну зумовленість діяльності й здатність педагога до рефлексії та саморефлексії у процесі професійного розвитку [7, с. 61]. На думку автора, цінності визначають смислове наповнення професійних потреб педагога, які виявляються в мотивах, а мотиви формують мотивацію і стимулюють його саморозвивальну активність. Вони реалізують такі функції:

1) енергетичну (потреби і мотиви): потреби, інтереси, мотиви, тобто те, що забезпечує професійний розвиток педагогів і підтримує його активність;

2) смислотворювальну (педагогічні цінності): утворюють систему його професійно-ціннісних орієнтацій у професійному розвитку.

Загальновідомо, що одним із найважливіших чинників щодо розвитку педагогічного професіоналізму викладача є створення адміністрацією коледжу умов для продуктивної праці педагога.

Система рейтингових показників має стимулюючий характер, спрямований на підвищення мотивації викладачів до високопродуктивної праці в усіх видах діяльності [1, с. 454]. Також мотивація викладачів до розвитку професійної майстерності залежить безпосередньо від керівництва, яке має аналізувати внутрішні мотиви того чи іншого фахівця та створювати умови для їх стимулювання [3, с. 86].

Слід зазначити, що визначення рейтингу викладача є стимулюючим фактором щодо розвитку його як особистості, так і професіонала.

Одна з важливих складових підвищення майстерності – це проведення занять педагогічної майстерності. Викладачі коледжу діляться з колегами своїми інноваційними напрацюваннями і досвідом навчально-виховної роботи зі студентами [1, с. 456].

Особистісно-професійне становлення педагога – це неперервний, динамічний і поетапний процес особистісних та діяльнісних змін, що відрізняються внутрішньою динамічністю, глибиною духовно-практичної роботи щодо самовдосконалення, яке можливе за наявності умов «особистісного-професійно-змістового» потенціалу методичної роботи. Результативність методичної діяльності викладача залежить, передусім, від чітко сформованої мети, бачення такого виду діяльності як системи з цілісними взаємопов'язаними компонентами [1, с. 457].

Педагогічна професія вимагає особливої чутливості до постійно оновлюваних тенденцій суспільного буття, здатності до адекватного сприйняття потреб та вимог суспільства і відповідного коригування своєї роботи [2, с. 190].

Аналіз досліджуваного питання дає підстави стверджувати, що одними з пріоритетних психолого-педагогічних аспектів складових педагогічного професіоналізму також є професійно-особистісні особливості педагога, які визначають рівень педагогічної майстерності і спрямовують фахову діяльність викладача коледжу до адекватної перспективи.

Висновки Отже, характерною ознакою педагогічного професіоналізму є прояв окремих його значущих складових у педагогічній діяльності, таких, як: мотивація, креативність, компетентність, професійна рефлексія та мобільність, педагогічна майстерність, рейтинг викладача, які є взаємообумовленими і, у свою чергу, сприяють подальшому професійно-рефлексивному саморозвитку викладача коледжу. Реалії сьогодення потребують комплексного прояву та об'єктивного оцінювання складових педагогічного професіоналізму викладача коледжу, що є одним з найважливіших стимулів щодо його подальшого рефлексивного саморозвитку.

У контексті дослідження слід зазначити, що ставлення керівництва навчального закладу суттєво впливає на формування позитивної мотивації щодо здійснення педагогічної діяльності та забезпечення безперервно-адекватного підвищення професіоналізму викладача коледжу. Висококваліфіковане рейтингове оцінювання адміністрацією коледжу професійної компетентності й педагогічної майстерності викладача сприятиме якісній результативності навчання студентів.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні нових підходів до фахового розвитку педагога в умовах модернізації системи професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Бізюк Л., Посохова С. Система організації методичної роботи викладачів в гірничому коледжі Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» // *Молодий вчений. Педагогічні науки*. Кривий Ріг, 2017. № 2 (42). С. 453–458.
2. Гладуш В., Лисенко Г. Педагогіка вищої школи : теорія, практика, історія : навч. посібник. Дніпропетровськ : Роял Принт, 2014. 416 с.

3. Керекеша О. Мотивація викладачів до розвитку професійної майстерності. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 83–87.

4. Курмишева Н. Креативність як складова компетентності педагогічного працівника: зб. наук. праць //Педагогічні науки. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В. Короленка, 2015. Вип. 64. С. 23–28.

5. Міщенко С. Зміст та структура професійної компетентності викладача коледжу. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2016. Вип. 55. С. 160–166.

6. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06. 2019 р. № 2745-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 30. Ст. 119.

7. Ягупов В. Ціннісно-мотиваційна зумовленість професійного розвитку педагога. *Професійне становлення особистості : проблеми і перспективи* : тези доп. X міжнар.наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 7-8 листоп. 2019 р.). Хмельницький, 2019. С. 60–61.

Ларина Татьяна

ЗНАЧИМЫЕ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОСТАВЛЯЮЩИХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФЕССИОНАЛИЗМА ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ КОЛЛЕДЖЕЙ

В статье рассмотрены и проанализированы характерные признаки профессионально-личностных особенностей и педагогического мастерства преподавателя колледжа в контексте исследуемого вопроса. Освещены приоритетные психолого-педагогические аспекты составляющих педагогического профессионализма и обоснована необходимость комплексного подхода к проявлению отдельных его значимых составляющих в педагогической деятельности.

Ключевые слова: *психолого-педагогические аспекты, составляющие педагогического профессионализма, преподаватель колледжа.*

Larina Tetyana

SIGNIFICANT PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE COMPONENTS OF PEDAGOGICAL PROFESSIONALISM OF COLLEGE TEACHERS

The characteristic signs of professional and personality traits and pedagogical skill of teacher in the context of research question are considered and analyzed. The priorities psychological and pedagogical aspects of the components of pedagogical professionalism of college teacher are highlights and necessity of complex approach to show it separate significant components in pedagogic work is shown.

Key words: *psychological and pedagogical aspects, components of pedagogical professionalism, college teacher.*

УДК 377.1

Левко Надія, Якимович Тетяна

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК

Проаналізовано зміст практичної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до використання інноваційних методик. З'ясовано, що у педагогічній інструментарій підготовки майбутніх вихователів попри використання традиційних форм та методів розроблялися та набували поширення у практиці діяльності новітні методи і форми. Основний акцент робиться на застосуванні у цьому процесі активних форм та методів.

Ключові слова: майбутні педагоги, заклади дошкільної освіти, практична підготовка, інноваційні методики.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти, як складна система, включає відносно самостійні, але взаємопов'язані та взаємообумовлені підсистеми. Складові цієї системи охоплюють загальноосвітній, психолого-педагогічний, фаховий (спеціальний) та науково-дослідний компоненти. Кожна із названих складових загальної системи підготовки передбачає специфічні завдання. Одним із важливих завдань сучасної педагогіки є теоретичне та методичне обґрунтування підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до використання інноваційних методик виховання. Для майбутнього вихователя цей чинник має особливо важливе значення, оскільки дошкільний педагог покликаний не тільки інформувати дітей, а й організовувати виховну роботу – як із ними, так із їхніми батьками, що передбачає наявність у нього широкої ерудиції та прогресивного мислення.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема підготовки педагогічних кадрів, у тому числі і педагогів дошкільного фаху, стала предметом досліджень Г. Беленької, О. Богініч, З. Борисової, Е. Вільчковського, Т. Величко, Н. Гавриш, Н. Голоти, Н. Денисенко, О. Кучерявого, Н. Лисенко, М. Машовець, Т. Поніманської [2; 4; 5] та ін.

Мета статті: розкриття особливостей підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до використання інноваційних методик

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх фахівців до виховання дітей дошкільного віку розглядається як процес, заснований на спеціально організованій і свідомо здійснюваній педагогічній діяльності, що передбачає стимулювання активної діяльності студентів з оволодіння суспільно-педагогічним досвідом (знаннями, вміннями, навичками, способами діяльності), необхідним для підготовки до освітньої роботи у ЗДО. Цей процес здійснюється під час навчання студентів у системі

навчальних занять із дисциплін психолого-педагогічного та загальноосвітнього циклів, а також педагогічної практики. Сутність підготовки майбутніх вихователів до виховання дітей дошкільного віку полягає в тому, що вона, відображаючи закономірності загального виховного процесу, передбачає перетворення зовнішніх (об'єктивних) знань у внутрішнє (суб'єктивне) переконання (систему цінностей) [2]. Основу підготовки становить забезпечення студентів необхідними знаннями, вміннями й навичками педагогічної діяльності відповідного характеру, формування у них інтересу до обраного виду діяльності, ставлення до патріотизму як до соціально-моральної цінності.

Опанування будь-якої навчальної дисципліни, навіть вузькопрофесійної, мало сприяти усвідомленню студентом необхідності формування високої культури філософського мислення, володіння фундаментальними науковими знаннями та принципами діалектики [1, с. 24]. Викладання має відбуватися так, аби майбутній фахівець сприймав кожен навчальний дисципліну як органічну частину загальної культури людства, в її нерозривному зв'язку з численними виробничими, соціальними, загальнолюдськими моральними проблемами, з цілями й інтересами суспільного розвитку [3]. Іншими словами, оволодіваючи теоретичними спеціальними знаннями і професійними навичками, студент мав одночасно чітко усвідомлювати соціальні аспекти своєї майбутньої діяльності, її місце в суспільстві і відповідно свою особистісну реалізацію в межах обраного фаху.

На підставі аналізу навчальних планів та робочих програм навчальних дисциплін, можемо стверджувати, що можливостями формування у студентів готовності до виховання дошкільників володіють навчальні дисципліни всіх циклів передбачених навчальним планом (гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової підготовки, професійної та практичної підготовки).

Ми поділяємо думку науковців про те, що викладачі гуманітарних, суспільно-політичних дисциплін мають великі можливості «...пробуджувати і формувати в студентів доленосну ідею – солідаризувати українців, усіх громадян нашого суспільства з метою піднесення розвитку української нації на новий, вищий рівень [5, с. 342].

Так, у процесі вивчення дисциплін циклів гуманітарної та соціально-економічної підготовки і природничо-наукової підготовки (історії України, філософії, культурології, політології, ділової української мови, етики й естетики, сучасної української мови та ін.) студенти знайомляться з науковою методологією пізнання світу і суспільних явищ, що сприяє становленню світоглядної позиції майбутнього фахівця, розвиває інтерес і прагнення до пошуку нових знань в галузі дошкільного виховання, сприяють формуванню умінь і навичок використання цих знань, формують готовність студентів до виховання дошкільників.

Зазначимо, що організація процесу навчання відбувається з урахуванням цілей і завдань професійної підготовки майбутніх фахівців

дошкільної освіти. Це простежується і у змісті навчальних та робочих програм, реалізовується в процесі засвоєння студентами знань, умінь і навиків з навчальних дисциплін на лекціях, семінарах, практичних заняттях і в процесі самоосвіти та самовиховання студентів.

Багатоаспектнішим арсеналом у сенсі підготовки майбутніх вихователів до виховання дітей дошкільного віку володіють навчальні дисципліни циклу професійної та практичної підготовки. Зокрема, проблема інноваційних методик виховання піднімається під час викладання першої професійно-орієнтованої дисципліни «Вступ до спеціальності».

Навчальна дисципліна «Педагогіка дошкільна» сприяє засвоєнню студентами знань щодо теоретичних аспектів виховання дітей дошкільного віку, в тому числі і патріотичного як одного з його напрямів. Так, на лекціях з цієї дисципліни студенти ознайомлюються з основними напрямками патріотичного виховання, методами і формами організації патріотичного виховання в роботі з дітьми; особливостями прояву національної свідомості у дітей дошкільного віку; розширюють знання щодо ознайомлення дітей з початками народознавства (традиціями українського народу, його пам'ятками, народною творчістю, символами і оберегами).

На практичних заняттях студенти презентують доповіді на тему «Мій рідний край», «Народні свята в дитячому садку», «Народні промисли України» тощо. Під час розгляду теми «Гра дитини дошкільного віку» увагу студентів зосереджується на порівняльній характеристиці сучасних і народних іграшок, на визнанні безперечної ролі народної іграшки у розвитку дитини дошкільного віку; опрацьовуючи тему «Сюжетно-рольова гра дітей дошкільного віку», студенти розробляють й проводять ігри, що передбачають закріплення атрибутів патріотичної символіки сьогодення та предметів побуту, характерних для пращурів українського народу (державні символи, українські національні страви, посуд, одяг, оздоблення оселі тощо). Опрацьовуючи тему «Взаємодія родинного і суспільного виховання. Національно-патріотичне виховання дошкільнят» акцентується на тому, що важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих. Загалом у процесі вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна» майбутні вихователі вчать визначати мету і ставити конкретні завдання, планувати виховну роботу, використовуючи при цьому різноманітні форми і методи патріотичного виховання.

Попри таке багатоаспектне забезпечення підготовки майбутніх вихователів до виховання дітей дошкільного віку у межах вибіркових навчальних дисциплін, передбачених навчальним планом запропоновано спецкурс «Інноваційні методики виховання дітей дошкільного віку».

Серед методів підготовки вихователів до використання інноваційних методик пріоритетна роль належить: соціально-проектній діяльності, ситуаційно-рольовим іграм, методу відкритої трибуни, соціально-психологічним тренінгам, інтелектуальним аукціонам, «мізковим атакам», методу аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, іграм-

драматизаціям, створенню проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналізу конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки. Крім названих застосовуються також традиційні методи: бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою, самостійне рецензування.

Програма дослідницького навчання в дошкільному закладі включає три елементи:

- розвиток у дітей дослідницьких умінь і навичок;
- дитячу дослідницьку практику;
- моніторинг дослідницької діяльності дошкільнят.

Більшість сучасних освітніх технологій дослідницького навчання дітей старшого дошкільного віку передбачають лише різні варіанти включення дитини у власну дослідницьку практику. А. Савенков зазначає, що дитяча навчально-дослідницька практика з проведення спостережень і експериментів важлива і цінна, але не здатна охоплювати і вирішувати все коло завдань дослідницького навчання. Проведення дослідного пошуку вимагає спеціальних знань, умінь і навичок. І дитину необхідно цілеспрямовано навчати, давати їй ці знання, розвивати і удосконалювати необхідні в дослідницькому пошуку вміння та навички.

Крім того, навчально-дослідницька практика дитини – заняття самостійне і нерідко розгортається за межами безпосередньої уваги педагога. Тому необхідна система її моніторингу. Самостійно здобуваючи знання, кожна дитина має бути впевнена в тому, що все нове, знайдене нею, буде затребуване, цікаве дорослим. Вона має бути впевнена, що її дослідження не залишаться без уваги, результати його ретельно розглянуть, а саму дитину неодмінно вислухають. Це вимагає створення спеціальної системи моніторингу дитячої навчально-дослідницької діяльності.

Програма навчально-дослідницької діяльності старших дошкільників в закладах дошкільної освіти включає три відносно самостійних частини (підпрограми):

1. Підпрограма – «тренінг». Заняття на отримання спеціальних знань та розвитку у дітей умінь і навичок дослідницького пошуку.
2. Підпрограма – «дитяча дослідницька практика». Проведення самостійних досліджень та виконання творчих проектів.
3. Підпрограма – «моніторинг». Зміст і організація заходів, необхідних для управління процесом вирішення завдань дослідницького навчання: захист дослідних робіт і творчих проектів дітей, фестивалі дитячих робіт тощо.

Навчальний процес, як і вся діяльність педагога - це щоденна творчість та знаходження нових методів впливу на дитину. Грамотний та творчо налаштований педагог завжди знайде можливість на базі традиційних

методів навчання, які роками давали йому високі показники знань дітей, знайти шляхи підвищення ефективності своєї роботи завдяки використанню новітніх технологій, досвідів та методів в роботі.

Висновки. З'ясовано, що у педагогічній інструментарій підготовки майбутніх вихователів попри використання традиційних форм та методів розроблялися та набували поширення у практиці діяльності новітні методи і форми. Основний акцент робиться на застосуванні у цьому процесі активних форм та методів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в удосконаленню та розвитку нових методик у роботі дошкільних закладів освіти.

Список використаних джерел

1. Богініч О.Л. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2008. № 1. С. 23 – 25.

2. Величко Т.Д. Підготовка майбутніх вихователів до формування ціннісних орієнтацій у старших дошкільників : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2014. 20 с.

3. Куліш Р.В. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності. *Науковий вісн. Миколаївського нац. ун-ту ім. В.О.Сухомлинського. Серія: Пед. науки* : зб. наук.пр. Миколаїв, 2014. Вип. 1.45 (106). С. 73 – 77.

4. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, З.Н. Борисова та ін.; за заг. ред. І.І. Загарницької. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 310 с.

5. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід : монографія / Г.В. Беленька, Н.І. Богданець-Білокаленко, О.Л. Богініч, Ю.О. Волинець, О.В. Коваленко. Умань: Сочінський, 2015. 206 с.

Levko Nadiya, Yakymovych Tetayna

Practical training of future teachers of preschool education institutions for the use of innovative methods.

The content of practical training of future teachers of preschool institutions for the use of innovative methods is analyzed. It was found that in the pedagogical tools for the training of future educators, despite the use of traditional forms and methods, the latest methods and forms were developed and disseminated in practice. The main emphasis is on the use of active forms and methods in this process.

Key words: *future teachers, preschool institutions, practical training, innovative methods.*

УДК 373.2.091.33

Ляхович Андрій, Вархолик Галина

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У статті проаналізовано психологічні чинники впливу на професійне зростання військовослужбовців. Виокремлено дві групи чинників, які впливають на здійснення професійної кар'єри: зовнішні та внутрішні. Зовнішні (організаційні) чинники – це чинники, які пов'язані із впливом військової організації на здійснення професійної кар'єри військовослужбовців. Внутрішні (особистісні) чинники – це чинники, які пов'язані з діяльністю самих військовослужбовців.

Ключові слова: *військовослужбовці, професійне зростання, психологічні чинники, професійна кар'єра.*

Постановка проблеми. Проблема підвищення рівня професіоналізації військовослужбовців Збройних Сил України, стимулювання їх особистісного та професійного розвитку передбачає, поряд з іншим, забезпечення їх кар'єрного зростання.

Це висуває нові вимоги до змісту та основних напрямків професійної підготовки військовослужбовців, організації їх професійної діяльності з урахуванням як особливостей діяльності військових організацій, так і особистісних характеристик військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку кар'єрних орієнтацій особистості як одного із суттєвих чинників успішної професійної кар'єри знайшли відображення в роботах західних (Д.М. Каммероу, Д.Е. С'юпер, Е.Х. Шейн, Д.Л. Холланд), та українських (С. Максименко, П. Мельник, Б. Олексієнко, Т. Олійник, Г. П'янковський) вчених.

Мета статті: проаналізувати психологічні чинники впливу на професійне зростання військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Вивчення психологічних особливостей професійної кар'єри у військових організаціях передбачає, на наш погляд, аналіз таких питань: сутність військових організацій, їх види та функції; психологічні вимоги до діяльності військовослужбовців; поняття про професійну кар'єру військовослужбовців та її основні типи; психологічні чинники, що впливають на здійснення професійної кар'єри військовослужбовців.

До військової діяльності, як одного із видів професійної діяльності в цілому висуваються значні психологічні вимоги. Виходячи з цього, проаналізуємо детально психологічні вимоги до діяльності військовослужбовців.

Насамперед, зазначимо, що в літературі наголошується, що діяльність військовослужбовців являє собою суспільно необхідне заняття, пов'язане із здійсненням особливо складних і відповідальних службових функцій [4].

Складності військової діяльності, на думку С. Максименка, П. Мельника, та Б. Олексієнка [2], можуть здолати тільки ті військовослужбовці, психіка яких відповідає наступним вимогам:

– по-перше, наявність соціально-психологічної готовності до роботи в екстремальних умовах, яка визначається, у першу чергу, певними індивідуальними характеристиками суб'єкта діяльності (мотиви, потреби, цільові настанови, характер, воля);

– по-друге, наявність достатньо виражених природних задатків (фізична витривалість, психічна рівновага, стійке перенесення жорстких умов несення служби);

– по-третє, виняткова пластичність нервової системи, що дозволяє протягом життя формувати гнучкі функціональні системи і забезпечувати такі творчі процеси, як інтуїція, передбачення, евристика, проникливість.

Пристаючи до аналізу сутності професійної кар'єри військовослужбовців та основних її типів, слід, насамперед, зазначити, що професійну кар'єру військовослужбовців можна визначити як успішне проходження військовослужбовцями основних стадій їх діяльності в військових організаціях, зумовлене досягненням високих показників у професійній діяльності, яке сприяє їх самореалізації та самоствердженню, а також забезпечує ефективну діяльність військових організацій.

Кадрова професійна кар'єра військовослужбовців – це професійна кар'єра осіб офіцерського складу, зарахованих до Збройних Сил України до впровадження військової служби за контрактом, які присвятили все життя служінню Батьківщині (довготривала). Контрактна професійна кар'єра військовослужбовців – це кар'єра військовослужбовців різних категорій, яка визначається терміном початку та кінця служби за контрактом.

З точки зору військових фахівців, на кадрову військову службу доцільно орієнтувати, насамперед, тих громадян, в основі вибору військової професії яких є ідейний фактор, і які обирають військову професію та вступають до вищого військового навчального закладу здебільшого свідомо, за внутрішнім покликанням. Часто мотивацією для вступу на військову службу такої категорії громадян виступає ідея присвятити власне життя служінню Вітчизні [3].

У зв'язку з тим, що на даний час явище укладення контракту притаманне як кадровим військовим, так і військовослужбовцям за контрактом, необхідно виокремити значення даної процедури для обох категорій військовослужбовців. Офіцери (кадрові військові) укладають контракти одразу після закінчення військових навчальних закладів. Це надає можливість регламентувати термін служби. За своїм змістом професійна кар'єра військовослужбовців у воєнний час якісно відрізняється від військової професійної кар'єри у мирний час. Якщо у мирний час проходження служби відбувається згідно із статутом Збройних Сил України, то у воєнний час набувають чинності інші, дуже «жорсткі» фактори, і особливості проходження служби значно змінюється.

Отже, умови проходження служби у воєнний час значно ускладнюються, але в якості компенсації визначаються певні організаційно-психологічні (кар'єрні) та соціальні чинники, що значно впливають на здійснення військової професійної кар'єри [1]. Але, слід звернути увагу на те, що проходження служби у воєнний час пов'язане з великим ризиком для власного життя військовослужбовців та призводить до виникнення низки психологічних проблем, а саме:

- порушення психічного стану (внаслідок перебування у стані напруги);
- наслідків посттравматичного стресу, якщо отримане поранення;
- довготривалого терміну розлуки з родиною та близькими людьми;
- жорстких правил проходження служби та великої відповідальності [6].

Таким чином, можемо зазначити, що з метою успішного здійснення професійної кар'єри військовослужбовцям необхідно чітко знати основні типи професійної кар'єри, організаційно-психологічні чинники та умови їх реалізації, що можливо, зокрема, в результаті впровадження спеціальної роботи військових організацій та власної активності.

На здійснення професійної кар'єри військовослужбовців впливає ряд психологічних чинників, які можна, на наш погляд, підрозділити на дві групи: зовнішні та внутрішні.

Зовнішні (організаційно-психологічні) чинники – це чинники, які пов'язані із впливом військової організації на здійснення професійної кар'єри військовослужбовців. Внутрішні (особистісні) чинники – це чинники, які пов'язані з особистісними характеристиками військовослужбовців [5].

До зовнішніх (організаційно-психологічних) чинників, які впливають на професійну кар'єру військовослужбовців можна віднести, на наш погляд, такі основні чинники:

- інститут призначення на військові посади (наявність вакансій);
- інститут присвоєння військових звань;
- проходження кадрової військової служби або служби за контрактом;
- проходження служби у мирний або воєнний час.;
- традиції та цінності військових організацій.

Групу внутрішніх (особистісних) чинників утворюють, на наш погляд, такі основні чинники:

- рівень військової освіти;
- особистісні характеристики військовослужбовців;
- кар'єрні орієнтації військовослужбовців;
- гендерні особливості військовослужбовців та ін.

Що ж стосується особистісних характеристик, які впливають на здійснення професійної кар'єри, то вони не виступали раніше предметом спеціальних наукових досліджень. Базуючись на результатах вивчення особистісних характеристик, на нашу думку, до основних особистісних характеристик, які можуть впливати на здійснення професійної кар'єри

військовослужбовців, слід, на нашу думку, віднести три групи характеристик: а) інтелектуальні; б) емоційно-вольові; в) комунікативні.

Висновки

Виокремлено дві групи чинників, які впливають на здійснення професійної кар'єри: зовнішні та внутрішні. Зовнішні (організаційні) чинники – це чинники, які пов'язані із впливом військової організації на здійснення професійної кар'єри військовослужбовців. До них відносяться: а) інститут призначення на військові посади; б) інститут присвоєння військових звань; в) тип проходження військової служби (кадрової або за контрактом); г) тип проходження служби у мирний чи воєнний час; д) традиції та цінності військових організацій та ін. Внутрішні (особистісні) чинники – це чинники, які пов'язані з діяльністю самих військовослужбовців.

До них відносяться;

- а) рівень військової освіти військовослужбовців;
- б) кар'єрні орієнтації військовослужбовців;
- в) особистісні характеристики військовослужбовців;
- д) гендерні особливості військовослужбовців та інші.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розвитку особистісно орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутніх військових.

Список використаних джерел

1. Законодавство України з питань військової сфери: Збірник законів та інших нормативно-правових актів. Київ : «Азимут-Україна», 2015. 1008 с.
2. Максименко С.Д., Мельник П.В., Олексієнко Б.М. Основи військової психології. Хмельницький : Вид-во НА ПВУ, 2002. 531 с.
3. Олійник Т.І. Особистісні чинники оптимізації процесу підготовки курсантів до військово-професійної діяльності : Автореф. дис... канд. псих. наук : спец. 19.00.07. Київ, 2001. 15 с.
4. П'янковський Г.В. Соціально-педагогічні аспекти кар'єри офіцера. *Українська еліта та її роль в державотворенні*. Збірник наукових праць. Київ : ВГІНаОУ. 2000. № 1 (14). С. 137-138.
5. Поплавська А.П. Психологія професійної кар'єри у військових організаціях: Програма лекційного курсу і плани семінарських занять для підготовки військових фахівців та військових психологів. Київ : Міленіум, 2006. 44 с.
6. Толубко В. Сучасний офіцер має бути професіоналом // *Військо України*. 2009. №1-2. С. 12-13.

Lyakhovych Andriy, Varholik Galina

Psychological factors of influence on the professional growth of military servants.

The psychological factors influencing the professional growth of servicemen are analyzed. There are two groups of factors that affect the implementation of a professional career: external and internal. External (organizational) factors are factors that are related to the influence of a military organization on the professional career of servicemen. Internal (personal) factors are factors that are related to the activities of the servicemen themselves.

Key words: *servicemen, professional growth, psychological factors, professional career.*

УДК 377/378:006

Омелько Мар'яна

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито проблеми та методику компетентно-орієнтованого підходу в процесі підготовки бухгалтерів із застосуванням міждисциплінарної інтеграції як ключового напрямку формування професіоналізму майбутнього фахівця; наголошено увагу на практичному застосуванні інновацій щодо інтеграції в організації навчальних та виробничих практик зі спеціальності «Облік і оподаткування», виділено підходи до очного та дистанційного навчання та виховання в інтеграційному просторі.

Ключові слова: педагогічні інновації, викладання, обліково-економічні дисципліни, заклади фахової передвищої освіти, студенти.

Постановка проблеми. Провідною проблемою у вирішенні завдань підвищення ефективності та якості навчально-виховного процесу є активізація навчання студентів. Її особливе значення полягає в тому, що педагогічна діяльність спрямована не тільки на сприйняття навчального матеріалу, але й на формування позитивного ставлення студентів до самої пізнавальної діяльності.

Інтерес до навчання, ініціативність у навчальній роботі, пізнавальна самостійність, напруження розумових сил при розв'язанні поставлених професійних завдань позитивно впливають на активність студентів у навчанні, створюючи сприятливі умови для розвитку їх навчально-пізнавальної діяльності. Саме тому вирішення проблеми підвищення ефективності навчального процесу вимагає наукового переосмислення перевірених практикою умов і засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, а головне – є вимогою часу.

Аналіз досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми дослідження розглядалися у працях багатьох дослідників, зокрема: Н. Голуб, О. Горошкіної, Т. Донченко, В. Дороз, С. Карамана, В. Мельничайка, О. Потапенка, С. Пальчевського, М. Пентилюк, Л. Плетньової, О. Пометун, І. Хом'яка, Г. Шелехової та ін. Але доводиться констатувати відсутність узагальнюючих досліджень педагогічних інновацій при викладанні обліково-економічних дисциплін.

Мета статті – проаналізувати педагогічні інновації при викладанні обліково-економічних дисциплін у закладах фахової передвищої освіти в сучасних реаліях.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи вимоги, які ставляться сьогодні до майбутнього бухгалтера, критерії вдосконалення освітньо-

кваліфікаційної підготовки сучасних фахівців, педагог постійно впроваджує новітні технології в навчально-виховний процес, працюючи в творчому пошуку над вивченням та застосуванням ефективних технологій навчання.

Викладання обліково-економічних дисциплін («Фінансовий облік», «Облік і звітність у бюджетних установах», «Казначейська справа») проводиться за діяльнісними та продуктивно-розвиваючими технологіями навчання. Серед методів компетентно-орієнтованого підходу надається перевага інтерактивним формам роботи, моделюванню професійної діяльності, вирішенню та аналізу виробничих ситуацій; виконанню інтегрованих професійних завдань; рольовим іграм. Застосовані технології, які використовуються в навчальному процесі, допомагають наблизити процес навчання до реальних умов виробництва; забезпечити імітацію майбутньої професійної діяльності на конкретному робочому місці бухгалтера, реалізацію міжпредметних зв'язків, сформуванню предметні компетенції, необхідні для професійної діяльності майбутніх фахівців. Досвід роботи із застосування педагогічних технологій можна систематизувати за наступними напрямками:

1. Міждисциплінарна інтеграція як ключовий напрям формування професіоналізму майбутнього фахівця.

2. Інтеграція в організації навчальних та виробничих практик зі спеціальності «Облік і оподаткування».

3. Підходи до навчання та виховання в інтеграційному просторі.

Проблема комплексної підготовки майбутніх спеціалістів, формування їх професіоналізму вирішується через реалізацію міждисциплінарних зв'язків суміжних дисциплін спеціальності. Саме тому під час викладання обліково-економічних дисциплін практикується проведення нетрадиційних занять, серед яких: лекції-візуалізації, лекції з елементами компетентісно-розвиваючого навчання, семінар-практикум, практичні заняття із використанням ігрових технологій, що дає можливість підвищити активність і самостійність студентів, забезпечити пошукову діяльність, реалізацію міжпредметних зв'язків, сформуванню предметні компетенції, необхідні для професійної діяльності майбутніх фахівців. Велика увага постійно приділяється саме інтеграції навчання та виховання, тобто таким формам і методам міждисциплінарної інтеграції, які в навчальному процесі сьогодні досить актуальні, тому що дають змогу: узагальнити та сконцентрувати споріднений матеріал кількох фахових дисциплін навколо однієї теми, усунути дублювання у вивченні ряду питань; ущільнити окремі знання таким чином, щоб їх засвоєння вимагало менше часу, проте дозволяло сформуванню певні професійні уміння; опанувати студентам значний за обсягом навчальний матеріал, досягти цілісності знань; залучати студентів до процесу здобуття знань, формувати творчу особистість; дати можливість майбутнім фахівцям застосовувати набуті знання з різних навчальних дисциплін у професійній діяльності.

Реалізувати реальні міждисциплінарні зв'язки викладачу допомагають інтерактивні методи навчання, зокрема: метод випереджуючих завдань, вирішення професійних ситуацій, інтегрованих завдань, комп'ютерні презентації, вирішення проблемних ситуацій, розв'язування виробничих вправ, моделювання ситуацій, оформлення та читання бухгалтерських документів, метод «запитання-відповідь».

Працюючи над проблемою формування високого рівня обліково-економічних знань із застосуванням інтерактивних методів навчання та диференційованого підходу до можливостей кожного студента, ми вважаємо, що саме інтерактивна технологія навчання із застосуванням системи міждисциплінарних зв'язків є предметом систематичної і цілеспрямованої діяльності всіх викладачів, які здійснюють комплексну підготовку майбутнього фахівця. Досвід показує, що найбільш ефективними завданнями при формуванні професійної компетентності спеціалістів є саме інтегровані практичні завдання, в яких прослідковується міждисциплінарний зв'язок з дисциплінами «Фінансовий облік», «Бухгалтерський облік», «Контроль і ревізія», Податкова система», «Економіка підприємства», «Технологія галузі» тощо.

У процесі організації підготовки бухгалтерів вивчення теоретичних основ курсу та набуття практичних навиків повинні бути взаємопов'язаними. Забезпечити таку єдність дозволяє проходження практики. Базами навчальних практик для студентів бухгалтерського відділення є навчальна бухгалтерія, навчальні кабінети обліку і звітності, економіки, економічного аналізу, комп'ютерні класи. Для виробничої практики використовують підприємства різної форми власності, серед яких: сільськогосподарські товариства, фермерські господарства, машинобудівні та інші промислові підприємства, сучасні підприємства галузі хлібопродуктів (елеватори, комбінати хлібопродуктів, млини, крупозаводи та комбікормові заводи), які в своєму складі мають бухгалтерії з основними ділянками облікової роботи та оснащені сучасним технологічним обладнанням, впроваджують нові форми організації праці і управління. Відповідні практичні завдання професійного характеру використовуються також на заняттях з навчальної практики по фінансовому обліку, що дає можливість студентам швидше звикнути до конкретних виробничих умов. Виконання таких професійних завдань зацікавлює студентів до роботи за обраним фахом, активізує їх розумову діяльність, творчу активність, тобто позитивно впливає на якість підготовки майбутніх фахівців.

Вважаю, щоб досягти належних результатів навчання, необхідно постійно здійснювати контроль знань студентів, застосовуючи різні види контролю успішності, що передбачає постійну співпрацю викладача та студента.

Сучасний бухгалтер має бути високоосвіченою, компетентною людиною, з кваліфікацією, яка відповідає вимогам професії, суспільства, часу; бути яскравою, неординарною і всебічно розвинутою особистістю, що

постійно удосконалює свій професійний рівень; сучасний бухгалтер – це комунікабельний, здатний до продуктивного ділового спілкування спеціаліст і водночас спокійна, розсудлива, виважена людина. Вимоги, висунуті до облікової професії, досить високі.

Оскільки фахові дисципліни мають велике виховне значення, то ми намагаємося вчити студентів методам використання даних бухгалтерського обліку для поліпшення планування й управління. Виховання прагнемо органічно пов'язувати з навчанням. Воно здійснюється безперервно, постійно, щоденно. Студентів необхідно готувати до праці морально, психологічно, навчити їх поважати працю свою та інших, добросовісно ставитися як до фізичної, так і розумової праці. Крім цього, студентам необхідно дати відповідні знання, вміння, прищепити їм любов до праці, серйозне ставлення до своїх обов'язків.

Здійсненню навчально-виховної роботи з дисциплін сприяє продумана методика проведення теоретичних і практичних занять та практичного навчання з курсу. Тому вона передбачає, перш за все, організаційно-виховну роль викладача й активність у сприйнятті матеріалу з боку студентів, певний зміст та структуру занять.

Власну організаційно-виховну роль спрямовуємо на вміння активізувати і зацікавити студентів у роботі над набуттям знань. При виконанні практичних завдань облікового характеру прагнемо організувати дисципліну праці, забезпечити активність кожного студента. З цією метою обсяг практичних завдань визначаємо з урахуванням розумних і високих вимог. У процесі навчання обліковій справі необхідно підготувати студентів психологічно до трудової діяльності. Вони повинні розуміти необхідність мати глибокі професійні знання, вміння та навички.

Пояснення матеріалу на конкретних прикладах, роз'яснення позитивних та негативних сторін того чи іншого питання оживляє розповідь, робить її змістовною, знайомить студентів з ситуаціями, з якими вони можуть зустрічатися на виробництві. Все це виробляє у студента свідоме ставлення до дисципліни, яку він вивчає.

Крім того, вважаємо, що треба розвивати не тільки пізнавальну, а й професійну мотивацію та інтереси, системне мислення студентів, формувати соціальні вміння і навички взаємодії й спілкування, здатність приймати спільні та виважені рішення, виховувати відповідальне ставлення до справи, усвідомлювати соціальні цінності та установки як колективу, так і суспільства в цілому. Професійно-масові заходи проводяться впродовж навчального року та переважно під час декади обліково-економічних дисциплін. Серед них варто відмітити: конкурси професійної майстерності; олімпіади з фахових дисциплін; студентські конференції, презентації спеціальності, тематичні вечори, екскурсії професійного спрямування, зустрічі з фахівцями-спеціалістами, конференції за підсумками виробничої практики тощо. З власного досвіду стверджуємо, що аналогічні

позааудиторні навчально-виховні заходи дійсно сприяють професійному, інтелектуальному і культурному розвитку молодого спеціаліста.

Вважаємо, що неможливо зараз, висвітлені технологій навчання, не зупинитися на реаліях сьогодення. Специфіка навчальної діяльності студента обумовлюється метою, відповідними умовами та позитивною мотивацією, які мають професійну спрямованість. Нинішні умови навчання спрямовані саме на здобуття освіти дистанційно. Поява дистанційної освіти не випадкова, це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов. Про дистанційну освіту, її форми, методи та технології впровадження мова йде вже понад десять років. У період карантину дистанційне навчання ми здійснювали з використанням додатків Google Classroom. У класах зареєстровані всі студенти групи, куди прикріплюється теоретичний матеріал та практичні завдання. Виконані письмові роботи (практичні роботи, контрольна робота, курсові, звіти з практик) студенти прикріплюють у класи, після чого можуть побачити отриману оцінку чи коментар з приводу усунення недоліків. Для надання методичної допомоги ми також використовували онлайн-зв'язок із студентами через Viber-групу та закритий акаунт Instagram, де учасниками прямих ефірів були лише студенти групи, які мали можливість виконувати завдання під керівництвом викладача одночасно із поясненням, або ж переглянути відео впродовж доби, в зручний для них час.

З метою проведення захисту курсових робіт з фінансового обліку студенти випускної групи були зареєстровані в додатку Google Hangouts, де у формі відеоконференції проведено цей захід. Консультацію перед проходженням виробничої практики щодо надання методичних вказівок з виконання програми практики було проведено на платформі Zoom.

Разом з тим, хочемо зазначити, що, незважаючи на досить широкий перелік позитивних якостей дистанційної освіти, як і в будь-якій іншій формі навчання, в ній можна виділити кілька недоліків. Серед них: низька пропускна спроможність електронної мережі під час навчальних чи екзаменаційних відеоконференцій (від цього найбільше страждають студенти невеликих населених пунктів); ускладнена ідентифікація дистанційних студентів; невисокий рівень комп'ютеризації суспільства, низьке освоєння інформаційних технологій.

Саме тому наші пропозиції стосуються удосконалення технологій навчання викладачами коледжу в напрямі освіти. Ми йдемо до змішаного типу освіти, коли частина навчального процесу переходитиме в онлайн-режим.

Висновки Впровадження інтеграції в навчально-виховний процес є актуальним, тому що дає змогу: систематизувати споріднений матеріал з кількох дисциплін навколо однієї теми, усувати дублювання у вивченні низки питань; ущільнити знання, тобто реконструювати фрагмент знань у такий спосіб, коли засвоєння вимагає менше часу, проте породжує еквівалентні загальнонавчальні та професійні вміння; опанувати студентам

значний за обсягом навчальний матеріал, досягти цілісності знань; залучати студентів до процесу здобуття професійних знань, вмінь та навичок; формувати творчу особистість майбутнього бухгалтера, його здібності; дати можливість студентам практично застосовувати набуті знання з навчальних дисциплін у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєва Л. Активні методи навчання для підвищення розумової діяльності майбутніх спеціалістів // Освіта: технікуми, коледжі. 2010. № 1(25).
2. Чижевська Л.В. Методика викладання облікових дисциплін: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ПП «Рута», 2003. 504 с.

Омелько Марьяна

Педагогические инновации при преподавании учетно-экономических дисциплин в заведениях профессионального предвысшего образования.

В статье раскрыты проблемы и методика компетентно-ориентированного подхода в процессе подготовки бухгалтеров с применением междисциплинарной интеграции как ключевого направления формирования профессионализма будущего специалиста; обращено внимание на практическое применение инноваций по интеграции в организации учебных и производственной практик по специальности «Учет и налогообложение», выделены подходы к аудиторному и дистанционному обучению и воспитанию в интеграционном пространстве.

Ключевые слова: педагогические инновации, преподавание, учетно-экономические дисциплины, заведения профессионального предвысшего образования, студенты.

Omelko Maryana

Pedagogical innovations in the teaching of accounting and economic disciplines in institutions of professional higher education.

The article reveals the problems and methods of competent-oriented approach in the process of training accountants using interdisciplinary integration as a key area of professionalism of the future specialist; attention is paid to the practical application of innovations in terms of integration in the organization of training and production practices in the specialty «Accounting and Taxation», the approaches to full-time and distance learning and education in the integration space are highlighted.

Key words: pedagogical innovations, teaching, accounting and economic disciplines, institutions of professional higher education, students.

УДК: 371.214.114

Опачко Магдалина,
Січка Анастасія,
Шипович Алла

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ОРГАНІЗАТОРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито особливості формування ціннісних орієнтацій майбутніх організаторів дошкільної освіти у вищій школі. Показано, що перехід дошкільної освіти до особистісно-орієнтованої моделі та процесу підготовки фахівців в освітньому середовищі вищої школи на компетентісно-орієнтовану основу актуалізує проблему цінностей. Аксіологізація процесу становлення фахівців пов'язана із розвитком ключових компонент професійної компетентності та їх особистісних якостей. Реалізація аксіологічного підходу передбачає використання системи методів, форм і засобів, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій.

***Ключові слова:** ціннісні орієнтації, організатори дошкільної освіти, підготовка магістрів, аксіологізація підготовки*

Постановка проблеми. Дедалі частіше науковці звертають увагу на зростаючу роль аксіологічного підходу в сучасному освітньому процесі. У зв'язку з цим актуалізуються вимоги до гармонійно розвиненої особистості, які впливають із методологічних засад сучасної педагогічної науки, а саме гуманістичних та гуманітарних пріоритетів. Аналізуючи наукові надбання сучасного періоду, які підкреслюють підвищення вимог до майбутніх фахівців будь-яких галузей професійної діяльності, встановлено, що саме формування ціннісної сфери особистості набуває своєї актуальності.

Аксіологічний підхід полягає у осмисленні системи відношень «людина-суспільство-природа» для проєкції її основних характеристик на процес реалізації освітніх завдань. Аксіологічний підхід ґрунтується на засадах педагогічної аксіології як напряму наукових досліджень, які стосуються аналізу змісту педагогічних ідей, теорій і концепцій з огляду на їх відповідність чи невідповідність потребам індивіда та суспільства, його морально-ціннісним імперативам. Саме ставлення до людини як найвищої цінності повинно стати метою виховання фахівця в галузі дошкільної освіти під час навчання у вищому навчальному закладі, і це завдання є не менш вагомим, ніж озброєння його належними професійними знаннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиваючи основні положення аксіологічного підходу в педагогіці як базової засади гуманізму, І. Бех, О. Вишневський, Вітвицька, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, О. Романенко, О. Сухомлинська – відзначають його провідну роль у

формуванні та становленні особистості майбутніх фахівців, насамперед педагогів. Цінності визначають змістовну основу професійної освіти, де освітній процес – це засвоєння способів, прийомів, засобів творчого переосмислення та перероблення системи ставлень: до світу, до інших, до праці, до себе. Їх сукупність відображено у дослідженнях: ціннісної системи особистості (І. Зязюн); духовно-моральних аспектів виховання особистості (І. Бех); формування цілісної особистості майбутнього педагога (Л. Хомич); формування цінностей самоактуалізації та саморозвитку особистості, ціннісних орієнтацій, творчого потенціалу (В. Сластьонін); ролі і змісту освітніх цінностей в умовах трансформації українського суспільства (Н. Ткачова) тощо.

У контексті проблематики звертаємо увагу на праці, у яких оприлюднено результати досліджень професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів (Г. Беленька, О. Гнізділова, Т. Поніманська); формування предметних і спеціальних компетентностей (Л. Артемова, А. Богуш, І. Коновальчук, В. Ляпунова, О. Савченко); обґрунтування технології професійної підготовки вихователів в умовах реформування дошкільної освіти (Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голота, І. Дичківська, К. Крутій, С. Курінна, Н. Лисенко, М. Машовець, Т. Піроженко, І. Рогальська-Яблонська, Т. Танько); фахової підготовки до роботи з дітьми дошкільного віку у відповідності до особливостей їхнього розвитку (О. Брежнева, Л. Зданевич, О. Семенов, О. Фунтікова, К. Щербакова).

У педагогічному дискурсі інтерес представляють актуальні трактування понять «цінності» та «ціннісні орієнтації», а саме: «процес орієнтації особистості в цінностях»; «вплив навчального процесу на формування ціннісних орієнтацій особистості»; «цінності освіти» (Т. Бутківська, В. Гриньова, О. Дубасенюк, І. Лебідь, М. Марусинець, О. Плахотник, Є. Подольська, О. Савченко, О. Сухомлинська).

Великий інтерес у контексті нашої роботи викликають результати дослідження О. Лисенко [6]. У дисертації доведено, що цінності пов'язані з ціннісними орієнтаціями, ціннісна орієнтація ґрунтована на об'єктивних основах: суспільна значущість перетворюється у внутрішню суб'єктивність, особистісна значущість – у зовнішню, унаслідок бінарної структури (єдність почуттів із мисленням; смислу зі значенням; оцінювання з оцінюваним). Ціннісна орієнтація, зіставляючи наявний стан речей з ідеальним, прогнозує зміни реальної дійсності. Зазначається, що як для окремої особистості, так і для академічної групи важливою є соціальна структура суспільства, яка детермінує їхні ціннісні орієнтації.

У аналізованому дослідженні також обґрунтовано підходи у трактуванні поняття «ціннісні орієнтації» та їхню спрямованість у руслі гуманістичних цінностей як рушія аксіологізації педагогічного процесу в освітніх закладах, в тому числі, і вищої школи. Це стимулює дослідження широкого спектру педагогічної аксіології у контексті аналізу ціннісного наповнення змісту

фахової освіти. Варто зауважити, що сучасні цінності, детерміновані соціальними факторами, передбачають суттєві зміни в провідних особистісно значущих якостях майбутніх педагогів ДОЗ.

Мета дослідження полягала у розкритті особливостей формування ціннісних орієнтацій майбутніх організаторів дошкільної освіти у процесі вузівської підготовки.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний виклад проаналізованої проблематики дозволяє у рамках даної статті розкрити ідею формування ціннісних орієнтацій організаторів дошкільної освіти, яка ґрунтується на уявленнях про : 1) зв'язок між «цінностями» та «ціннісними орієнтаціями»; 2) відображення у змісті формування ціннісних орієнтацій фахівців цінностей загальних, цінностей дошкільця як важливого часу і простору розвитку особистості дошкільника та місця професійної самореалізації педагога-організатора; 3) цінності особистості педагога, як носія нормативних установок і творчих можливостей.

Цінність – це соціально-філософська категорія, що позначає позитивне чи негативне значення явищ природи, продуктів суспільного виробництва, форм суспільної організації, історичних подій, моральних учинків, духовних витворів людства, окремого суспільства, народу, соціальної групи чи особи на конкретному етапі історичного розвитку [1, с.26].

Термін «ціннісні орієнтації» частіше вживається у соціальній психології і означає: 1) ідеологічні, політичні, моральні, естетичні та інші основи оцінок суб'єктом навколишньої дійсності, а також орієнтації в ній; 2) спосіб диференціації об'єктів індивідом за їх значущістю [3]. Ціннісні орієнтації – вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціального розвитку індивіда, його участі в трудовому житті. Виховання людини можна розглядати як керування становленням або зміною її ціннісної орієнтації [4].

Важливим для нас є розуміння сутності зв'язку між ними, про який ідеться, зокрема і у дослідженні О.Александрової [1]. Дослідниця зазначає, що цінності, маючи об'єктивний характер та гуманістичну природу, що підтверджується розвитком філософського та педагогічного знання, концентрують наукове розуміння феномена особистості та суспільних відносин. Ціннісні орієнтації, маючи суб'єктивний характер є компонентом структури особистості та показником рівня розвитку її свідомості. Тобто, показником рівня здатності особистості сприймати та усвідомлювати важливість присвоєння цінностей. Вони формуються в процесі соціального розвитку і професійної діяльності, узагальнюючи знання та досвід, накопичені особистістю в процесі життя. Ціннісні орієнтації вмотивовують, об'єднують та спрямовують думки і почуття людини, допомагаючи вирішенню багатьох життєво важливих питань.

Отже ціннісні орієнтації є складним утворенням, однією з основних характеристик особистості в її відношенні до суспільства і до самої себе. У

них виявляються різноманітні рівні взаємодії внутрішнього та зовнішнього, ступінь осмислення оточуючого світу і свого Я, специфіка життєвого досвіду особистості, її потреб, інтересів, ідеалів, здібностей – все, що характеризує особистісні особливості індивідуальності. Але, виступаючи як глибоко особистісні та неповторні, вони обумовлені всією соціальною практикою, суспільним відношенням, системою навчання і виховання.

У ціннісних орієнтаціях цінність відіграє роль орієнтира і своєрідного регулятора поведінки і діяльності людини у предметній і соціальній дійсності.

Особистість орієнтується на найбільш потрібні їй цінності, які в перспективі відповідатимуть її інтересам, і цілям, імпонуватимуть її досвіду. В професійній ціннісній орієнтації педагога такою цінністю є конкретна професія, коли педагогічні цінності виступають відносно стійкими орієнтирами, за якими вчитель співвідносить своє життя й педагогічну діяльність. Реалізація аксіологічного підходу забезпечує переведення, трансформацію певних соціально-значущих цінностей на рівень конкретних ціннісних пріоритетів особистості. У такому випадку певна цінність перетворюється в суб'єктивне надбання цієї людини, тобто ця цінність стає суто індивідуальною реальністю, значимою тільки для суб'єкта, який її переживає. На думку Т. Бутківської «цінності формуються в результаті усвідомлення об'єктом своїх потреб у співвідношенні їх з предметом навколишнього світу» [5, с. 131].

Йдеться про міру значущості того чи іншого предмета або явища для людини, про ступінь їх бажаності, через те, що психологічні основи цінностей знаходяться в людських бажаннях, в особистому відношенні до явищ дійсності.

Усю множину ціннісних орієнтацій можна умовно поділити на три складові: інваріанту, професійно-педагогічну, особистісну. Аналіз джерельної бази дослідження уможливорює виокремлення системи інваріантних цінностей, формування яких необхідне для всіх без винятку педагогів, в тому числі організаторів дошкільної освіти. До них належать цінності, які викристалізувались і сформувались в історії і розвитку європейської цивілізації: людиноцентризм, толерантність, демократія, миролюбство, екологічна безпека, права людини і солідарність.

Професійно-педагогічна складова пов'язана із цінностями професії та мотиваційно-ціннісними установками. Велике значення для розробки цього напрямку має робота з удосконалення і розвитку професійно значимих якостей особистості майбутнього менеджера, організатора дошкільної освіти, а саме комунікативні, управлінські, інформаційно-технологічні, творчі (евристичні), емпатійні здібності.

Окрім того, перехід дошкільної освіти на особистісно-орієнтовану модель функціонування та процесу підготовки фахівців в освітньому середовищі вищої школи на компетентісно-орієнтовану основу актуалізує проблему цінностей як у професійній педагогічній діяльності, так і в

особистісному саморозвитку фахівця. Все це відображається у змісті освіти, який визначається освітньо-професійною програмою підготовки, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та вищого закладу освіти і віддзеркалюється у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах.

Варто зазначити, що формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій передбачає реалізацію вимоги щодо аксіологізації викладання навчальних дисциплін і забезпечення єдності змісту і форм навчання в навчальних закладах основі визнаних пріоритетними цінностей. У зв'язку з цим у аксіологічно орієнтованому філософсько-педагогічному дискурсі здійснюється рефлексія двох груп цінностей: 1) тих, на які має орієнтуватись освіта нині і на перспективу; 2) тих, які мають створюватися, формуватися в самому освітньому процесі [9, с.182].

Перша група цінностей визначає сутнісне призначення освіти у сучасному світі, розуміння стратегічних цілей освіти. Ця група цінностей має вихідне значення. Адже саме від усвідомлення того, на що має бути спрямована освіта будуть залежати як зміст, так і форми організації усього педагогічного процесу.

Варто зазначити, що формування ціннісних орієнтацій майбутніх організаторів дошкільної освіти у середовищі вищої школи ґрунтується на оновленні та модернізації змісту і процесу підготовки фахівців у відповідності до євроінтеграційних трансформацій.

У структурі ціннісних імперативів змісту сучасної освіти, поряд із завданнями освоєння культурних надбань, накопичених у процесі суспільного розвитку, важливе значення має формування ціннісного ставлення до природного і соціального оточення, власного здоров'я, розвиток творчого потенціалу особистості фахівця. Виходячи з аксіологічних ідей оновлення змісту і процесу підготовки фахівців сфери управління в системі дошкільної освіти, слід забезпечити реалізацію культурно-гуманістичних функцій освіти. Їх реалізація спрямована на розвиток духовних сил, здібностей і умінь; на створення можливостей для особистісного і професійного зростання та самореалізації, для саморозвитку творчої індивідуальності особистості тощо [6].

Змістом нової парадигми управління дошкільною освітою на сучасному етапі є орієнтація на дитину та її потреби, створення умов для забезпечення всебічного розвитку особистості кожної дитини, орієнтація педагогів на ефективну самокеровану індивідуальну та колективну діяльність у різних автономізованих педагогічних системах. Для того, щоб управлінський процес на всіх його рівнях був ефективним, кожен керівник повинен мати чітке уявлення про законодавчо-нормативні акти України, дотримуватись їх та забезпечувати виконання. У процесі управління важливою умовою модернізації та розвитку дошкільної освіти є примноження інноваційного потенціалу особистості фахівця.

Друга група цінностей, а саме тих, що тих, які мають створюватися, формуватися в самому освітньому процесі є основою для формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій.

Безперечно, важливе значення для становлення фахівця має система ставлення до знань, способів опанування уміннями і навичками, освоєння досвіду професійної діяльності. Тобто для успішної реалізації професійних функцій організаторам дошкільної освіти необхідно володіти ґрунтовними і різноаспектними знаннями, досконалими професійно-педагогічними вміннями та розвиненими здібностями і моральними якостями.

Але очікування з боку громадськості, батьків і школярів пов'язані не лише з обізнаністю педагогів, а й з подоланням: їх упередженого ставлення до дітей, до способів діяльності дошкільників, в тому числі, інтелектуальної; несправедливого оцінювання дитячих успіхів і промахів, досягнень і втрат; неефективної взаємодії педагогів з батьками, браку порозуміння між ними. Комунікативна культура і компетентність, емпатія, толерантність є тими характеристиками, які потрібні кожному педагогу, щоб оптимально організувати власну професійну діяльність в середовищі освітнього закладу та громади.

З іншого боку, сучасний педагог має свідомо приймати «цивілізаційні виклики» і орієнтуватись, насамперед на дотримання і захист прав дитини. Адже, одним із напрямів «реагування» освіти на «сучасні виклики цивілізаційного розвитку є посилення уваги до формування на загальносуспільному та індивідуальному рівнях розуміння людини як найвищої цінності, права кожного стати і залишатися самим собою відповідно до своїх природних здібностей, що лише й зможе забезпечити високий демократизм суспільства [8, с.63].

Навчити не формальному, а глибинному розумінню прав дитини надзвичайно складне і відповідальне завдання у професійній підготовці майбутнього педагога. Повагою і емпатійністю мають бути сповнені взаємини між педагогом і дітьми. І це в складній ситуації поліетнічності, полі конфесійності, соціальної диференціації та різних інтелектуальних можливостей і обдарувань кожної окремо взятої дитини [7].

Формування переконань, що жоден із дошкільників, незалежно від походження чи успішності, не може бути ущемлений у своїх правах, розпочинається в період професійної підготовки. Лише таке ставлення до дитини здатне перетворити його в людину сповнену гідності. Об'єкт майбутнього педагогічного впливу має бути «олюднений», природній, а не заформалізований чи замінений педагогічними поняттями та термінами. Сучасний учитель повинен бути підготовлений до сприйняття дитини не тільки як об'єкта, але і суб'єкта педагогічної діяльності, бо та здатна виконувати таку роль не тільки у відношенні до себе, а і до однолітків та товаришів. Найголовніше розгледіти в дитині людину, яка з віком постійно змінюється, має власні особливості, специфіку розвитку (обдарованість,

девіантність тощо), і до того ж здатна швидко відзеркалювати зміни в суспільстві.

Очевидним фактом є те, що сучасні діти швидше за дорослих засвоюють технологічні та інформаційні досягнення, що робить їх більш мобільними та відкритими до загального світового процесу глобалізації та формування ціннісних орієнтацій. Саме задля пізнання дошкільника в усіх його можливих характеристиках і аспектах поведінки має бути посилена психолого-педагогічна складова підготовки організатора дошкільної освіти. Саме задля усвідомлення ціннісного виміру оновлення змісту дошкільної освіти та сутності нової управлінської парадигми в системі дошкільної освіти, у стінах вищого закладу варто не лише вдосконалювати форми і методи підготовки фахівців, а творити інноваційне середовище для розкриття їх творчого, евристичного, креативного, особистісного, і власне, ціннісного потенціалу. Велике значення тут надається створенню «виховного простору з високою акустикою духовного світу» [Бех].

Отже формування ціннісних орієнтацій організаторів дошкільної освіти має ґрунтуватись на уявленнях про сукупність цінностей, які є змістом і результатом професійної педагогічної підготовки в середовищі вищої школи та діяльності, реалізованої в середовищі дошкільного закладу в якості організатора дошкільної освіти.

Висновки Проблема зв'язку цінностей і ціннісних орієнтацій, спроектована на площину професійної підготовки магістрів-майбутніх організаторів дошкільної освіти дозволяє простежити трансформацію об'єктивних імперативів у суб'єктивні новоутворення, які можуть бути представлені сукупністю ціннісних орієнтацій трьох напрямів: інваріантних (загальнолюдських, вічних), професійно-педагогічних, відображених у компетентностях та якостях і властивостях педагога, та особистісних (які є рушійною силою у саморозвитку).

Особливості формування ціннісних орієнтацій майбутніх організаторів дошкільної освіти полягають у реалізації гуманістичної освітньої парадигми в контексті їх підготовки. Це безумовно відображається як на змісті підготовки, так і на процесі становлення фахівця в освітньому середовищі вищої школи.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із розробкою діагностичної програми сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх менеджерів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Аксіологічні засади сучасної системи освіти України : навчально-методичний посібник / О.О. Базалук, О.П. Кравченко, Л.М. Харченко. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ», 2019. 87 с.
2. Александрова О.Ф. Роль і місце ціннісних орієнтацій у сучасній теорії виховання. [Електронний ресурс]. <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/ped-1-2012/092-95.pdf>

3. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
5. Бутківська Т. В. Ціннісний вимір соціалізації учнів. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 130-137.
6. Лисенко О. М. Теоретичні і методичні засади формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів у системі фахової підготовки. Автореферат дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Хмельницьк : Хмельницький національний університет, 2019. 40 с.
7. Нариси з аксіології особистості : дитина і вихователь / Добровольська Л. П., Жейнова С. С., Канарова О. В. та ін.; за заг. ред. Ляпунової В. А. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2019. 144 с.
8. Опачко М. В. Основні суперечності та проблеми розвитку сучасної освіти. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2016. Вип. (1) 7. С. 61 – 67.
9. Філософія освіти: навчальний посібник / за заг. редакції В. Андрущенко, І. Предборської. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 330 с.

Opachko Magdalyna, Sichka Anastasia, Shypovich Alla

Formation of value orientations of future organizers of preschool education at master's degree.

The article discloses the peculiarities of value orientations formation of future organizers of preschool education in a higher school. It has been concluded that both the transition of preschool education to a personality-oriented model and the process of training of specialists in the educational environment of a higher school to a competency-based approach actualize the problem of values. Axiologization of the process of becoming a specialist is associated with the development of key components of professional competence and personal qualities. The implementation of the axiological approach involves the use of a system of methods, forms and aids aimed at the formation of value orientations.

Key words: *value orientations, organizers of preschool education, training of masters, axiologization of training.*

УДК 372.853

Опачко Магдаліна, Пайда Іван

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОЄКТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ В ШКОЛІ

У статті висвітлено сутність підготовки магістрів – майбутніх учителів до проектування інформаційно-освітнього середовища для вивчення фізики в школі. Проектування змісту підготовки передбачає врахування сучасних тенденцій інформатизації суспільства та освіти, зокрема: розвитку інформаційно-комунікаційних технологій навчання; особливості вивчення природничих дисциплін, зокрема фізики з використанням електронних засобів навчання. Розкрито етапи організації навчання студентів-майбутніх учителів фізики, виокремлено завдання для реалізації цілей кожного з етапів

***Ключові слова:** підготовка магістрів, проектування, методична система, майбутні вчителі фізики, інформаційно-освітнє середовище.*

Постановка проблеми. Особливе значення в умовах реформування сучасної освітньої політики набуває педагогічна освіта, яка покликана забезпечити виховання нової генерації педагогічних кадрів у відповідності до європейських світових стандартів. Новій освіті потрібний педагог, здатний до продукування і впровадження інновацій. Тому система підготовки фахівців, крім іншого, повинна бути спрямована на розвиток інноваційного потенціалу майбутнього вчителя. Це можливо тільки за умови організації інноваційного освітнього середовища, яке охоплює різні рівні підготовки: змістовий, процесуальний, професійно-особистісний.

Аналіз навчальної, монографічної, періодичної літератури, дисертаційних фондів та електронних джерел інформації свідчить, що ефективність використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у школі як засобу підвищення мотивації школярів в навчанні, розвитку їхніх творчих здібностей і пізнавальної самостійності, розвитку логічного мислення, формування інформаційної культури – є доведеним фактом. Таким чином, необхідною професійно орієнтованою складовою результатів навчання майбутніх учителів фізики є їх підготовленість до застосування інформаційних технологій у процесі вивчення фізики у сучасній школі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз досліджень і публікацій з використання ІКТ у процесі навчання дозволяє констатувати, що дослідники звертають увагу на дедалі більший вплив інформаційних технологій на структуру і зміст освітнього середовища, на взаємозв'язки, які виникають у системі: «вчитель-ІКТ-учні», на вплив глобальної мережі на якість дидактичної, педагогічної, міжособистісної комунікації.

Проблема використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі вітчизняного освітнього простору розглядалась у дослідженнях В. Бикова, А. Гуржій, М. Жалдака, А. Кудіна, О. Машбиця, Н. Морзе, С. Ракова, Ю. Рамського, Ю. Пасічника, В. Сумського. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення фізики розроблялись науково-педагогічними колективами під керівництвом П. Атаманчука (В. Мендерецький, Н. Сосницька, А. Кух), С. Величка, В. Заболотного, В. Сергієнка, М. Шута. У багатьох дослідженнях розглядається проблема використання засобів мультимедіа для моделювання фізичних процесів (О. Бугайов, В. Коваль, В. Заболотний, М. Садовий); комп'ютерне моделювання у навчальному фізичному експерименті (С. Величко, О. Желюк, Ю. Жук) тощо.

У проведених нами дослідженнях розглядались проблеми: підготовки вчителя до організації і проведення інтерактивного уроку [1], організації навчання студентів використанню інтерактивних технологій навчання у процесі вивчення фізики [2]. В цих роботах йшлося про сутність інтерактивних технологій навчання, визначення змісту готовності вчителя до використання інтерактивних технологій навчання, умови ефективності формування технологічної компетентності майбутнього вчителя.

Проектування – це багатоетапна та багатоступенева дослідницька і творча діяльність із власною логікою, яку дуже складно оцінити однозначно та об'єктивно. Крім цього, обґрунтування критеріїв оцінювання проектування визнається дидактами як одна із складних та наукомістких дидактичних процедур, оскільки воно пов'язане із встановленням відповідності адекватних кількісних показників якісним ознакам.

Сутність проектування як діяльності розкривається в дослідженнях Н. Брюханової (навчання майбутніх викладачів технічних дисциплін проектуванню дидактичного матеріалу); В. Костіної (проектування засобів управління навчально-пізнавальною діяльністю старшокласників); О. Молчанюк (проектування засобів оптимізації процесу навчання з природничих дисциплін у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації); В. Стрельнікова (**проектування професійно орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки**).

У попередніх дослідженнях нами було розкрито сутність проектування дидактичної системи як складової управлінської діяльності вчителя [3]. Але проблема підготовки магістрів – майбутніх учителів до проектування інформаційно-освітнього середовища для вивчення фізики в школі не була предметом окремого дослідження.

Мета роботи полягала у розкритті сутності підготовки майбутнього вчителя фізики до проектування інформаційно-освітнього середовища для вивчення фізики в школі.

Виклад основного матеріалу. В контексті дослідження розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності учителів і учнів показовим є досвід Скандинавських країн (на прикладі Швеції). Аналізуючи основні

тенденції та підходи до впровадження ІКТ в систему шкільної освіти Швеції М. Лещенко відмічає, що останнім часом шкільна освіта значно розширює спектр технологій, що пов'язані з комп'ютером і всесвітніми інформаційними мережами [5].

Цікавим також є досвід використання нових інформаційних технологій у процесі навчання, який мають угорські колеги [6]. В угорських школах у роботі із старшокласниками використовують можливості поєднання віртуальної лабораторії з діалоговими методами навчання. Взагалі, робота у віртуальній лабораторії дозволяє урізноманітнити навчальну діяльність, зробити її значно цікавішою для учнів.

У лабораторії є можливість проводити вимірювання, оскільки навчальна програма підтримується віртуальним цифровим інтерфейсом. Цифровий інтерфейс забезпечує можливість проведення записів результатів вимірювань, обробки результатів, визначення тенденцій розвитку та встановлення закономірностей.

Застосування комп'ютера на уроках фізики як засобу навчання потребує розв'язання цілої низки проблем: визначення місця ІКТ в навчально-виховному процесі; вибір електронних засобів навчального призначення (ЕЗНП) та їх поєднання з традиційними для навчання фізики засобами; організація навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці, на якому застосовуються ІКТ.

Зазначене вище дозволяє сформулювати вимоги до вчителя фізики, який, в свою чергу, повинен: володіти основами використання, поняттями (термінологією), засобами, програмами та методами ІКТ; сприймати ІКТ як складову професійної діяльності; знати цілі використання ІКТ в змісті викладання фізики як навчальної дисципліни; використовувати ІКТ в якості дидактичного посередника, відповідно до цілей та етапів навчання (використання ІКТ в якості допоміжного засобу в організації фізичного експерименту, використання ІКТ як «дидактичного супроводу» у реалізації цілей і завдань проблемної, розвивальної, ігрової, контекстної, діяльнісної, особистісної, задачної технологій навчання тощо); планувати й проектувати навчальну діяльність у сучасному навчальному середовищі, забезпечувати діагностику рівнів навчальних досягнень учнів.

Варто також згадати про можливості використання ІКТ у позашкільній освіті, зокрема, у гуртковій роботі. Все це обумовлює відповідні вимоги до підготовки майбутніх учителів. Сутність цих вимог полягає у формуванні здатності у майбутніх педагогів проектувати інформаційно-освітнє середовище для вивчення фізики в школі.

Аналізуючи підходи до визначення сутності проектування як діяльності (*відрізняємо від проектування як методу пізнання: виділено нами – М.О.*) зауважимо, що у відношенні до дидактичного управління проектування відображає основні напрями діяльності вчителя та учнів у їх особистісно-розвиваючій взаємодії. Проектування дидактичної системи передбачає виокремлення ефективних взаємозумовлених та систематизованих зв'язків,

виділення чітких вимог щодо доцільності обраних цілей навчання і виховання, уявлення послідовності дій з метою досягнення поставлених цілей з конкретним визначенням проміжних етапів (в залежності від обраної стратегії реалізація засвоєння змісту навчання), їх завдань та критеріїв оцінки досягнутих результатів [4].

У діяльності вчителя, спрямованій на створення, розробку проекту методичної системи можна виокремити певні етапи. Компонентами структури дидактичного проектування виступають:

- діагностика вихідного стану об'єкта педагогічної діяльності (рівень навченості, рівень успішності навчальної діяльності учнів, рівень матеріально-технічної забезпеченості або стан засобів навчання, рівень інформаційно-комп'ютерного оснащення, програмового забезпечення тощо);
- цілепокладання (визначення стратегічних і тактичних цілей навчання);
- структурування (пов'язане із трансформацією наукового знання у предметне);
- планування шляхів реалізації змісту навчання, в тому числі, способів взаємопов'язаної діяльності;
- прогнозування (передбачення очікуваних результатів, ефективних способів та умов взаємодії, визначення етапів контрольної діагностики).

У змісті підготовки майбутнього вчителя фізики до проектування інформаційно-освітнього середовища варто враховувати: тенденції інформатизації суспільства та освіти, зокрема розвитку інформаційно-комунікаційних технологій навчання; специфіку навчання природничих дисциплін, зокрема фізики та її відображення у електронних засобах навчання, які є об'єктами вивчення та засобами навчання; опору у підготовці вчителя на комплексний підхід як збалансоване поєднання контекстного, особистісно-діяльнісного, праксеологічного, компетентнісного та культурологічного підходів) тощо.

Організація навчання діяльності проектування ґрунтується на знаннях з інформатики, методики навчання фізики в школі і реалізується у змісті курсу «Основи педагогічної майстерності». Сутність навчання проектуванню полягає у роботі над проектом «Створення ІКТ-комплексу вивчення розділу (*назва розділу співпадає з назвою опорної теми*)». Опорна тема з фізики – це система наукових знань з певного розділу шкільного курсу фізики, яку студенти обирають за власним уподобанням.

У процесі роботи над проектом здійснюється систематизація знань студентів про можливості і обмеження використання комп'ютерних технологій у процесі вивчення фізики в школі. Системне опрацювання основних завдань проекту забезпечується виокремленням етапів: ознайомчого (знайомство із наявним та доступним ліцензованим програмним забезпеченням, створеним для навчання фізики), аналітичного (аналіз програмних продуктів у контексті цільового призначення, змістового наповнення, можливості для використання тощо), творчого (добір ІКТ-

моделей для навчання у розрізі опорної теми, розробка власних ІКТ-проектів), результативного (створення ІКТ-комплексу для опорної теми).

Для досягнення цілей проекту студентам пропонується виконати завдання: 1) Проаналізувати доступну і наявну програмно-методичну базу для навчання фізики: CD-диски мультимедійних курсів фізики «Відкрита фізика», «Бібліотека електронної наочності», «Фізична віртуальна лабораторія», «Фізика 7кл.», «Фізика 8кл.», «Фізика 9кл.», «Фізика 10кл.», «Фізика 11кл.»; CD-диски електронних енциклопедій. Створити електронний каталог відеоматеріалів для вивчення опорної теми. 2) Проаналізувати презентації у контексті опорної теми, що пропонуються для навчання фізики в Інтернет-мережі за критеріями: а) цільове призначення та цільова адекватність представленої інформації; б) обсяг інформації; в) визначеність місця і ролі презентації у вивченні теми (у змісті уроку) г) спрямованість представленої інформації: на розширення знань і уявлень; на створення чогось, або проведення експерименту; на «наочність заради наочності»; загальне враження від перегляду (як подано слайди з таблицями, малюнками і відео кліпами, графіками і діаграмами; як використовується кольорова гама та анімація тощо). 3) Проаналізувати можливості використання ІКТ в контексті реалізації компонент опорної теми в процесі навчання: актуалізація опорних понять; засвоєння нових понять; формування експериментальних та практичних умінь і навичок, діагностиці рівнів засвоєння знань, узагальнення і систематизації. 4) Узагальнити опрацьовані матеріали і представити створений ІКТ-комплекс для вивчення опорної теми у формі публічної презентації.

Висновки. Сутність підготовки майбутнього вчителя фізики до проектування інформаційно-освітнього середовища для вивчення фізики в школі полягає у організації навчання магістрів освітнього напрямку підготовки у роботі над проектом «Створення ІКТ-комплексу вивчення розділу (*назва розділу співпадає з назвою опорної теми*)». Опорна тема з фізики – це система наукових знань з певного розділу шкільного курсу фізики, яку студенти обирають за власним уподобанням.

У процесі роботи над проектом здійснюється систематизація знань студентів про можливості і обмеження використання комп'ютерних технологій у процесі вивчення фізики в школі. Системне опрацювання основних завдань проекту забезпечується виокремленням етапів: ознайомчого (знайомство із наявним та доступним ліцензованим програмним забезпеченням, створеним для навчання фізики), аналітичного (аналіз програмних продуктів у контексті цільового призначення, змістового наповнення, можливості для використання тощо), творчого (добір ІКТ-моделей для навчання у розрізі опорної теми, розробка власних ІКТ-проектів), результативного (створення ІКТ-комплексу для опорної теми).

Перспективи подальших досліджень пов'язані із визначенням критеріїв оцінки рівнів готовності магістрів до проектування інформаційно-освітнього середовища для вивчення фізики в школі.

Список використаних джерел

1. Опачко М.В. Підготовка майбутнього вчителя фізики до організації і проведення інтерактивного уроку. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. Вип.21. С.130 – 134
2. Опачко М.В. Навчання студентів використанню інтерактивних технологій у процесі вивчення фізики в школі. *Вісник ЧНПУ ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки.* 2011. Вип. 89. С.353 – 358.
3. Опачко М.В. Проектування дидактичних систем як складова управлінської діяльності вчителя фізики. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2009. Вип. 16-17. С.149 – 152.
4. Опачко М. Навчання студентів – майбутніх учителів фізики дидактичному проектуванню. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія педагогічна.* Кам'янець-Подільськ: КПНУ ім. І.Огієнка, 2010. С.217 – 221.
5. Лещенко М. П. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності учителів і учнів Скандинавських країн (на прикладі Швеції) //Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору: Посібник / За заг. ред. Бикова В. Ю., Овчарук О. В. ; НАПН України, Ін-т інформ. технол. і засобів навч. Київ : Атіка, 2014. 212 с. С.52 – 80
6. Опачко М. Модернізація дидактичної взаємодії у процесі вивчення фізики старшокласниками в школах Угорщини. *Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie «Prírodné vedy, vzdelávanie a spoločnosť (30. septembra - 02. októbra 2015)»*, Prešovská univerzita v Prešove, 2015. S.138-142.

Opachko Magdalyna, Paidá Ivan

Training of future teachers at master's degree to design information-educational environment for the physics studying at school.

The article considers the essence of training of future teachers at master's degree to design an information-educational environment for the physics studying at school. Designing the content of training involves taking into account of current trends in informatization of society and education, in particular: the development of information-communication technologies; features of studying natural sciences, in particular physics with the use of electronic teaching aids. The stages of training organization of students-future teachers of physics are disclosed. The tasks for the realization of each stage purpose are defined.

Key words: *training of master degree specialists, designing, methodical system, future physics teachers, information-educational environment.*

УДК 377.1

Опріш Ярослава, Якимович Ольга

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З БАТЬКАМИ У ПЕРІОД ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

У статті проаналізовано процес підготовки дітей до школи. Показано, що підготовка охоплює такі фази, як: адаптація – пристосування до нових соціальних умов; індивідуалізація – вияв своїх індивідуальних можливостей і особливостей; інтеграція – включення в групу ровесників. Вступ дитини до школи, перехід від сімейного виховання до системи шкільного навчання і виховання є важливим процесом, який супроводжується суттєвими змінами в її житті й розвитку. Виокремлені чинники підготовки дітей до школи: рівень соціальної готовності дитини до школи; стиль і методи виховання в сім'ї; стиль спілкування.

Ключові слова: підготовка до школи, діти дошкільного віку, батьки, виховання в сім'ї, соціальна готовність дитини до школи.

Постановка проблеми. Кожна мить виховання дітей – це творення майбутнього і погляд у майбутнє. Виховання повноцінної особистості можливе тільки у духовно і морально здоровій родині, де панує любов, теплота, глибока віра в гідність і красу людини.

Сім'я виховує дитину всім укладом життя, теплотою стосунків, під час яких син чи донька успадковує і активно трансформує певні ціннісні установки, способи поведінки, ставлення до навколишнього світу та самого себе. Тому дитину в родині слід огорнути увагою, любов'ю, повагою. Дитина має знати, що її люблять батьки, старші молодші в родині. Турбота батьків потрібна для підтримки самого життя дитини. Батьки створюють перше суспільне середовище дитини. До них дитина звертається у кожную важку хвилину життя.

На характер дитини, її емоційно-пізнавальні структури великий вплив має психологічний клімат сім'ї. Її нестабільність, конфліктні ситуації можуть спровокувати патологічний розвиток характеру дитини. Саме за таких умов вона набуває негативного досвіду спілкування, оскільки постійно є їх свідком і відчуває на собі ворожі, недружелюбні стосунки між батьками і, що не менш актуально, – втрачає віру (оскільки не має такого досвіду і розуміння) в можливість існування дружніх і ніжних взаємин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підготовки і готовності дитини до шкільного навчання аналізують українські вчені в різних аспектах. Зокрема, розкривають загальнопедагогічні аспекти проблеми підготовки дітей до школи в її історичній ретроспективі (Т. Бондаренко); досліджують організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (Г. Назаренко); досліджують умови творчого розвитку дитини в умовах

навчально-виховного комплексу: дошкільний навчальний заклад – початкова школа (С. Уфімцева, Л. Федорович); висвітлюють питань створення оптимальних умов підготовки дітей до школи (Н. Черепаня)

До цієї проблеми у своїх дослідженнях зверталися також О. Гланик, Л. Василенко, Л. Волинська, В. Заслуженюк, Є. Огороднійчук, М. Савчин, В. Семиченко, О. Скрипченко [3; 4; 5; 6].

Мета статті: з'ясування та висвітлення особливостей роботи з батьками у період підготовки дитини до школи.

Виклад основного матеріалу. У дошкільному віці швидкими темпами йде стихійне нагромадження знань, формується мова, вдосконалюються пізнавальні процеси, дитина оволодіває найпростішими способами розумової діяльності.

Дорослим завжди треба серйозно дбати про організацію навчання своїх дітей та розумне використання ними їхнього вільного часу. Будь-який вид творчості, будь-яке улюблене заняття, мистецтво, спорт, гра можуть сприяти розвитку пізнавальної активності дітей. Але є такі види пізнавальної діяльності, на які батькам слід звертати особливу увагу, пильнуючи, щоб вони конче знайшли місце у вільному часі дитини-школяра.

На характер дитини, її емоційно-пізнавальні структури великий вплив має психологічний клімат сім'ї. Її нестабільність, конфліктні ситуації можуть спровокувати патологічний розвиток характеру дитини. Саме за таких умов вона набуває негативного досвіду спілкування, оскільки постійно є їх свідком і відчуває на собі ворожі, недружелюбні стосунки між батьками і, що не менш актуально, – втрачає віру (оскільки не має такого досвіду і розуміння) в можливість існування дружніх і ніжних взаємин [2].

Відомо, що немає однакових сімей, однакових батьків. Отож сім'ї з різними мікрокліматами, виховними можливостями по-різному впливають на становлення особистості дитини, її соціалізацію.

Прикладом родинно-сімейного виховання з позиції педагогічної доцільності можна вважати типологію сімейного середовища, в основу якого покладено характерні ознаки родинного середовища та реакцію на нього дитини. Типи середовищ: догматизму, ідейне середовище, задоволення життям та середовище успіху і кар'єри [6]. Отож зупинимось на їх характеристиках.

Середовище догматизму. Визначальні принципи життєдіяльності в такій сім'ї – традиції, ритуали, авторитети, виконання обов'язків, дисципліна, порядок, чесність, серйозність, душевна рівновага, безпристрасність як вища форма володіння собою та впевненість у своїх вчинках і в собі, неприпустимість відступів від норм моралі, щоденна праця і аскетизм. Таке середовище, якщо в ньому впевненість у собі не переростає в самодурство, а простота – у примітивізм, може бути сприятливим для виховання, оскільки там є необхідні умови, щоб формувати глибоко порядних, працьовитих і цілеспрямованих, духовно стійких людей. У цілому ж догматичне середовище сприяє вихованню пасивної дитини.

Середовище ідейне. Його ефект виявляється не у духовній стійкості, а в натиску, активності. Тут не працюють, – а творять, не очікують, – а діють, тут панує не обов'язок, а добра воля, не догми, а завдання, не байдужість, – а натхнення та ентузіазм.

Внутрішнім регулятором поведінки людини, яка вихована в такому середовищі, є огида до бруду, моральний естетизм, повага до думки інших людей. В ідейному середовищі виховуються ініціативні діти. У догматичному середовищі батьки дають дітям десятки заповідей *що і як* робити. В ідейному – змушують шукати істину.

Середовище задоволення життям. Головним девізом життя у такому середовищі вважається: "Я маю стільки, скільки мені треба; хочу бути тим, ким я є; робота – не мета, а засіб для досягнення бажаного". Характерні ознаки такого середовища: безтурботність, благодущність, привітність, життєрадісність, доброта, тверезість – рівно стільки, скільки необхідно, самопізнання – рівно стільки, скільки цього можна досягти без особливих потуг. Немає послідовності у прагненнях і бажаннях. Все вищеназване дитина всотує в себе, але може стати будь-якою, оскільки самостійно обирає собі дорогу, як правило, орієнтуючись на книги, фільми, почуті розмови і судження, зустрічі і власні життєві враження.

Середовище успіху і кар'єри. В основі цілеспрямованості життя людей із такого середовища – не внутрішня потреба, а холодний розрахунок. Повнота змісту життя, як правило, підмінюється формою та невпинним пошуком престижних на даний момент цінностей. Характерні ознаки такого середовища: агресивність у стосунках, чванство у поєднанні з підлабузництвом, заздрістю, недобррозичливістю і злорадністю. У цьому середовищі дітей не люблять і не виховують, їх вишколюють. Тут усе прораховується наперед: усмішка, рукостискання, кивок голови тощо. Заробляють на всьому – на зв'язках, фінансових операціях, різних життєвих ситуаціях. У такому середовищі і виростає на перший погляд справжня людина, та з часом виявиться, що це просто видимість, "більш тонка гра, краще підігнана маска".

Однак буває, що і в цьому середовищі виростає справжня перлина. Це доказ того, що поряд із загальновизнаним законом впливу середовища на виховання діє й інший закон – антитези. Це – коли "скнара виховує марнотрата, безбожник – віруючого, боягуз – героя". І цього спадковістю пояснити не можна.

Закон антитези базується на внутрішній силі, яка протиставляє себе впливам, що йдуть із різних джерел і використовують різні засоби. Це щось на зразок захисного механізму опору, інстинкту або самозахисту духовної організації, який дуже чутливий.

Батьки, вчені, педагоги, психологи [3; 4; 5] часто замислюються над тим, чому діти прагнуть повторювати або наслідувати щось погане (наприклад, почуте лайливе слово чи поганий вчинок). Чому навіть підкоряючись вимогам старших не робити того чи іншого негідного вчинку,

зберігають його в пам'яті? Причому, простежується певна закономірність: якщо з боку батьків, інших дорослих немає тиску, вони можуть послухатись, якщо ж їх вмовляти, наполягати на чомусь – дитина обов'язково виявить впертість і підкориться тільки під примусом. Чому, особливо в періоди вікових криз, діти на будь-яке "так" дорослого поспішають відповідати своїм "ні" і – навпаки? Одним із виявів внутрішнього опору спокусам, що йшли зсередини, а могли прийти ззовні. Саме гіпотезою про закон антитези він пояснюється різноманітність парадоксальних реакцій на виховні заборони і тому пропонував батькам (вихователям) утримуватися від надмірного тиску на дитину навіть з найкращих намірів.

Суть негативного досвіду для дитини, яка проживає в конфліктній сім'ї, полягає в тому, що вона зростає в неузгоджених вимогах батька й матері. Отриманий досвід з часом дає змогу їй маніпулювати ними, а сама дитина часто залишається бездоглядною і безконтрольною, не засвоює багатьох загальноприйнятих моральних норм. Суперечливі умови виховання впливають на психіку дитини, отже зростає ризик нервово-психічних захворювань, знижується здатність дитини до адаптації, вона часто перебуває під впливом (або дією) сильної психологічної травми або під впливом негативних емоцій. Не менш негативним наслідком є і те, що у дитини формуються суперечливі почуття до своїх батьків, інколи ворожі до одного з них.

У дитячій психології формування агресивно-захисного типу поведінки дітей із підвищеною збудженістю також пов'язують із суперечливим і принижуючим вихованням у сім'ї, а формування пасивно-захисного типу поведінки, для якого характерні загальмованість, невпевненість і залежність, – із деспотичним (жорстоким) вихованням [2-5].

У цілому проблема педагогічної доцільності змісту, форм і методів сімейного виховання залишається актуальною практично для кожної сім'ї, оскільки батьки завжди стоять перед вибором того, що і як робити зі своєю дитиною. Інша справа – не кожний із них знає і має те, з чого можна вибирати; не кожний докладає зусиль до пошуку оптимальних варіантів особистісної й особистісно зорієнтованої поведінки, намагається аналізувати виховні ситуації та результати своєї виховної діяльності, щоб у майбутньому не повторювати допущених помилок; не кожний дослухається до порад фахівців, чужого позитивного досвіду та намагається виявляти творчість у користуванні методами впливу. Як результат, у повсякденному житті зустрічаються численні приклади педагогічне недоцільного поводження з дітьми.

Висновки. Проведений аналіз показав, що підготовки дітей до шкільного середовища охоплює такі фази, як: адаптація – пристосування до нових соціальних умов; індивідуалізація – вияв своїх індивідуальних можливостей і особливостей; інтеграція – включення в групу ровесників. Вступ дитини до школи, перехід від сімейного виховання до системи шкільного навчання і виховання є важливим процесом, який

супроводжується суттєвими змінами в її житті й розвитку. Були виокремлені такі основні чинники підготовки дітей до школи: рівень соціальної готовності дитини до школи; стиль і методи виховання в сім'ї; стиль спілкування.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в удосконаленню та розвитку нових підходів до підготовки дітей до шкільного середовища.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. І. Сім'я, як осередок соціалізації дитини. Проблеми соціальної захищеності дітей в ринкових умовах. Київ : АЛД, 1998.
2. Кон И. С. Родители и дети . Психология ранней юности. Москва : Просвещение, 1989. С. 16-19.
3. Психологічна допомога батькам. Упоряд. О.Гланик. Київ : Шкільний світ, 2002. 112 с.
4. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія. Навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. 243 с.
5. Скрипченко О.В., Волинська Л.В., Огороднійчук Є.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
6. Семиченко В.А. Заслуженюк В.С. Психологія та педагогіка сімейного життя: Навч. посіб. Київ : Веселка, 1998. 214 с.

Oprysh Yaroslav, Yakimovich Olga

Organization of work with parents during the preparation of the child for school.

The process of preparing children for school is analyzed. He showed that the training covers such phases as: adaptation - adaptation to new social conditions; individualization – a manifestation of their individual capabilities and characteristics; integration – inclusion in a group of peers. The child's entry into school, the transition from family upbringing to the system of schooling and upbringing is an important process that is accompanied by significant changes in its life and development. The factors of preparation of children for school are singled out: the level of social readiness of the child for school; style and methods of family upbringing; communication style.

Key words: *preparation for school, preschool children, parents, family upbringing, social readiness of the child for school.*

УДК 378.6.017.4

Пенцак Павло

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

У статті обґрунтовано актуальність формування громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів. Розглянуто сутність громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів та особливості її формування військових закладах вищої освіти. Громадянсько-патріотична позиція майбутніх офіцерів виявляється у вірності військовому обов'язку, у самовідданому служінні Батьківщині.

Ключові слова: громадянсько-патріотична позиція, громадянськість, патріотизм, громадянсько-патріотичне виховання, громадянські цінності, методи виховання, майбутні офіцери.

Постановка проблеми. Однією з умов становлення України як самостійної, безпечної держави є створення якісно нової системи військової освіти, яка має забезпечити підготовку майбутніх офіцерів відповідно до потреб суспільства, з урахуванням нахилів, особистих якостей, світогляду, кваліфікації.

Діяльність армії проходить в соціальному просторі, де можливе докладання її сил і реалізація тих чи інших форм активності. Збройні Сили, як військово-соціальна організація, є складно-оформленим соціальним середовищем, в якому життя й діяльність підпорядковані специфічній меті. Держава визначає сутність та зміст воєнної політики. З моменту набуття незалежності Українська держава визначилась у напрямках розвитку громадянського суспільства в Україні та розбудови миролюбної політики й оборонної доктрини розвитку Збройних Сил. Сучасна система освіти має забезпечити навчання і виховання майбутніх офіцерів відповідно до потреб суспільства, українських традицій, з урахуванням їх нахилів, особистісних якостей, світогляду тощо.

Особливістю сучасної військової освіти є те, що курсанти повинні отримати не лише якісні фахові знання, а й виробити ціннісні орієнтири.

Психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що нині спостерігається різке зниження інтересу молоді до ціннісного аспекту майбутньої професії, натомість чільне місце займають прагматичні та раціональні підходи до майбутньої професійної діяльності. Тому важливим завданням освіти є формування професійних цінностей у студентів та курсантів, які надалі екстраполюються в чітке усвідомлення відповідальності за наслідки майбутньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідники зосереджуються головним чином на обґрунтуванні загальних теоретичних основ громадянського та

патріотичного виховання. Проблема громадянського виховання завжди привертала увагу сучасних вітчизняних вчених (І. Бех, М. Боришевський, О. Вишневецький, П. Ігнатенко, О. Киричук, О. Кобернік, Н. Косарев, Л. Крицька, О. Паламарчук, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, М. Чепіль, К. Чорна та ін.). Важливу роль відіграють основні положення Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (О. Сухомлинська). Науковці також досліджували шляхи, форми і методи формування громадянських якостей, зокрема патріотизму (П. Вербицька, Н. Дерев'янка, Р. Гуревич, О. Красовська, М. Рудь та ін.).

На основі теоретичного аналізу наукових джерел виявлено низку суперечностей між: вимогами суспільства та зовнішньополітичної ситуації до рівня громадянсько-патріотичного виховання майбутніх офіцерів та реальним рівнем виховання курсантів у військових закладах вищої освіти; теоретично можливим рівнем громадянсько-патріотичного виховання майбутніх офіцерів та недостатньою реалізацією цих можливостей на практиці; вимогами до оновлення змісту, форм, методів і засобів виховання майбутніх офіцерів та недостатнім рівнем реалізації цих вимог у військових закладах вищої освіти.

Подолання зазначених суперечностей передбачає: обґрунтування теоретичних засад виховання громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти; визначення та наукове обґрунтування педагогічних умов, проєктування моделі формування громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів та її реалізацію у практичній діяльності.

Мета статті – висвітлити поняття, що розкривають сутність формування громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів.

Виклад основного матеріалу

Громадянське суспільство перебуває у постійному динамічному зв'язку з армією. Армія являє собою замкнуту соціальну систему, яка обмежує соціальні свободи військовослужбовців, і тому виникають логічні запитання: а чи не виникає певного конфлікту між громадянським суспільством і армією, як громадянське суспільство залежить від армії і армія від нього. Стверджувати, що в Україні вже створене громадянське суспільство, мабуть, буде завчасно, і тому в військових колективах потрібно проводити виховні заходи, які б сприяли посиленню зв'язку армії із громадянським суспільством.

У розкритті сутності громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів велике значення приділяється поняттям «громадянськість» та «патріотизм». Багатоаспектність поняття «громадянськість» обумовлює різні позиції вчених щодо його розуміння. Громадянськість визначається як стан свідомості особистості, неформальне ставлення громадянина до своєї держави, причому, громадянство надається, то громадянськість виховується [2, с.183]. Громадянськість передбачає внутрішню свободу і повагу до

державної влади, почуття самоповаги та культуру міжнародного спілкування [3, с. 16].

Ю. Ївженко визначає почуття громадянськості як комплекс емоцій особистості, які фіксують патріотичне ставлення до своєї держави, її потреб і норм суспільного життя, до її символів, культури, мови, історії, що відображається у громадсько значущих діях, вчинках, спрямованих на забезпечення життєвих інтересів і прав людини, і впливає на зміну соціального середовища, відповідно до актуальних суспільних проблем [4, с.114].

С. Гончаренко зазначав, що громадянськість – це інтегративна якість, яка дає можливість індивіду відчувати себе юридично, соціально, морально й політично дієздатним. До основних елементів громадянськості належить моральна й правова культура, яка виражається в почутті власної гідності, внутрішньої свободи особистості, дисциплінованості, в повазі й довірі до інших громадян і до державної влади, здатної виконувати свої обов'язки, в гармонічному поєднанні патріотичних, національних та інтернаціональних почуттів [5, с.75].

Щодо трактування патріотизму традиційно існують різні підходи серед науковців та практиків. У словнику зазначається, що патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, іти на самопожертву. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму розпочинається з виховання любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов'язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків [1, с. 244].

У Програмі патріотичного виховання дітей та учнівської молоді зазначається, що любов до Батьківщини в українського патріота поєднується з вірою в неї, в її покликання, прекрасне майбутнє, що обов'язково відбудеться. Справжній патріот, керуючись живим досвідом і героїчним минулим народу, вірить, що він справиться зі своїми історичними випробовуваннями і вийде з них міцнішим і духовнішим. Утім, свідомий патріот бачить не лише духовну красу свого народу, а й його слабкості, помилки і недосконалості, розуміє, що в історії Вітчизни є і темні, важкі сторінки. Любити свій народ не означає улещати його чи приховувати від нього слабкі сторони, а чесно і мужньо викривати їх і боротися з ними. У цьому полягає вияв громадянської мужності. Національна гордість не повинна вироджуватись у самозадоволення [8].

Патріотизм – складне і багатогранне поняття, один з найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя. На особистісному рівні патріотизм є пріоритетною стійкою характеристикою людини, яка виявляється в її свідомості, моральних ідеалах і цінностях, у реальній поведінці та вчинках. Це звичайний моральний стан життя людини. Він виявляється не лише в незвичайних ситуаціях, а в повсякденному виконанні особистістю своєї роботи, яка приносить користь і людині, і суспільству. Отже, суб'єктом –

носієм патріотизму – є сама людина. Завдяки її творчій праці, любові, відданості розвивається почуття патріотизму [8, с. 3–34].

Патріотизм – це одна з найбільш значимих, незмінних цінностей, що властива всім сферам життя суспільства й держави, виражає ставлення особистості до своєї Батьківщини і характеризує вищий рівень її розвитку в процесі діяльності на благо Батьківщини [10, с.160]. Почуття патріотизму і сьогодні є вищою моральною цінністю та найбільш переконливим змістом військової служби в Збройних Силах України, службі в інших структурах сектору оборони і безпеки держави, яка повинна бути привабливою, престижною, конкурентоспроможною на ринку праці [5, с.227].

Патріотизм є творчим актом духовного самовизначення особистості. Це свідома громадянська позиція – особлива спрямованість самореалізації і соціальної поведінки громадянина. У випадку загрози національній безпеці патріотизм виявляється у готовності служити Україні, встати на її захист, у визнанні пріоритету суспільних і державних інтересів над особистісними. Таке розуміння є основним для усвідомлення сутності цього феномену в умовах розбудови незалежної держави [7, с.31-32]. Критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності і суверенітету України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті. Тому для дослідження формування громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів важливим є аксіологічний підхід.

Патріотизм – це комплексна якість людини, яка має конкретно-історичний, суспільно-політичний, національний характер. Без національних ознак патріотизм перетворюється в абстрактно-бюрократичний, чиновницький [6].

На особистісному рівні людину-патріота характеризують такі риси, як наявність сталого світогляду, моральних ідеалів, дотримання норм поведінки. На громадському рівні патріотизм можна розуміти як прагнення підсилити значимість своєї держави, підвищити її авторитет у світовому співтоваристві, захистити її суверенітет та цілісність. Патріот любить свою Батьківщину не за те, що вона дає йому якісь блага і привілеї перед іншими народами, а тому, що це його Батьківщина.

О. Стьопіною визначено структуру патріотизму, яку складають такі компоненти:

- 1) духовно-моральний (почуття любові до Батьківщини, моральної відповідальності перед нею, відчуття духовного зв'язку зі своїм народом);
- 2) когнітивний (комплексні знання з історії та культури Батьківщини, патріотична свідомість);
- 3) ціннісний (потреба в інтеріоризації системи духовно-моральних і культурних національних і загальнолюдських цінностей, серед яких належне місце посідає патріотизм);

4) діяльнісний (готовність діяти на благо своєї країни, відстоювати її інтереси, захищати їх тощо);

5) ідентифікаційний: етнічна самоідентифікація (толерантне ставлення до представників інших народів на основі позитивної етнічної самоідентифікації); національна ідентифікація (національна гідність, відчуття своєї належності до нації, позитивне ставлення до співвітчизників); громадянськість (потреба у належному виконанні громадянських обов'язків) [9].

У патріотизмі гармонійно поєднуються найкращі національні традиції українського народу із відданістю Вітчизні та готовністю до її захисту. У цьому контексті слушною є думка, що патріотизм – це професійна якість військовослужбовців. Він входить у структуру їх особистісних якостей, тому розвиток патріотизму не зводиться тільки до виховних заходів, а містить спеціальні моделі систем, соціальні й педагогічні механізми, технології, цінності, теоретичні засади й матеріальні ресурси.

Для військовослужбовців патріотизм, крім вищевказаного, є:

- а) фактором вибору військової професії;
- б) критерієм професійної придатності;
- в) соціальною відповідальністю щодо захисту інтересів Батьківщини, народів, що її населяють.

Усі зазначені якості і властивості особистості тісно взаємодіють один з одним. Ослаблення дієвості одного з елементів цієї системи веде до ослаблення всієї системи патріотичних якостей і до збоїв у цій системі. Отже, патріотизм – це не просто «почуття», «відданість ідеалам» або «діяльність, спрямована на служіння інтересам своєї Батьківщини». Дух патріотизму – універсальний моральний ідеал. Він лежить в основі будь-якої національної військової системи, а якщо ні, то вона не має ніякої цінності.

Патріотизм – явище соціально-історичне і є тим чинником, який визначає соціальну сутність людства. Адже кожна людина, а тим більше соціальна група мають свої специфічні інтереси, і цим визначається її розуміння патріотизму [5, с. 224].

Витоки громадянсько-патріотичного виховання містяться в особливостях суспільного розвитку на різних етапах історії. Значення патріотизму зростає у ті історичні періоди, коли об'єктивні тенденції розвитку суспільства супроводжуються підвищенням напруження сил його громадян. Протягом століть патріотизм виконував важливу інтеграційну функцію, об'єднуючи народ (народи), держави в боротьбі із зовнішньою агресією. Тому для дослідження формування громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів важливим є історичний та культурологічний підходи.

Отже, на підставі аналізу сучасних наукових досліджень зазначаємо, що громадянсько-патріотична позиція майбутніх офіцерів виявляється у вірності військовому обов'язку, у самовідданій службі Батьківщині.

Беручи до уваги думку, що патріотизм на рівні буття – це складна інтегративна якість особистості, яка складається з компонентів, що

відображають емоційну, інтелектуальну та діяльнісну сфери, зазначимо, що процес формування патріотизму містить комплекс знань про Батьківщину, почуття любові до неї та активну діяльність, спрямовану на її процвітання. Для того, щоб своєю діяльністю здійснювати волю нації, не досить лише одного бажання чи переконання. Необхідно мати ще відповідні знання й уміння, а також вимогливе, критичне ставлення до них. Освітнє середовище вищого військового навчального закладу має сприяти формуванню цих характеристик через використання різноманітних форм і методів.

Слід відзначити, що формування громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів на належному рівні підвищує престиж офіцерської професії і в цілому – військової служби.

Висновки Встановлено сутність громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів на основі аналізу понять *громадянськості* та *патріотизму*. Значення патріотизму зростає у ті історичні періоди, коли об'єктивні тенденції розвитку суспільства супроводжуються підвищенням напруження сил його громадян. Громадянсько-патріотична позиція майбутніх офіцерів виявляється у вірності військовому обов'язку, у самовідданій службі Батьківщині. Запропоновано комплекс підходів щодо її виховання: аксіологічний, особистісно орієнтований, історичний, культурологічний.

Перспективи подальших досліджень із зазначеної проблематики вбачається у побудові моделі формування громадянсько-патріотичної позиції майбутніх офіцерів.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. *Український педагогічний словник* : наук. видання. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
2. Душек М. О. Зміст та сутність громадянського виховання у сучасних умовах українського державотворення. *Людинознавчі студії*: зб. наук. праць Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка / ред. кол. Т. Біленко (голов. ред.), В. Кемінь, Г. Васянович та ін. Дрогобич : Вимір// Педагогіка, 2005. Вип. 11. С.14–24.
3. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.Л., Косарева Н.І., Крицька Л.В. *Виховання громадянина* : психолого-педагогічний і народознавчий аспекти : навч.-метод. посібник. К. : ІЗМН, 1997. 252 с.
4. Ївженко Ю. В. Деякі аспекти формування почуття громадянськості у студентів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : електрон. наук. фахове видання. № 5. 2016. С.113–119.
5. Каменюк Ю. В. Формування патріотизму воїна Збройних Сил України: сучасний стан та шляхи покращення. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 3 (40). С. 222 –229.
6. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З.О. Основи національного виховання : концептуальні положення. Умань : Христинівська районна друкарня, 1993. 108 с.

7. Максютів А. О. Патріотичне виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристично-краєзнавчої діяльності : дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2014. 215 с.
8. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / за ред. Беха І.Д., Чорної К. І. Київ : Світ виховання, 2007. 31с.
9. Стьопіна О. Г. Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва : автореф. канд. пед. наук. Луганськ, 2007. 23 с.
10. Сявавко Є. Українська етнопедagogіка в її історичному розвитку. Київ : Наукова думка, 1974. 151 с.

Pentsak Pavlo

To the problem of formation of civil-patriotic position of future officers

The article relevance and expediency of forming a civic and patriotic position of future officers are substantiated. The essence of the civic and patriotic position of future officers and the peculiarities of its formation in military institutions of higher education are considered. The civic and patriotic position of future officers is manifested in loyalty to military duty, in selfless service to the Motherland.

Key words: *civic-patriotic position, citizenship, patriotism, civic-patriotic education, civic values, methods of education, future officers.*

УДК 377.1

Петер Марія, Якимович Ольга

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

Проаналізовано сутність пізнавальних знань, умінь, здібностей. Виявлено, що розвиток пізнавально-емоційної сфери дошкільників зумовлений розвитком їх пізнавальних інтересів, знань, умінь, здібностей. Розглянуто особливості розвитку пізнавально-емоційної сфери дошкільників засобами музики..

Ключові слова: *пізнавально-емоційна сфера, дошкільники, пізнавальний інтерес, знання, вміння, музичний розвиток.*

Постановка проблеми. Розвиток пізнавально-емоційної сфери дошкільників є складним процесом, що передбачає формування психічних утворень, завдяки чому діти виходять на новий рівень пізнання світу і самопізнання, відкриваються нові власні можливості і перспективи, прийняття і усвідомлення своєї внутрішньої позиції. Психолого-педагогічний аналіз формування пізнавально-емоційної сфери дозволяє знайти ефективні шляхи підвищення успішності дітей під час навчання.

Аналіз досліджень і публікацій. Основні аспекти формування і розвитку пізнавально-емоційної сфери особистості завжди привертала увагу психологів, педагогів, вихователів. В Україні ці питання, прямо чи опосередковано, розглядали А. Алексеюк, І. Бех, Н. Бібік, В. Вербицький, С. Гончаренко, Г. Костюк, В. Мадзігон, В. Онищук, В. Оржеховська, В. Паламарчук, І. Підласий, О. Савченко, В. Сухомлинський, Т. Сущенко та інші.

Мета статті: розкриття особливостей розвитку пізнавально-емоційної сфери дошкільників засобами музики.

Виклад основного матеріалу. Розвиток пізнавально-емоційної сфери дошкільників зумовлений розвитком їх пізнавальних інтересів, знань, умінь, здібностей тощо. Пізнавальні вміння – уміння самостійно здобувати знання. Проте дане трактування пізнавальних умінь не повністю відображає їх значення, а тому потрібно переглянути визначення поняття «пізнавальні вміння» з позиції теорії пізнання, яка досліджує умови, механізми, принципи і форми пізнавальної діяльності особистості. Пізнавальні вміння – це своєрідний фундамент для самоорганізації, саморозвитку особистості. На нашу думку, саме рівень сформованості пізнавальних вмінь дітей великою мірою визначає креативні (творчі) здібності та здатність до продуктивної (творчої) діяльності в майбутньому. Тому можна дати таке визначення пізнавальним умінням: способи отримання і творчого перетворення інформації про оточуючу дійсність у свідомості дошкільників

Для оцінки результатів творчої діяльності важливо знати, як співвідносяться між собою такі поняття, як уміння та здібності. «Уміння - це

здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань. Без останніх не має уміння» [2].

Уміння і здібності не можна ототожнювати: здібності «не зводяться до наявних навичок, умінь чи знань, але можуть пояснювати легкість і швидкість набуття цих знань і навичок» [8, с.16]. Крім того, здібність так само, як і вміння, виявляється і розвивається у конкретній діяльності і є поняттям динамічним: «здібність існує тільки в русі, тільки в розвитку» [8, с.280].

Є ряд здібностей, котрі не ототожнюються з уміннями, наприклад, індивідуальні особливості суб'єкта, які характеризують його мотиваційно-творчу активність, а саме: пізнавальні мотиви, захопленість навчанням, емоційне піднесення, особистісна значущість творчої діяльності, прагнення до творчих досягнень. Не ототожнюються з уміннями і ті особливості суб'єкта, які пов'язані з його пізнавальною та морально-етичною сферами. Враховуючи пізнавальний характер творчої навчальної діяльності, слід оцінювати, насамперед, її внесок у формування знань. При цьому знання розглядаються як система, що складається принаймні з двох компонент (блоків), а саме: змістові (їх можна назвати предметні) знання – фізичні явища, поняття, величини, константи, формули, закони, фундаментальні дослідження, теорії та методологічні знання. Предметом останніх є загальнонаукові методи теоретичного пізнання: моделювання, ідеалізація і формалізація, аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, сходження від абстрактного до конкретного, зведення конкретного до абстрактного, аналогії тощо. [1].

Знання «повинні не протиставлятися умінням і навичкам, які являють собою дію з певними властивостями, а розглядатися як їхня складова» [7,с.42]. Розвиваючи цю думку, можна зазначити, що методологічні знання входять до орієнтувальної основи навчально-пізнавальних умінь. Відповідно до зазначеного під навчально-пізнавальним умінням слід розуміти здатність виконати дію, структура котрої є системою операцій, виконання яких пов'язане із застосуванням учнями відповідних прийомів наукових методів пізнання у процесі виконання творчих пізнавальних задач [1].

Виховання інтересу у дошкільників – складний процес. У процесі становленні і розвитку інтересу учнів до предмету проходить декілька етапів: зацікавленість (ситуативний інтерес), допитливість (нестійкий інтерес) і стійкий пізнавальний інтерес. Знання етапів формування пізнавального інтересу у дошкільників дозволяє правильно оцінити роль зацікавленості.

Музика є засобом збудження пізнавального інтересу, породжує зацікавленість і підтримує допитливість, поживляє розповідь педагога і привертає увагу дітей. Уміле використання засобів музики не тільки збуджує пізнавальний інтерес, але є засобом запам'ятовування важкого матеріалу, засобом перемикання уваги і зняття напруги в класі, засобом підвищення емоційного тону навчальної діяльності. Це сприяє доступності знань, загострює емоційне відношення до предмету пізнання і забезпечує краще протікання пізнавальних процесів.

Як довели вчені, систематичні заняття музикою у дошкільному віці дозволяють значно підняти IQ, тобто інтелектуальний потенціал дитини у майбутньому, краще розвинути пам'ять, аналітичні здібності, орієнтацію, не кажучи вже про позитивну корекцію нервової системи [4]. В більшості передових європейських країнах, як і за океаном уроки музики, спів, гра на інструментах належать до обов'язкового елементу виховання, оскільки музика найбільш сильніший емоційний вплив на дитину [6]. Крім того, під час слухання музики регулюються фізіологічні процеси в організмі, стимулюється м'язова активність, підвищується загальний тонус організму, покращується мовленнєва та рухова активність. Впливає музичне мистецтво і на психіку, соматіку, душевний стан людини, що стало основою виникнення музикотерапії. Музикотерапія складається з творчої та рецептивної діяльності. Яка пов'язана зі сферою емоційних, етичних і естетичних відчуттів, пізнанням та спрямованістю інтересів особистості.

Найпоширенішими японськими методиками музичного виховання, які здобули визнання в усьому світі, є методики С. Судзукі, Yamaha та Kawai [4;6;9]. Навчання за цими методиками розпочинається фактично від народження дитини, що дозволяє успішно підготувати її до занять на музичному інструменті у майбутньому. І хоча методики фірм Yamaha і Kawai розраховані на те, щоб підготувати дітей до гри на електронних клавішних інструментах, виробниками яких вони є, ці методики можливо пристосувати і для підготовки до навчання на інших музичних інструментах, оскільки метою таких занять є розвиток слуху відчуття ритму та інших музичних здібностей.

Навчання гри на музичних інструментах за методикою С. Судзукі, як-правило, розпочинається з 2-3 років, що сприяє розвитку музичних здібностей і ціннісних орієнтацій дітей раннього дошкільного віку і слугуватиме важливою базою не лише для подальшого професійного навчання, але і для формування інтересу і любові до музичного мистецтва. Під час практичного використання методики С. Судзукі, основні її положення можуть успішно поєднуватися з традиційними методиками професійного музичного навчання [3].

Розвиток пізнавально-емоційної сфери дошкільників з використанням японських методик С. Судзукі, Yamaha та Kawai призначені для розвитку дітей з найбільш раннього віку. Деякі їх елементи можуть успішно застосовуватись для більш раннього музичного розвитку дітей, а саме: а) ранній початок музичного навчання; б) активне застосування слухання музики; в) застосування наслідування як найважливішого елементу формування якісних естетичних уявлень; г) часте повторення творів і ігрових елементів для кращого закріплення пройденого і вивченого матеріалу; д) використання групових занять, як одного з необхідних елементів швидкого засвоєння матеріалу ігровими засобами, адже групові заняття значно підвищують реакцію і музично-слухові можливості дітей; є) активна участь батьків

Висновки Отже, музика є засобом збудження пізнавального інтересу, породжує зацікавленість і підтримує допитливість, поживляє розповідь педагога і привертає увагу дітей. Уміле використання засобів музики не тільки збуджує пізнавальний інтерес, але є засобом запам'ятовування важкого матеріалу, засобом перемикавання уваги, засобом підвищення емоційного тону. Це сприяє доступності знань, загострює емоційне відношення до предмету пізнання і забезпечує краще протікання пізнавальних процесів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вдосконаленні та розробці нових підходів до розвитку пізнавально-емоційної сфери дошкільників.

Список використаних джерел

1. Галатюк Ю. Продукт творчої навчально-пізнавальної діяльності та його педагогічна оцінка. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 42. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім.В.Винниченка. 2002. С.11-15.
2. Гончаренко С., Мальований Ю. Гуманізація і гуманітаризація освіти. *Шлях освіти*. 2001. С. 2-8.
3. Карбунар Н. У Сторожинці вчать співу за японською методикою [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://vidido.ua/index.php/poglyad/comments/u_storozhinci_vchat_sjva_spirvu_za_japons_koju_metodikoju/
4. Комада Н. Трехлетние дети. Время «открытий». Первые навыки группового общения. Детский сад в Японии / ред. В. Т. Нанивская. Москва : Прогресс, 1987. С. 70 – 94.
5. Комада Н. Трехлетние дети. URL : <http://ozcity.com.ua/library/>
6. Образцова Л.Н. Методика Синити Судзуки. Воспитание творчеством. Москва : АСТ Сова, 2007. 72 с.
7. Талызина Н.Ф. Формирование познавательной деятельности младших школьников. Москва : Просвещение, 1988. 175с.
8. Теплов Б.М. Способности и одаренность: Хрестоматия по психологии: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов /сост. В.В. Мироненко; под ред А.В. Петровского. Москва : Просвещение, 1987. 447 с.
9. Anzis K. Yamaha Music education System: celebrating 50 years of grows. URL:http://findarticles.com/p/articles/mi_m2493/is_1_55/ai_n14874254/?tag=content;coll

Peter Maria, Yakimovich Olga

Development of cognitive and emotional sphere of preschoolers by music.
The essence of cognitive knowledge, skills, abilities is analyzed. It is revealed that the development of the cognitive-emotional sphere of preschoolers is due to the development of their cognitive interests, knowledge, skills, abilities. Peculiarities of development of cognitive-emotional sphere of preschoolers by means of music are considered.

Key words: *cognitive-emotional sphere, preschoolers, cognitive interest, knowledge, skills, musical development.*

УДК 377.1

Поладі Тетяна, Якимович Ольга

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті розглянуто підготовку до професійної творчості майбутніх педагогів дошкільної освіти у процесі навчання. Встановлено визначальну роль творчості, психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей, мислення та діяльності, особливості продуктів творчої активності. Творчість визначається як складне комплексне явище, детерміноване психолого-педагогічними чинниками, що виступає у вигляді розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Узагальнено, що під час підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти творчість є показником продуктивної діяльності.

Ключові слова: майбутні педагоги дошкільної освіти, творчість, творче мислення, творчі здібності, творча діяльність.

Постановка проблеми. Нині існує запит на виховання творчої особистості, індивідуальності, здатної на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. Творчість є важливою характеристикою діяльності педагогів дошкільної освіти. Тому важливим завданням професійної підготовки фахівців є розвиток творчого мислення майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема розвитку творчого мислення активно розробляється у сучасних дослідженнях: Н. Кічук (формування творчої особистості педагога в процесі професійної підготовки) [2], Е. Лузік (педагогічні основи розвитку творчих здібностей) [4], С. Сисоєва (теоретичні і методичні основи підготовки педагога до формування творчої особистості студента) [7] та ін. Це стимулює подальший пошук різних підходів до проблеми та оптимальних шляхів її вирішення. Проте в сучасних умовах дана проблема набуває нового звучання,

Мета статті: з'ясування та висвітлення особливостей підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної творчості.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки можна виділити такі основні напрями вивчення творчості: витіснення принципу діяльності принципом взаємодії, системним підходом; об'єднання когнітивного й особистісного аспектів професійної творчості; використання поняття та інтенсивний розвиток дослідження рефлексії; дослідження творчості не тільки як діяльності зі створення нового; розуміння творчості як розвивальної взаємодії.

Ми вважаємо, що останнє тлумачення творчості як розвивальної взаємодії найбільше підлягає трансформації на педагогічні явища. З цієї

точки зору, заслуговує на увагу визначення творчості за В. Андреевим, який її трактує як один із видів людської діяльності, спрямованої на подолання суперечності (розв'язування творчого завдання), і для якої необхідні об'єктивні (соціальні, матеріальні) і суб'єктивні особистісні умови (знання, уміння, творчі здібності), результат якої має новизну й оригінальність, особисту та соціальну значущість, а також прогресивність [1, с. 56]. При цьому вирішальну роль у розумінні творчості відіграють творче мислення, творчі здібності і творча діяльність особистості.

Головним показником творчої особистості, її характерологічною ознакою вважаються творчі здібності, тобто індивідуально-психологічні здібності людини, які відповідають вимогам творчої діяльності та є умовою її успішного виконання. Ідея розвитку творчих здібностей особистості має далеке історичне минуле та є одним із принципів навчання і виховання підростаючого покоління. У розвитку творчих здібностей зацікавлені індивідуум, держава і суспільство в цілому. Суспільна практика свідчить, що творчі здібності людини розвиваються спонтанно впродовж цілого життя. Проте снєкерований розвиток творчих здібностей особистості не забезпечує тих вимог, що нині висувуються суспільством та майбутньою професією.

Творчість притаманна не тільки геніям і талантам. Вона є властивістю звичайної, нормальної людини, і структура творчої діяльності принципово однакова на всіх рівнях обдарованості. Відрізняються діапазоном свого розвитку лише здібності різних людей до творчої діяльності.

Звідси напрошується висновок: творчості, наскільки це можливо, можна і потрібно вчити. Нині задекларовані наміри щодо розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів дошкільної освіти не завжди реалізуються на практиці. Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти не завжди відповідає умовам розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів дошкільної освіти, бо наштовхується на низку серйозних труднощів суб'єктивного характеру. Проте ці труднощі – не єдина перепона на шляху створення умов для розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів дошкільної освіти. Аналіз психолого-педагогічної літератури з питань підготовки та розвитку творчої особистості свідчать, що ця проблема потребує теоретичного і практичного вирішення.

Серед найвагоміших здобутків у розробці теорії розвитку творчих здібностей особистості помітно виділяються результати досліджень відомих психологів і педагогів. Так, Я. Пономарьов розглядав цікавий процес трансформації побічного продукту об'єктної дії у творчий процес [6]. В. Моляко вивчав педагогічну ефективність тренінгових методів розвитку творчих здібностей особистості [5]. Г. Костюк досліджував психічний розвиток особистості в освітньому процесі та довів, що психічний розвиток у цілому визначається змістом, системою і способом передачі інформації [3]. В. Андреев розглядав творчі здібності особистості, як синтез властивостей і особливостей особистості, що характеризують ступінь їх відповідності

вимогам певного виду творчої навчальної діяльності і зумовлюють рівень її результативності [1].

Ми погоджуємося з тими дослідниками, які вважають, що професійна творчість є цілісним процесом реалізації особистості, який у жодному разі не передбачає наявності певних відокремлених, професійних творчих здібностей. Широке використання у популярній і науковій літературі терміна «творчі здібності», як і багатьох інших поєднань зі словом «творчий», досить довільне й умовне. Таку думку висловив відомий психолог Я. Пономарьов, який зробив вагомий внесок у розвиток психології творчості [6]. Згідно з його точкою зору, творчі здібності не існують як специфічні утворення, а є похідним від інших якостей особистості. Найчастіше їх зв'язують із загальними і спеціальними здібностями до творчих видів діяльності.

Як зазначалося вище, у розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів дошкільної освіти зацікавлені як конкретна особистість, так і система освіти та суспільство в цілому. Залучення індивідуума до творчої діяльності є необхідною умовою для розвитку всіх без винятку сторін особистості, розкриває перед ним горизонти людських можливостей, сприяє правильному професійному самовизначенню, є чи не єдиним шляхом реалізації головного аспекту гуманістичного принципу організації освіти – створення умов для професійної творчості.

З іншого боку, стосовно нашого дослідження, підготовка майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної творчості зумовлюється передовсім проблемою суб'єкт-суб'єктної взаємодії та взаєморозуміння, оскільки, щоб освоїти професійну діяльність на високому рівні, потрібно володіти достатнім для цього творчим потенціалом.

Студентський вік характеризується тим, що саме в цей період досягаються багато оптимумів розвитку інтелектуальних і фізичних сил, що дозволяє більш активно розкривати творчі здібності, інтелектуальну ініціативу, здатність ставити запитання та формулювати проблеми. Виходячи із аналізу досліджень процес професійного становлення студента можна представити у вигляді трьох етапів:

I етап – підготовчий (1-2 курс), що передбачає активну адаптацію студента до нових умов освітнього середовища.

II етап – формувальний (3 курс), що має на меті активне формування професійної спрямованості та компетентності майбутнього фахівця завдяки вивченню циклу дисциплін фундаментальної підготовки.

III етап – практичний (4 курс) – обумовлює творчу реалізацію отриманих знань, умінь та навичок під час виробничої практики та написання дипломної роботи.

Таким чином, неперервність та динамічність шляху професійного становлення, що сприяє розвитку творчої особистості студента як майбутнього фахівця, можна представити як багатофакторний процес, що здійснюється у таких напрямках:

- зміцнення переконаності, професійної спрямованості, що сприяє розвитку необхідних здібностей;
- вдосконалення та професіоналізація психічних процесів, станів, досвіду;
- підвищення почуття професійного обов'язку та соціальної відповідальності за успіх майбутньої професійної діяльності;
- зміцнення професійної самостійності і готовності до майбутньої практичної роботи;
- підвищення комунікативної компетентності, соціального інтелекту, готовності до соціальної взаємодії та прийняття колективних рішень;
- підсилення інтересу майбутніх педагогів дошкільної освіти до науково-дослідної роботи та ін.

Саме тому, на наш погляд, розвиток евристичного мислення майбутніх педагогів дошкільної освіти у процесі їх професійної підготовки є необхідною та достатньою умовою їх професійного становлення.

Висновки Під час аналізу професійної творчості майбутніх педагогів дошкільної освіти під час навчання встановлено визначальну роль творчості, психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей, мислення та діяльності, особливості продуктів творчої активності. Творчість визначається як складне комплексне явище, детерміноване психолого-педагогічними чинниками, що виступає у вигляді розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Узагальнено, що під час підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти творчість є показником продуктивної діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в удосконаленні та розвитку нових підходів до підготовки до професійної творчості майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: Основы педагогики творчества. Казань : Изд. Казанского ун-та, 1988. 240 с.
2. Кічук Н.В. Формування творчої особистості педагога. Київ : Либідь, 1991. 96 с.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Під ред. Л.М.Проколієнко. Київ : Радянська школа, 1989. 609 с.
4. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 77 -82.
5. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ: Знання, 1989. 48 с.
6. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика. Москва : Педагогика, 1976. 280 с.
7. Сисоева С.О. Підготовка педагога до формування творчої особистості студента. Київ : Поліграфкнига, 1996. 406 с.

Poladi Tatiana, Yakimovich Olga

Preparation of future teachers of preschool education institutions for professional creativity

Preparation for professional creativity of future teachers of preschool education during training is considered. The defining role of creativity, psychological and pedagogical aspects of development of creative abilities, thinking and activity, features of products of creative activity are established. Creativity is defined as a complex complex phenomenon, determined by psychological and pedagogical factors, which acts in the form of developmental subject-subject interaction. It is generalized that during the training of future preschool teachers creativity is an indicator of productive activity.

Key words: *future teachers of preschool education, creativity, creative thinking, creative abilities, creative activity.*

УДК 377.1: 004 (07)

Варга Олена,
Понадич Олена

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У КЛАСИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті розкрито зміст культури інформаційно-правової поведінки як результату процесу правового виховання у класичному університеті; акцентовано увагу на системі правового виховання у виші; проведено аналіз понять «культура поведінки», «правова, професійна та інформаційна культура особистості», «правове виховання», «правова компетентність», «правова активність»; запропоновано визначення поняття «культура інформаційно-правової поведінки студента закладу вищої освіти» у системі правового виховання у виші; охарактеризовано культуру інформаційно-правової поведінки як елементу цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього випускника вишу.

Ключові слова: *культура поведінки, правова, професійна та інформаційна культура особистості, правове виховання, правова компетентність, правова активність, студент закладу вищої освіти.*

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими і практичними завданнями

У Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) (1993 р.), Законі України «Про освіту» (1996 р.), Національній доктрині розвитку освіти України (2002 р.), Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти (1996 р.), Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні (2004 р.), Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки (2006 р.) формування правової соціалізації молоді розглядається у контексті вирішення основних завдань її національного виховання: успадкування духовних надбань українського народу; формування у молодих людей розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної, правової культури.

У своєму вищому прояві сформованість правової освіченості, правової вихованості, правової навченості і правової розвинутості у сукупності виступає показником правової компетентності та правової культури особистості. На нашу думку, правова компетентність та правова культура особистості визначається рівнем набуття нею системи юридичних знань, переконаннями у соціальній цінності права, повагою до нього в практичному житті, грамотним тлумаченням юридичних законів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Різні аспекти проблеми дослідження розглядалися у працях багатьох дослідників, зокрема: формування правової культури та правосвідомості особистості (В. Безбородий [1], О. Ганзенко [4], Н. Коваленко [5], В. Одарій [8]); особливості навчально-виховного процесу та правове виховання особистості (І. Бех [2], Ю. Сурмяк [12]); формування правових знань (О. Скакун [11]), викладання правових дисциплін (А. Колодій [6], О. Романишина [9]) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми Аналіз та узагальнення сучасної психолого-педагогічної літератури засвідчує, що у ній відсутнє комплексне висвітлення змісту культури інформаційно-правової поведінки як результату процесу правового виховання у класичному університеті; не акцентовано увагу на системі правового виховання у виші; немає визначення поняття «культура інформаційно-правової поведінки студента закладу вищої освіти» у системі правового виховання у виші; не охарактеризовано культуру інформаційно-правової поведінки як елементу цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього випускника вишу.

Метою статті є висвітлення особливостей культури інформаційно-правової поведінки майбутніх педагогів як результату процесу правового виховання у класичному університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка майбутніх педагогів у класичних університетах має не лише освітню орієнтацію, але й обов'язкову виховну спрямованість. Навчально-виховний процес повинен формувати у студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх громадянами – патріотами, інтелігентами, творчими й цілеспрямованими спеціалістами. Проте сьогодення вимагає удосконалення не лише професійної, але й правової культури, необхідної майбутнім педагогам під час виконання ними професійних обов'язків.

Природу правової культури особистості В. Одарій розглядає в кількох аспектах: оцінному, або аксіологічному, змістовому і суто діяльнісному [8, с.4]. О. Ганзенко під правовою культурою особистості розуміє систему правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого людством правового прогресу, відображають у правовій формі стан свободи особи і соціальної справедливості, інші найважливіші соціальні цінності у діалектичному впливі на якісний стан і спосіб правового життя особи й суспільства, в якому найвищою цінністю є реалізація прав і свобод людини та їх захист [4, с.7]. На думку І. Сідої, основні проблеми становлення правової культури, з якими зіткнулось сучасне українське суспільство, слід шукати в системі освіти [10, с.13]. Згідно з визначенням В. Котюка, «правова культура особистості – це ступінь оволодіння нею системою юридичних знань, вироблення переконаності у соціальній цінності права, поваги до права, оволодіння навичками правильного тлумачення та застосування норм права в повсякденному житті, з урахуванням позитивних правових

установок, почуттів, вольових компонентів, які скеровані на правомірну діяльність та активну участь особистості у зміцненні законності та правопорядку» [7, с.94].

На нашу думку, правова культура особистості – це: повага до права і переконаність у його соціальній та особистісній цінності; наявність певного багажу юридичних знань; висока загальна культура й широка ерудиція, освіченість; принципово вмотивована правомірна поведінка як у професійній діяльності, так і в повсякденному житті; висока громадсько-правова активність; усвідомлення цілей державно-юридичного регулювання в Україні; розуміння важливого значення юридичної професії саме за сучасних умов державотворення в Україні; досконале знання Конституції України; усвідомлене прагнення і практичне вміння користуватись приписами чинного законодавства.

Правова культура в житті людини і суспільства виконує декілька функцій. Так, О. Скакун виділяє пізнавальну, регулятивну та нормативно-аксіологічну [11, с.511].

Показником правової культури особистості є її правова компетентність і правова активність як вища форма правомірної поведінки.

Під правовою компетентністю Ю. Сурмяк розуміє таку форму відображення правових явищ, яка поєднує інтелектуальні, психічні, емоційні та поведінкові процеси і стани в межах правового поля, що в сукупності створюють систему правових знань, умінь і навичок, правових емоцій і почуттів, правових позицій, мотивів, переконань і настанов особи, які синтезуються у прийнятих рішеннях та спрямовані на пізнання, самовдосконалення, саморозвиток особистості у сфері правовідносин. Правова активність припускає: а) наявність високого рівня правосвідомості; готовність до ініціативної правомірної діяльності у правовій сфері на основі шанобливого ставлення до права, переконаності в необхідності і справедливості правових норм, їх добровільного здійснення, досконалого знання права (внутрішній аспект); б) цілеспрямовану, ініціативну, позитивну соціально корисну діяльність особи, що перевершує звичайні вимоги до можливої і належної поведінки, спрямовану на розвиток демократії, зміцнення законності і правопорядку (зовнішній аспект) [12, с. 14].

На думку В. Безбородого, правова професійна культура є інтегрованою системою, яка передбачає гармонійну взаємодію компонентів. Результатами її сформованості є правова освіченість, правова розвиненість і правова вихованість. Автор встановив зв'язок між професійно-правовою культурою керівника й успішністю управлінської діяльності [1, с.59].

Під правовою культурою студентів вищих навчальних закладів Н. Коваленко розуміє поєднання інтелектуально-вольових і морально-психологічних інтегрованих складових, які взаємодіють узгоджено та проявляються у правосвідомості, розумінні та почуттях, навичках та звичках, що регулюють власну поведінку у визначенні правомірної мети, правомірних шляхів та засобів їх досягнення, справедливості, нетерплячості

до правопорушень, відповідальності, усвідомленні потреби у правовій самоосвіті [5, с.9].

У дослідженні Д. Бойко виявлено конструктивні і деструктивні прояви правової культури студента [3, с.17]. Через невисоку життєву компетенцію студенти мають досить обмежений необхідний запас правових знань, уявлень, переконань. Формування високого рівня правової культури майбутніх педагогів стає обов'язковою умовою професійної підготовки. Саме сьогоднішні студенти повинні у майбутньому вирішувати питання про подальше закріплення законності та правопорядку у сфері комп'ютерних технологій, коли вони прийдуть як керівники чи спеціалісти. Успіх професійної діяльності багато в чому залежатиме від рівня їх правової культури.

На думку О. Романишиної, інформаційна культура є інтегральним утворенням, що характеризує якість інформаційної діяльності фахівця [9, с.8].

На сьогодні дискусійним залишається питання взаємовідносин правової культури особистості та правового виховання. З одного боку, правова культура розглядається як результат правового виховання, з другого – правова культура сама впливає на процес виховання. Усе залежить від того, який зміст вкладається у феномен «правова культура»: як відносно стійке структурне поєднання розумово-вольових і морально-психологічних інтегрованих складників, які, злагоджено й гармонійно взаємодіючи, проявляються у світоглядно-освітній і професійній діяльності та у приватному житті; як комплексне особистісне утворення, котре інтегрує в собі фундаментальні правові знання та практичні вміння, спрямовані на регулювання правових відносин у процесі організації й діяльності, а також соціально орієнтовані здатності діяти правомірно; як синтез поглядів, оцінок, переконань, настанов, орієнтацій і зразків поведінки, що визначають ставлення людей до правової сфери життя суспільства та рівень адекватності їх правової активності; як система цінностей соціуму та його громадян; як система правових інститутів, прав і обов'язків, передумов і засобів реалізації правової творчості людей; як складова загальної культури, яка містить правові цінності та норми у правовій сфері суспільного життя. Оскільки правове виховання майбутніх педагогів – це процес цілеспрямованого педагогічного впливу на суспільну й індивідуальну свідомість студентів, сутність якого полягає в досягненні ними рівня професійно-правової відповідальності, професійної правосвідомості, культури інформаційно-правової діяльності, то, на нашу думку, правова культура особистості – це результат процесу правового виховання.

Спираючись на визначення правової, професійної та інформаційної культури особистості, які передбачають не тільки знання і розуміння права, але й правові судження щодо нього як про соціальну цінність, а головне – активну роботу з його здійснення, зі зміцнення законності й правопорядку, ми визначаємо культуру інформаційно-правової поведінки студента вишу як

позитивну правову свідомість у дії. Вона передбачає перетворення особою своїх здібностей і соціальних якостей на підставі правового досвіду та є елементом цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього випускника закладу вищої освіти.

Таким чином, культура інформаційно-правової поведінки студента закладу вищої освіти – це: у широкому розумінні – частина інформаційної культури, що є сукупністю ціннісних досягнень права в певній галузі, які базуються на принципах справедливості, гуманізму, захисту прав і свобод людини, її честі й гідності; у вузькому розумінні – інформаційно-правовою поведінкою майбутнього педагога, що характеризує якість інформаційної поведінки спеціаліста. Вона має інтегративний характер – об'єднує інтелектуально-вольові та морально-психологічні складники, що регулюють поведінку майбутнього педагога у визначенні правомірної мети професійної діяльності, шляхів та засобів її досягнення.

Отже, культура інформаційно-правової поведінки студента закладу вищої освіти – це обумовлені інформаційно-правовою культурою суспільства ступінь і характер професійно-правового розвитку особи, які забезпечують її правомірну професійну діяльність.

Інформаційно-правова поведінка студента вишу передбачає: 1) знання законодавства (інтелектуальний зріз); 2) переконаність у необхідності й соціальній користі законів і підзаконних актів (емоційно-психологічний зріз); 3) уміння користуватися правовим інструментарієм – законами та іншими актами – у практичній діяльності (поведінковий зріз).

Висновки і перспективи подальших розвідок Таким чином, зміст правового виховання розкривається через формування у студентів визначеної суми знань про право, законодавство та про правову дійсність; про головні положення галузевих норм права; через прищеплення юнакам та дівчатам поваги до права, закону; формування у них правових переконань, правових ідеалів, подолання явищ правового нігілізму; формування навичок правомірної поведінки та соціально-правової активності. Культура інформаційно-правової поведінки студента закладу вищої освіти – це лише позитивні погляди, ідеї, оцінки, позиції, установки і мотиви, які лежать в основі правомірної і соціально активної поведінки особи. Вона включає не тільки знання і розуміння права, що є показниками правової компетентності, а й правові судження про нього як про соціальну цінність, і головне – активну роботу з його здійснення, зі зміцнення законності і правопорядку. Іншими словами, культура інформаційно-правової поведінки студента вищої школи – це її позитивна правова свідомість у дії, що здійснюється в умовах тісної взаємодії та координації їх діяльності спрямовану на формування у студентів системи правових знань, переконань і установок, правового мислення, правових умінь і навичок, що забезпечують стабільність правомірної поведінки і соціально-правову активність молоді людини, додержання, виконання і правильне використання нею діючих у державі правових норм. Тому культура інформаційно-правової поведінки студента

закладу вищої освіти є елементом цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього педагога.

Проблеми правового виховання студентів вищої школи залишаються ще недостатньо дослідженими. Передусім існує потреба розвитку процесів інтеграції виховних впливів усіх форм організації навчання, позаурочних заходів, діяльності громадських організацій, правоохоронних органів, інших державних структур тощо. У процесі правового виховання в майбутнього педагога формується не тільки культура інформаційно-правової поведінки, але й професійна правосвідомість. Це і буде предметом нашого наступного дослідження.

Список використаних джерел

1. Безбородий В. О. Формування професійної правової культури керівників органів внутрішніх справ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Харків, 2001. 18 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
3. Бойко Д. М. Психологічні умови формування правової культури старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Теорія і методика виховання» Київ, 2005. 21 с.
4. Ганзенко О.О. Формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» Київ, 2003.
5. Коваленко Н. Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів неюридичних вищих навчальних закладів // Часопис Київського університету права. 2008. № 1. С. 53–58.
6. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методичні питання) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юридич. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень» К., 1999. 36 с.
7. Котюк В. О. Теорія права : курс лекцій : навч. посібник для юрид. фак. вузів. К. : Вентурі, 1996. 208 с.
8. Одарій В.В. Підготовка майбутніх педагогів до правового забезпечення професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Одеса, 2005. 20 с.
9. Романишина О. Я. Формування інформаційної культури студентів коледжів технічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2007.

10. Седая Ю. Правовая культура личности: процесс формирования // Новый коллегіум. № 5. 2008. С. 8–14.

11. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Х. : Консум, 2001. 656 с.

12. Сурмяк Ю.Р. Взаємодія вищих професійних училищ та органів внутрішніх справ у правовому вихованні учнів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07. Дрогобич, 2009.

Варга Елена, Попадич Елена

Формирование культуры информационно-правового поведения будущего педагога в классическом университете

В статье раскрыто содержание культуры информационно-правового поведения как результата процесса правового воспитания в высшем учебном заведении; акцентировано внимание на системе правового воспитания в вузе; проведен анализ понятий «культура поведения», «правовая, профессиональная и информационная культура личности», «правовое воспитание», «правовая компетентность», «правовая активность»; предложено определение понятия «культура информационно-правового поведения студента высшего учебного заведения» в системе правового воспитания в вузе; охарактеризирована культура информационно-правового поведения как элемента целенаправленного педагогического влияния на формирование личности будущего выпускника вуза.

Ключевые слова: культура поведения, правовая, профессиональная и информационная культура личности, правовое воспитание, правовая компетентность, правовая активность, студент высшего учебного заведения.

Varga Olena, Popadych Olena

Formation of the culture of information and legal behavior of the future teacher in the classical university

The article maintenance the concept of informatively legal culture behavior conduct as a result of legal education process in high school; legal education system in high school is marked; the concepts of «culture behavior», «legal, professional and informative personality culture», «legal education», «legal competence», «legal activity» are analysed; the concept of «informatively legal behavior culture of student in high school legal education system» is determined; informatively legal behavior culture as an element of purposeful pedagogical influence on personality forming of future graduating student in high school is described.

Key words: behavior culture, legal, professional and informative personality culture, legal education, legal competence, legal activity, high school student.

УДК 378.22.091.27:001.891

Тележенко Любов, Козонова Юлія

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано важливість викладання дисципліни «Методологія наукових досліджень» для магістрів спеціальності 181 «Харчові технології», що дозволяє їм отримати інструмент для виконання кваліфікаційної випускної роботи. Ця дисципліна забезпечує також набуття низки загальних і спеціальних компетентностей, необхідних для фахівця зазначеної галузі. Методологічні підходи дозволяють зробити кваліфікаційну роботу логічно побудованою, наповненою конкретним матеріалом, з чіткою структурою від мети і завдань дослідження до висновків.

Ключові слова: методологічна компетентність, наукове дослідження, кваліфікаційна випускна робота, компетентності, методологічні підходи.

Постановка проблеми. У професійній підготовці фахівців значну роль відіграють індивідуальні навчально-дослідні та науково-дослідні завдання, курсові, дипломні роботи. Виконання цих робіт потребує засвоєння методології наукових досліджень, у якій послідовно розкриваються етапи досліджень, їхній взаємозв'язок і обумовленість.

Як правило, методологія наукових досліджень у харчових технологіях передбачає послідовний перелік завдань щодо інформаційних і експериментальних досліджень. Кількість їх не повинна бути надто великою, проте такою, щоб дала можливість ув'язати етапи технологічного процесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Тематиці, що стосується методології наукових досліджень, присвячено багато робіт [1, с.87-94, 2, с.131-135, 3, с. 13]. Вони розкривають особливості досліджень у сфері економіки, управління та інших галузей. Поряд із рекомендаціями загального характеру, кожна галузь знань має певні особливості, які необхідно враховувати при проведенні як інформаційного, так і експериментального дослідження. Засвоєння науки і її практичне застосування дозволяють студентам, залежно від характеру досліджень, набути різних компетентностей [4, с.1]. Компетентність у перекладі з латинської означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід, що дозволяє їй ефективно діяти в цій сфері. Відповідно, напрям і зміст досліджень повинні сприяти набуттю необхідних компетентностей.

Мета статті – обґрунтування методології наукових досліджень як інструменту виконання кваліфікаційної роботи здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу Наукове дослідження – це система логічно послідовних методологічних, методичних та організаційно-технічних процедур, спрямованих на вивчення, аналіз і систематизацію

наукових фактів, виявлення зв'язків і залежностей між явищами і процесами з метою прийняття на основі зібраної інформації рішень, розробки заходів щодо управління досліджуваним об'єктом, його розвитком.

Згідно з методологією наукового пошуку, для того, щоб підтвердити кваліфікацію фахівця, будь-яка випускна робота повинна містити такі елементи:

- актуальність теми, відповідність її сучасному стану певної галузі знань та перспективам розвитку, практичним завданням відповідного виду діяльності;
- вивчення й критичний аналіз монографічних і періодичних видань з теми дослідження;
- вивчення й характеристика передумов досліджуваної проблеми та її сучасного стану;
- чітка характеристика об'єкта, предмета, мети, завдань і методів дослідження, опис і аналіз проведених автором розрахунків;
- узагальнення результатів, їх обґрунтування, висновки та практичні рекомендації виробництву.

Вибір наукового напрямку, проблеми, теми наукового дослідження, постановка наукових завдань та питань, які треба розв'язати, є надзвичайно відповідальним завданням. Вибраний напрям, мета дослідження повинні бути актуальними, пов'язаними з потребами виробництва, суспільства [3, с.25], певної галузі науки. Вибрана тема дослідження повинна містити наукову новизну, інакше може перетворитись на плагіат вже колись проведеного дослідження. Для цього необхідно добре знати стан наукових розробок у певній галузі досліджень, джерела і літературу, мати певні напрацювання з вибраної теми. Сама тема досліджень повинна мати практичну цінність, яка виражається в рекомендації до застосування результатів останнього, в запровадженні нової технології тощо. Отже, основними ознаками кваліфікаційної роботи є актуальність, наукова новизна, практична значущість. Наукові дослідження починаються з інформаційного пошуку. Потім переходять до пошуку наукового. Між інформаційним і науковим пошуком існує діалектичний взаємозв'язок, оскільки науковий пошук починається з висунення гіпотези, яку перевіряють експериментом.

Звісно, що майбутні фахівці поступово набувають різних компетентностей [5, с. 6-7]. Наприклад, у галузі харчових технологій викладання дисципліни «Методологія наукових досліджень» сприяє засвоєнню таких загальних компетентностей:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, застосування методів наукового пізнання.

ЗК2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, генерувати нові ідеї.

ЗК4. Знання та розуміння предметної галузі професійної діяльності.

ЗК5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми, приймати обґрунтовані рішення.

ЗК6. Здатність до проведення досліджень, пошуку, оброблення та аналізу інформації.

Серед спеціальних (фахових, предметних) компетентностей можна виділити такі:

СК1. Здатність досліджувати тенденції інноваційного розвитку галузі та окремого підприємства, використовуючи методи статистичної обробки даних, робити відповідні узагальнення з метою прийняття інженерних рішень щодо подальшого розвитку і вдосконалення технології покращення якості харчових продуктів.

СК04. Здатність забезпечувати якість і безпеку продукції на основі відповідних стандартів та у межах систем управління безпечністю харчових продуктів під час виробництва і реалізації.

СК06. Здатність укладати ділову документацію та проводити технологічні й економічні розрахунки.

СК10. Використовуючи існуючі джерела інформації, раціоналізаторські пропозиції, інформацію щодо стану технологічного обладнання, за допомогою відповідних стандартів і правил удосконалювати діючі на виробництві технологічні операції; впроваджувати у виробництво прогресивні технології: раціонально використовувати ресурси підприємства, устаткування і матеріалів тощо.

СК11. Здатність правильно знаходити підходи до вибору науково-обґрунтованих технологій; застосовувати сучасні принципи створення маловідходних, ресурсозберігаючих технологій; використовувати сучасні методи контролю за технологічними процесами та якістю готової продукції.

СК12. Здатність формувати комунікаційну стратегію в галузі харчових технологій, вести професійну дискусію.

Суттєвою ознакою наукової роботи є її належність до певної галузі знань. Навчання в магістратурі зі спеціальності 181 «Харчові технології» ОПП «Індустрія здорового харчування» та «Інноваційні технології ресторанного бізнесу» потребує від студентів вміння аналізувати алгоритм вироблення продукції починаючи з вибору і характеристики задіяної сировини. Наукові дослідження значною мірою обумовлюють засвоєння програмних результатів навчання, допомагають оцінювати той чи інший об'єкт за найбільш суттєвими, або узагальненими показниками. Наприклад, у ряді галузей застосовують статистичні показники. У загальному вигляді, з філософської точки зору, статистичний показник – це міра, єдність якісного і кількісного відображення властивостей об'єктивних явищ і процесів. Оскільки статистика вивчає масові явища і процеси, то статистичний показник – це узагальнююча характеристика якої-небудь властивості сукупності в цілому або її окремої частини (групи). Саме цим узагальнюючим характером він відрізняється від індивідуальних значень елементів сукупності, які називають ознаками.

Між ознакою і статистичним показником існує певний взаємозв'язок й співвідношення:

- ознака, перш за все, визначає якісний зміст показника, є його об'єктивною основою;
- ознаки різних об'єктів існують незалежно від того, пізнає їх статистика чи ні.

Показники ж створюються наукою і служать інструментами пізнання людиною об'єктів, явищ або процесів. На основі однієї і тієї ж ознаки може бути побудовано кілька показників, причому самих різних. Також досить часто застосовують відносні величини – це статистичні показники, що характеризують кількісне співвідношення двох порівнюваних величин. Інакше кажучи, це результат співвідношення двох статистичних показників. За способом розрахунку відносні величини є дробом, в чисельнику якого – порівнювана величина, а в знаменнику – величина, з якою проводиться порівняння – база порівняння. Залежно від бази порівняння відносні величини (ВВ) можуть бути виражені у формі:

- коефіцієнтів (база приймається за одиницю);
- відсотків (база приймається за 100%);
- промілле (база приймається за 1000 - %);
- продецимілле (база приймається за 10000 - %).

Залежно від рівня обізнаності та набутих компетентностей у наукових дослідженнях технологічної галузі на початку чи після проведених розробок обов'язково використовують ті чи інші показники для того, щоб конкретизувати певні досягнення і порівняти отримані результати з вихідними даними або продуктом-аналогом. Однією з основних і узагальнюючих характеристик як сировини, так і готових продуктів є харчова цінність. Цей показник включає: енергетичну цінність, біологічну, фізіологічну, органолептичну цінності, безпечність та нешкідливість. Методи визначення якості поділяють на органолептичні та лабораторні (хімічні, фізичні, мікробіологічні).

Для систематизації і загальної характеристики харчової сировини, як правило, наводять таблиці хімічного складу. Такі таблиці містять значний масив даних за макро- та мікрокомпонентами. При використанні великої кількості видів харчової сировини важко провести порівняння їхньої значущості для організму людини. Конкретні показники дають можливість обґрунтувати рішення з удосконалення окремих компонентів виробничих процесів. Узагальнюючі показники є підставою для ухвалення рішень на рівні системи в цілому. Ці рішення спрямовані на удосконалення або трансформацію згаданих об'єктів. В одних випадках необхідно обґрунтувати вибір ресурсів для досягнення конкретних цілей, в інших – вибір напрямів діяльності системи. Рішення з використання тих чи інших показників фахівець обирає на основі здобутих протягом навчання знань і компетентностей.

На відміну від різних ознак продуктової сировини, доцільно застосовувати в харчових технологіях такий показник якості, як індекс

харчової щільності (ІХЩ) [6, с.389-401]. Щоб зрозуміти фізичну сутність цього показника, означимо добову потребу людини в енергії калоражним кошиком. Індексом харчової щільності продукту за нутрієнтом означимо міру задоволення потреби особи в цьому нутрієнті при заповненні його калоражного кошику лише цим продуктом.

Середній індекс харчової щільності відбиває загальний вміст нутрієнтів на одиниці калорії, але не говорить про те, чи є продукт повноцінним відносно усіх нутрієнтів, тобто чи усі його індекси в спектрі більше одиниці. Хоча, якщо середній ІХЩ продукту менше одиниці, то принаймні деякі з індексів будуть менше одиниці, і отже, такий продукт свідомо буде неповноцінним відносно деяких нутрієнтів. При поєднанні двох продуктів індекси складеного продукту знаходяться між індексами початкових продуктів. Для повноцінності раціону необхідно і достатньо, щоб він у середньому мав середній $ІХЩ > 1$, був досить різноманітним, і його калорійність у середньому дорівнювала енерговитратам. Для того, щоб середній ІХЩ раціону не виявився нижчий одиниці, треба віддавати перевагу продуктам з $ІХЩ > 1$ і за можливості уникати продуктів з $ІХЩ < 1$.

Звісно, окрім загального хімічного складу, харчової щільності продукту в інформаційних і експериментальних дослідженнях також необхідно визначати органолептичну оцінку продукту, його консистенцію та інші показники. Це пов'язано з тим, що якість харчових продуктів характеризується сукупністю різних властивостей, які визначають їхню харчову, смакову, споживчу цінність, дає можливість зменшити втрати харчових речовин під час обробки, запобігти виникненню харчових отруєнь.

Наявність таких показників якості дозволяє конкретно визначати вплив тих чи інших технологічних процесів на зміну властивостей сировини у процесі переробки.

Логічним завершенням наукової праці є підбиття підсумків і демонстрація перспектив. Між написанням завдань і підбиттям підсумків має бути смислова єдність, оскільки у підсумковій частині роботи відбивається результат досягнення автором поставлених цілей і завдань. Це самостійна частина дослідження, в якій є власна структура і вимоги до оформлення. При підготовці висновків необхідно дати відповідь на кожне з поставлених питань. Тому формулюють як загальні висновки по роботі, так і висновки за кожним розділом. Підсумки повинні бути розгорнутими, повними, проте не розмитими. Їх характеризує ємність, лаконічність і відповідність усім завданням. Висновок повинен також включати позицію самого автора досліджень.

Висновки Отже, методологія наукових досліджень містить у собі конкретні рекомендації щодо вибору теми дослідження, його проведення, структури роботи, отримання результатів та інтерпретації фактів, а також формулювання висновків по роботі. Засвоєння цих підходів, з урахуванням особливостей певної галузі науки, дозволяє виконати кваліфікаційну роботу з набуттям усіх передбачених компетентностей.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні умов формування методологічної компетентності магістрів – майбутніх фахівців із спеціальності 181 «Харчові технології».

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень // Економіка АПК. 2016. №7. С.87-94.
2. Гуроров О.І. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник. Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х.: ХНАУ, 2017. 272 с.
3. Юринець В.Є. Методологія наукових досліджень: навч. посібник. Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів.: ЛНУ, 2011. 178 с.
4. Ключові освітні компетентності. Освіта UA. URL:<https://osvita.ua/school/method/2340/>.
5. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 18 – Виробництво та технології, спеціальність 181 – Харчові технології. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 18.10.2018 року. № 1125. // URL: <https://osvita.ua/consultations/spec-bach/63104/>.
6. Дэвис Аделия. Нутрицевтика. Питание для жизни, здоровья и долголетия / пер. с англ; второе издание с изменениями. М.: Саттва, ООО «Профиль», 2008. 656 с.

Тележенко Любовь, Козонова Юлия. Методология научных исследований как инструмент выполнения квалификационной работы соискателей высшего образования

В статье обоснована важность преподавания дисциплины «Методология научных исследований» для магистров специальности 181 «Пищевые технологии», что позволяет им получить инструмент к выполнению квалификационной выпускной работы. Эта дисциплина обеспечивает также приобретение ряда общих и специальных компетентностей, необходимых в работе специалиста отмеченной отрасли. Методологические подходы позволяют сделать квалификационную работу логично выстроенной, наполненной конкретным материалом, с четкой структурой от цели и заданий исследования до выводов.

Ключевые слова: методологическая компетентность, научное исследование, квалификационная выпускная работа, компетентности, методологические подходы.

Telezhenko Liubov, Kozonova Julia. Research methodology as a tool for performing qualification work of higher education applicants

The article shows the importance of teaching the discipline "Methodology of scientific research" for master degree students of specialty 181 "Food technologies". It allows them to get a guiding tool for the best performance of qualifying final diploma work. This discipline also ensures the acquisition of a number of general and special competencies necessary in the noted industry specialist's work. Methodological approaches make it possible to make the qualification diploma work logically structured, filled with specific material, with a clear structure from the research goals and tasks to the work conclusions.

Key words: methodological competence, scientific research, qualification final work, competences, methodological approaches.

УДК 377.1

Титаренко Сергій, Якимович Ольга

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПРОЄКТИВНИХ МЕТОДИК ПСИХОДІАГНОСТИКИ РІВНЯ СТРЕСУ

У статті виявлено специфіку проєктивних методів у дослідженні стресових станів, страхів, агресивності. Проєктивні методики засновані на феномен проєкції. Проєкція, як особливий феномен психічного життя, що виражається в приписуванні зовнішнім об'єктам особливостей, перебуває у взаємозв'язку із психічними властивостями, властивими індивіду. Вона полягає в тому, що сприйняття і інтерпретація дійсності, пропонованих стимулів тощо, певною мірою, залежить від потреб, мотивів, установок, психічного стану особистості.

Ключові слова: психодіагностика, проєктивні методики, стресові стани, страх, агресивність.

Постановка проблеми. Проєктивні методи стають найпопулярнішими в клініко-психологічних дослідженнях особистості. Розробляються нові методики, число їх швидко зростає. В різних поглядів, метою яких було встановлення того, наскільки часто використовуються ці методи, незмінно наголошується їх лідируюче положення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний перехід суспільства в історично новий стан, безумовно (і це підкреслюється у багатьох дослідженнях), змінив систему вікових, соціальних, міжособистісних відносин на різних рівнях. Історично нова структура розстановки людських потенціалів та сил позначилася на поступовій трансформації стосунків між поколіннями (Д. Б. Ельконін, Т.В. Сенько, Д. І. Фельдштейн, М. Мід та ін.). Цей процес має різні форми та прояви: руйнуються старі уявлення про зв'язки між поколіннями, змінюються соціальні очікування та вимоги до дитини, знижується обізнаність батьків про життя своїх дітей, втрачаються колишні форми трансляції культури від покоління до покоління, відбуваються суттєві зміни у статусі та якості дитинства як соціокультурного явища (Д.Б. Ельконін, С.М. Майорова-Щеглова, М. Мід, В.Т. Кудрявцев та ін.). Специфікою сучасного постіндустріального суспільства є зростаюча швидкість змін, а розрив між культурою різних поколінь все більше підсилюється.

Проблематика кризи індивідуального життя розвивалася переважно в контексті профілактичної психіатрії. Базовими були дослідження різних реакцій на життєві кризи в малій психіатрії Е. Ліндемманна (1944), у концепції стресу, стадіях розвитку дистресу Г. Сельє (1956), концепції восьми життєвих циклів і відповідних їм психосоціальних криз Е. Еріксона (1959), концепції трьох видів криз В.В. Козлова (1997) тощо.

Мета статті: з'ясування та висвітлення можливостей проєктивних методик психодіагностики рівня стресу

Виклад основного матеріалу На початку 1940-х років «проєктивний рух» набирає значну силу. Але паралельно з того часу починаються запеклі, суперечки про місце проєктивних методів серед інших інструментів дослідження особистості, ці спори, продовжуються і сьогодні. На думку відомого фахівця Дж. Екснера, сумним слідством дискусій з'явилося утворення прірви між психологами, що займаються вивченням особистості, що відобразилося в укоріненому за заході розподілу психодіагностичних методик на об'єктивні і проєктивні. Відповідно до такої класифікації об'єктивні методи вважаються створеними на основі фундаментальних принципів вимірювання, які апробовані в психології, стандартизовані, високонадійні і валідні. Проєктивні методики оголошуються тими, в яких майже не повністю ігноруються принципи вимірювання, а отримані за їх допомогою дані піддаються суб'єктивній, залежній від особистих переваг дослідника, інтерпретації. Хоча відомо, що деякі з проєктивних методів передбачають не тільки якісну, але і кількісну оцінку отриманих результатів. Ґрунтовне психометричне опрацювання зближує їх з об'єктивними тестами (до таких методик можна віднести ті, в яких пропонують закінчити незавершені речення, деякі варіанти ТАТ, тощо).

Проєктивні методи завжди були засновані на представленні невизначеного стимульного матеріалу. Застосування невизначених стимулів в діагностиці є досить серйозною проблемою. Досліджуваний, у якого спостерігаються психологічні розлади, не викликає у нас сумнівів. Наприклад, людина може постійно складати насичені агресією розповіді за стимульним матеріалом ТАТ. Його історії можуть постійно обертатися навкруги сімейних скандалів, суперництва рідних, тощо. Оскільки подібні розповіді зустрічаються не так вже часто, ми цілком можемо почати підозрювати, що у досліджуваного існують проблеми, пов'язані з агресивністю, або як прояв захисний механізм [3].

Але в той же час, пред'явлення невизначеного стимульного матеріалу дозволяє без труда знайти випадки, коли значущі інтерпретації з'являються самі по собі, без жодного зв'язку із стимульним матеріалом. Думки і фантазії з яскраво вираженою агресією мають тенденцію виявлятися в швидких і часто зустрічаються в агресивно забарвлених реакціях. Небажані агресивні імпульси, які пригнічуються за допомогою механізмів витіснення, швидше за все, знайдуть відображення в тому, що агресивно забарвлені відповіді зустрічатимуться рідко, не дивлячись на пряму агресивну спрямованість стимульного матеріалу або переважання відповідей такого роду у більшості досліджуваних. Відсутність напруги у відношенні певної потреби повинна виразитися у відсутності девіацій реагування, тобто інтерпретаціях. Вони не відрізняються ні підвищеною частотою згадуваності певних областей, ні надмірним уникненням чи змінами.

Стимульний матеріал проєктивних методик може бути пред'явлений для перцептивного розпізнавання або для заучування і відтворення. Важливо те, що стимули можуть є як високо структурованими, так і вкрай невизначеними за своїм характером, і що про велику кількість випробовуваних можна зібрати значний об'єм важливої інформації. Відносно будь-якої зміни, що вимагається, наприклад, агресії, потреби в досягненні успіху, залежність від інших в рішенні проблем, застосування добре відпрацьованого багатозначного стимульного матеріалу приведе до більш точного визначення сили потреби і характеру захисних механізмів особистості, тощо [4].

У зв'язку із зростаючою потребою в прикладних психологічних дослідженнях особистості проєктивні методики стали широко використовуватися в різних областях психологічної практики. Проте не завжди їх застосування виправдано задачами конкретного дослідження, а отримані результати інтерпретуються в категоріях, адекватних уявленням про особистість, що склалися у вітчизняній психології. Звідси витікає, що пряме запозичення зарубіжних методів особистісної діагностики без критичного усвідомлення їх теоретичної бази може привести за собою серйозні труднощі, як теоретичного, так і практичного характеру. Все це обумовлює необхідність тривалої та клопіткої роботи по розробці теорії проєктивного методу на основі положень вітчизняної психології.

Проєктивний метод орієнтований на вивчення безсвідомих (або не цілком усвідомлюваних) форм мотивації. Його перевагою в цій своїй якості є те, що він – один із психологічних методів проникнення в саму глибинну область людської психіки. Реальність безсвідомого значно багатше за свою феноменологією, а також і за можливістю її змістовної інтерпретації, ніж це представлялося, наприклад, в класичному психоаналізі.

Дані, отримані за допомогою проєктивних методик, не повинні бути прийняті як остаточні, вони допомагають знайти шляхи подальшого дослідження, проникнути в «важкооб'єктовані» особистісні особливості, які важко дослідити при традиційній організації експерименту і невіддатливі адекватній кількісній оцінці [2].

Суперечність одержуваних результатів і, як наслідок – неможливість отримання стандартизації. Насправді, надзвичайно дивно вимагати від проєктивних тестів надійності і валідності, якщо психолог може вибрати різний план аналізу та інтерпретації даних, отриманих проєктивними методами залежно від теоретичних позицій, яких він дотримується. Навіть якщо автори методу керувалися психоаналітичними принципами, тоді як саме єдність теоретичних принципів є необхідною умовою отримання надійних результатів.

Останніми роками положення з використання проєктивних тестів змінилося, та набувають все більш широке застосування.

Проєктивні методи, не дивлячись на проявлення ними низької надійності та валідності, як і раніше широко застосовуються в

психодіагностичній практиці. Психологи продовжують використовувати їх за такими причинами: по-перше, є природна людська схильність – заперечувати всі зміни, які відбуваються і довіряти лише підтверджуючим прикладам, а не доказам; по-друге, професійні психологи використовують проєктивні методи тільки в поєднанні з іншими методами оцінки, як комплекс тестів[3].

Проаналізувавши наукову літературу та джерела застосування психодіагностики та проєктивних методик, спостерігаються в таких галузях соціальної практики [1; 2; 3; 4; 5; 6]:

- розстановка кадрів, профвідбір, профорієнтація;
- оптимізація навчання і виховання;
- прогнозування соціальної поведінки (психологічна експертиза призовників, тощо);
- судово-психологічна експертиза;
- консультативна, психотерапевтична допомога.

Продуктивність використання проєктивних методик в прикладних психологічних дослідженнях не викликає сумніву, але етап широкого впровадження їх в практику повинен обов'язково передувати етапу теоретичної апробації.

Зростає застосування ігрових технік в клінічній діагностиці і вивченні особистісного розвитку. Суб'єкту можуть бути пред'явлені іграшки, або ігри, або прості дерев'яні кубики для вільної гри або виконання якоїсь запланованої дії, наприклад, споруди дому, класифікації за групами, установки сцени для спектаклю або іншої організації ігрових матеріалів в певну конфігурацію, що виражає для суб'єкта емоційно значущу модель. Необхідно пам'ятати, що діти менше ховаються за прихованими і захисними механізмами і менше усвідомлюють ступінь свого саморозкриття в грі.

Використовуються не тільки ігрові предмети, але також різні аморфні матеріали, такі, як глина для ліплення, мука і вода, а також інші речовини подібної консистенції, дозволяючи суб'єкту, вільно поводяться з ними, перетворювати їх на різні предмети. В цих ігрових ситуаціях суб'єкт часто переживає катарсис, виражає емоції, які інакше могли залишатися пригніченими або замаскованими, або символічне звільнення від образ і ворожості, які довгий час прикривалися ззовні хорошою поведінкою. Розбірні ляльки можна використовувати для викликання пригніченої ворожості і агресії проти батьків чи сім'ї. Театральна сценічна гра з іграшковими фігурами і декораціями також являється підставою для виявлення суб'єктом своїх особистісних труднощів і емоційних проблем, тощо. Маленькі досліджувані ліплять з глини фігурки, через які виражають найгостріші тривоги та переживання.

Художні засоби дають інший ряд можливостей для проєктивних методів вивчення особистості. Малювання пальцями дозволило проникнути в сутність особистісних особливостей і труднощів дитини. За даним методом спостерігається надзвичайна користь малювання при вивченні характеру

особистості та її емоційних порушень. Зображення фігур – чудовий метод вивчення світу дитини. Рисуночні тести прості в управлінні можуть використовуватися там, де інші техніки обмежені, наприклад дослідження таких чинників, як мовний, культурний бар'єри і труднощі в спілкуванні. Поява труднощів в розвитку дитини являється комплексним процесом впливу середовища, і спроби зрозуміти ці труднощі через малюнки. Вони не претендують на спробу знайти універсальне рішення дитячих проблем в малюнках. Автори використовують проєктивні методики як додатки до інтерв'ю і терапевтичних технік, які дозволяють більш глибоко проникнути в проблеми особистості [1].

Лялькові спектаклі викликають у досліджуваних з числа дітей одночасно і діагностичні, і терапевтичні реакції, оскільки сила драматичного переживання спонукає дитину до інтенсивного виразу своїх відчуттів до авторитету і до батьків. Досліджуванам дається роль, а потім психолог просить експромтом їх розіграти, виявляючи таким чином ступінь сплутаності та стриманості відчуттів. Виявляється також, що звільнення пригнічених емоцій може привести особистість до розуміння своїх труднощів. В методах тематичної перцепції неусвідомленість дає можливість викликати важливі проєкції у суб'єктів, яких просять написати або скласти розповідь за серією картинок, персонажів, з якими вони можуть ототожнити себе, і тих, хто має до них безпосереднє особистісне відношення. Так суб'єкти проєктують аспекти своєї особистості при завершенні розповідей чи речень, при створенні аналогій, сортуванні і класифікації предметів, наприклад, іграшок, тощо де суб'єкт розкриває те, про що він не зможе або не стане говорити.

Виразні рухи – наприклад, почерк – надають інший підхід до розуміння особистості, що добре розкриває своє бачення життя в звичних жестах і рухових патернах, виразах обличчя, позі, тощо [7].

Застосування проєктивних методик в психології охоплює широкий круг питань, що з'ясовують їх роль в рішенні стресових станів.

Висновки Виявлено специфіку проєктивних методів у дослідженні стресових станів, страхів, агресивності. Проєктивні методики – методики, засновані на феномені проєкції. Проєкція – особливий феномен психічного життя, що виражається в приписуванні зовнішнім об'єктам (зокрема, іншим) особливостей, що у певної взаємозв'язку із психічними властивостями, характерними для самого індивіда. Вона полягає в тому, що сприйняття і інтерпретація дійсності, пропонованих стимулів тощо, певною мірою, залежить від потреб, мотивів, установок, психічного стану особистості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в удосконаленні проєктивних методик у роботі з психотравмою.

Список використаних джерел

1. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Словарь конфликтолога, 2009, с.570.
2. Блейхер В.М., Боков С.Н. О новой вербальной проективной методике исследования личности//Журнал невропатологии и психиатрии им. С.С.Корсакова. 1992. №5-12. С. 90-93.
3. Елисеев О.П. Практикум по психологии личности. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 560 с.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. Київ : Наукова думка, 1999. 412с.
5. Мельников В.М., Ямпольский Л.Т. Введение в экспериментальную психологию личности. Москва : Изд-во Московского ун-та, 1985. 319 с.
6. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: учебник для студентов вузов. 4-е изд., стереотип. Москва : Академия, 1999. 456с.
7. Паренс Г. Агрессия наших детей. Москва : Лайнер, 1997. 365 с.

Titarenko Sergey, Yakimovich Olga

Efficiency of projective methods of psychodiagnosis of stress level

The specifics of projective methods in the study of stress, fears, aggression are revealed. Projective techniques are based on the phenomenon of projection. Projection, as a special phenomenon of mental life, which is expressed in the attribution of external objects features, is interrelated with the mental properties inherent in the individual. It is that the perception and interpretation of reality, the proposed incentives and so on. to some extent depends on the needs, motives, attitudes, mental state of the individual.

Key words: *psychodiagnostics, projective methods, stress states, fear, aggression.*

УДК 373.2.091.33

Чонка Евеліна, Вархолик Галина

ВПЛИВ РАНЬОГО РОЗВИТКУ НА ПІЗНАВАЛЬНІ ЯКОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано проблему раннього розвитку дітей. Розглянуто вплив методик раннього розвитку на пізнавальні якості дошкільників. У процесі пізнавальної діяльності дитина здобуває знання про природу, суспільство та їхні закономірності, а також про саму себе. Виявлено фактори, що мають безпосередній вплив на розвиток дитини: спадковість, середовище, навчання та виховання, активність самої дитини, дорослі, вихователі закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: майбутні вихователі, заклади дошкільної освіти, компетентність, комунікативна компетентність.

Постановка проблеми. Розвиток у ранньому дитинстві, це передумова соціальної компетентності та емоційної спрямованості малюка на довкілля і самого себе є одним з найважливіших напрямів особистісно орієнтованої виховної діяльності дорослого. Це пояснюється декількома причинами: ставлення маленької дитини до дійсності є соціальним за своєю суттю – все її життя організоване таким чином, що поруч завжди присутня доросла людина, яка впродовж усіх років залишається для неї «центром тяжіння»; саме перші роки вони є сензитивним періодом для соціалізації особистості, засвоєння нею суспільно цінних еталонів поведінки; всі види дитячої діяльності відрізняються високою емоційною насиченістю; найважливішим надбанням раннього дитинства є прихильність до людей, відчуття причетності до них, уміння співпереживати їм; соціальна та емоційна активність реалізує потребу зростаючої особистості бути суб'єктом освоєння світу природи, культури, людей, власного «Я».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу психолого-педагогічних праць засвідчують велику кількість наукових досліджень, присвячених питанням теорії та практики розвитку дітей дошкільного віку (А. Запорожець [6], П. Гальперін [2], Т. Маркова [4], Л. Мельник [1]; Т. Піроженко [3], О. Салабай [5]), в яких були спроби виявити вплив раннього розвитку на пізнавальні якості дошкільників.

Мета статті: проаналізувати проблему раннього розвитку дітей та відстежити його вплив на пізнавальні якості дошкільників.

Виклад основного матеріалу. В ранньому віці закладаються передумови для компетентного входження дитини в соціальне середовища та інтеграції з ними. Поки дитині 2-3 роки, вона лише започатковує свій шлях проходження етапів, які є важливими для особистісного зростання, як: адаптація (засвоєння елементарних суспільних норм, оволодіння належними формами та засобами діяльності, реалізація потреби «бути, як всі»);

індивідуалізація (реалізація бажання виділитися з-поміж інших, зробити щось по-своєму, не підкоритися думці інших, настояти на своєму); інтеграція (прагнення зберегти індивідуальні риси, які сприяють розвитку дитячого угруповання; потреба внести у суспільний продукт свій особистий внесок).

У перші три роки життя переважають адаптаційні процеси, час від часу дають про себе знати елементи індивідуалізації (зрілі її форми з'являються на наступних вікових етапах). А для інтеграційних процесів час ще не настав: малюк лише відкриє для себе існування однолітків, починає виявляти до них інтерес, грається поряд, а не разом з ними.

Отже, поки що немає спільної діяльності, спільний з іншими дітьми продукт, свою власну частку в ньому. Це з'явиться в зародкових формах у дошкільному, але набуде зрілих форм у шкільному віці.

Входження у соціум супроводжується різноманітними переживаннями дитини – виявляє інтерес, подив, радість, горе, гнів, страх, сором, провину, ревність, любов, симпатію, антипатію, хвилювання... Вона диференціює явище у соціальній дійсності у двох вимірах – приємні – неприємні, безпечні – небезпечні. З першими пов'язуються дії активного налагоджування, розгортання нею взаємодії з людьми, що знаходяться поряд; з другими – дії, спрямовані на активне уникнення нею контактів, ухиляння ймовірних неприємностей. Якщо ті чи інші реакції набувають характеру тенденції, вони перетворюються на емоційні риси – веселість, оптимізм або дратівливість, боязкість. Тому вкрай важливо, щоб переживання малюка мали різну забарвленість, щоб серед них переважали позитивні, щоб у душі зростаючої особистості поселилася довіра до світу людей. Адже одне з головних завдань дорослого – це навчити маленьку дитину науки і мистецтва життя серед людей.

Емоції вказують на здатність дитини до вибірковості: уміння комусь-чомусь надавати перевагу, а комусь-чомусь відмовляти у прихильності; спроможності здійснювати власні вибори, приймати елементарні самостійні рішення, які мають для неї сенс. Соціальна активність засвідчує довіру дитини до світу, її готовність і здатність встановлювати контакти, значущість для неї підтримки та оцінки інших людей.

Знайомство з людьми, що живуть поряд, це перший параметр емоційно-соціального розвитку дитини. Тут йдеться про особливості сприйняття дитиною людей, з якими зводить її життя після народження, - мама, тато, родичі, інші люди. Маленька істота сприймає їх перш за все очима, слухом на дотик. Проте дивиться і бачити, слухати і чути – речі різні. Та й з віком ця здатність суттєво змінюється, оскільки зростають можливості диференціювати свої враження від побаченого до почутого. Чим коротше за часом та менш зосереджене ознайомлення (зорове, слухове), тим звуженіші, поверхневіші уявлення малюка про людину.

Вже в кінці першого року, а тим більше у дво-, трирічному віці, дитина потребує більш-менш чітких орієнтацій для ознайомлення з людським

довкіллям. Правильно вчиняють дорослі коли пропонують їй роздивитися в людині щось певне: вираз обличчя («добрий», «задумливий», «сердитий»), сталі зовнішні дані (зріст, статура, форма носа), вчинки (турботливий, допомагає іншим, ділиться) і дії (водить машину, лікує дітей та дорослих). Варто запропонувати малюкові вслухатися у тональність, голосність та тембр голосу людини, з якою знайомляться. Так їй легше запам'ятати цю людину, за цими ознаками впізнати її через деякий час. Якщо дитині ще не виповнився рік, то за два-три тижні відсутності рідної людини поряд він може забути або призабути її. Тоді пригадувати і впізнавати знайомі ознаки доведеться знов. Слід з перших років життя привертати увагу дитини до найсуттєвіших для соціальних контактів ознак: виразу обличчя, зросту, ваги, сили, якостей, сфери знаряддя людини. Та часто дорослі, знайомлячи дитину з кимось, фіксують увагу на змінну ознаку зовнішності – кольорі та довжині волосся, зачісці, одязі та взутті. Змінні ознаки не скільки орієнтують, скільки дезорієнтують дитину: навіть свою маму у змінній зачісці чи одязі вона може не впізнати, зреагувати на появу «нової мами» плачем.

Водночас дитина раннього віку має володіти елементарними засобами уникнення контактів з неприємними їй або чужими людьми. Більшість з них інстинктів за своїм походженням, захисні за призначенням, даровані від народження. Проте дорослим варто приділяти увагу й свідомому використанню дво-, трирічним малюком набору засобів-оберегів, які засвідчують його небажання входити у контакт: відвернення погляду від небажаної людини, збільшення дистанції між нею і собою, скорочення відстані між собою та іншою людиною, використання жестів та рухів які засвідчують неприхильне ставлення до людини.

Вміння-невміння дитини раннього віку знайомитися з новими людьми накопичувати про них різноманітну інформацію, використовувати її для налагодження її контактів або ухиляння від небажаних – один з важливих показників її емоційно соціальної компетентності. Якщо має місце небажання дитини входити в контакт з приємною для батьків людиною, рідні дорослі мають зробити цю людину привабливою, корисною для дитини, а не наполягати на своєму або, тим більше, докоряти йому за відмінні від власних почуттів.

Другим параметром емоційно-соціального розвитку є ознайомлення дитини з самою собою, яке пізніше переростає у свідоме ставлення до себе. Центризм на собі віддзеркалює складний й одночасно важливий етап внутрішнього само будівництва дитини, на якому вона усвідомлює свою значущість для рідних та близьких, навчається цим користуватися, виробляє образ – Я, починає цінувати свої чесноти, досягнення, вміння; виявляє до себе симпатію і довіру; оволодіває здатністю відстоювати власні інтереси.

Також один з чинників емоційно-соціального розвитку дитини раннього віку дитини є емоційне життя. Батькам слід приділити їй особливу увагу, оскільки емоції – це основний місток, який пов'язує внутрішнє життя малюка з навколишнім світом – природним, предметним, соціальним.

Дитина – суцільний згусток емоцій і почуттів. Неемоційна, емоційно стримана, байдужа дитина – винятки з правил. Як правило, в перші три роки життя дитина переживає сильно, бурхливо, глибоко. Проте поки що її переживання тривають недовго, є досить плинними, можуть швидко змінювати свою модальність – від плачу дитина легко переходить до сміху і навпаки.

Дорослим варто усвідомлювати, що особливе значення в емоційному розвитку дитини перших трьох років життя відіграють задоволення і біль. Вони формують відповідну поведінку: дитина прагне різними способами одержати задоволення і водночас уникати болю та неприємностей. Позитивні емоції, міцна прихильність виникають на першому році відносно тих, хто є для дитини є джерелом задоволення, полегшення болю, надання допомоги, звільнення від страху [1].

Важливим завданням соціально-морального розвитку дитини раннього віку є : сприяти її гармонійній адаптації (звикання) до нових умов життя; створити належні умови для її повноцінної соціалізації, формування «почуття іншого», відчуття своєї приналежності до певної соціальної групи (сім'ї, родини, дитячого угруповання); оптимізувати процес засвоєння дитиною елементарних моральних норм і правил.

Важливу роль у процесах адаптації та соціалізації відіграє наслідування, яке характеризується двома визначальними особливостями: копіюється поведінка моделі (зразка), якою є доросла людина; вибірковість: малюк відтворює лише те, що йому сподобалося, що привернуло увагу, що корисне для його подальшого розвитку.

Гармонійний процес адаптації буде за умови, якщо малюк здатний виявити елементарну гнучкість, орієнтується втому, чим схожі - не схожі нові умови життя, вимоги, правила поведінки, які є звичними для дитини [6].

Соціалізація – це процес набуття дитиною соціального досвіду, входження у певну соціальну групу, усвідомлення нею важливості, привабливості і корисності цього процесу (разом веселіше, цікавіше, легше досягати бажаного), оволодіння притаманними для групи нормами і правилами поведінки.

Тому нормою соціального розвитку дитини раннього віку є прагнення спілкування з різними людьми довкола неї, входити з ними у короткотривалий контакт, радіти взаємодії та спільними з дорослими діями. Активне ухиляння маленької дитини від спілкування з людьми може свідчити про певні порушення соціального розвитку. Проте порушення бувають зворотними та тимчасовими, як наслідок пережитої травмуючої ситуації, страху, суворого покарання. Досить створити спокійну, стабільну, щире, доброзичливу атмосферу, щоб дитина «відтанула». Буває, що так поводить сором'язлива, боязка дитина, яку батьки налаштували на недовіру та уникнення контактів з незнайомими, зародивши в неї побоювання щодо їхніх намірів. У таких випадках добре коли батьки

розширюють коло спілкування дитини, оскільки недовіра у ранньому віці негативно позначається на розвитку особистісного ставлення.

Існують діти, які повністю відмовляються від спілкування. Це стосується не лише однолітків та незнайомих дорослих, але й близьких та рідних людей. На таких дітей слід звернути увагу якомога раніше, оскільки такі прояви характеризують ранній дитячий аутизм. Аутичний малюк звертається до дорослого лише у разі, коли хоче їсти, пити, спати, перевдягтися. У нього фактично відсутні навички спілкування, спостерігається відставання у мовленнєвому розвитку, розвиваються її рухові замітники. Така дитина замкнена, неадекватно реагує на спроби дорослого скоротити дистанцію спілкування.

Батьки, психологи та педагоги, які опікуються проблемою оптимізації спілкування та організацією продуктивної спільної діяльності з дитиною раннього віку, варто знати, що від першого року життя і до трирічного віку спілкування має форму ситуативно-ділового. Перш за все те, що на цьому віковому етапі провідною діяльністю стає предметно-маніпулятивна. Саме в неї вплітається спілкування, допомагаючи та обслуговуючи її. Основні приводи для контактів дитини раннього віку з дорослим пов'язані з практичною співпрацею. Центральне місце серед всіх і інших мотивів спілкування посідає діловий мотив: малюка цікавить, що і як робити з тим чи іншим предметом, річчю, знаряддям [6]. Співпраця з дорослим стає обов'язковою умовою гармонійного і різностороннього розвитку особистості в ранньому дитинстві.

Чим краще батьки усвідомлюють, що є соціальними моделями для дво-, трирічної дитини, чим послідовніше вони у проявах власної соціально-моральної поведінки, чим проінформованішими та вправнішими є вихователі закладів дошкільної освіти, тим спокійніше дитина адаптується до нових умов життя, тим легше входить у широкий соціальний світ та засвоює необхідні для його нормального функціонування моральні правила і норми.

Отже, завдання вихователів закладів дошкільної освіти допомагати дитині знайомитись з людьми, що живуть поряд, тому що, це перший параметр емоційно-соціального розвитку дитини. Вміння-невміння дитини раннього віку знайомитися з новими людьми накопичувати про них різноманітну інформацію, використовувати її для налагодження її контактів або ухиляння від небажаних – один з важливих показників її емоційно соціального розвитку.

Висновки Пізнавальна активність – основа розумового і духовного багатства особистості. У процесі пізнавальної діяльності дитина здобуває знання про природу, суспільство та їхні закономірності, а також про саму себе. Фактори, що мають безпосередній вплив на розвиток дитини : спадковість, середовище, навчання та виховання, активність самої дитини, дорослі, вихователі закладів дошкільної освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розвитку особистісно орієнтовано підходу до розвитку дітей раннього віку.

Список використаних джерел

1. Вороніна Т. В. Що? Де? Коли? У співпраці з родиною формуємо в дітей пізнавальні інтереси // *Дитячий садок*. 2010. № 2 (50) січень. С. 8-14.
2. Воспитание и обучение в детском саду / под ред. А. В. Запорожца, Т. А. Марковой. Москва : Просвещение, 1976. 558 с.
3. Гальперин П. Я. Методы обучения и умственное развитие ребенка. Москва, 1985.
4. Мельник Л. Психологічна діагностика емоційної сфери дітей дошкільного віку// *Психологія дошкілля*. 2009. № 2. С. 26-35.
5. Піроженко Т.О., Ладивір С.О. Розвивальні ігри та вправи для дітей 3-го та 4-го року життя. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 64 с.
6. Плахотников С. П. Що робити з дитячими питаннями? // *Дитячий садок*. 2018. № 9 (441) березень. С. 2-4.
7. Салабай О. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали. Вип. 4. Київ, 2013. С. 352-357.

Chonka Evelina, Varholik Galina

The influence of early development on the cognitive qualities of preschool children

The problem of early development of children is analyzed. The influence of early development methods on the cognitive qualities of preschoolers is considered. In the process of cognitive activity the child acquires knowledge about nature, society and their patterns, as well as about himself. Factors that have a direct impact on the child's development are identified: heredity, environment, education and upbringing, the child's activity, adults, educators of preschool education.

Key words: *future educators, preschool institutions, competence, communicative competence.*

УДК 37.01.303

Шпиньович Неля, Туряниця Василь

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІННОВАЦІЙНІСТЬ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ ЗА ЧАСИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

У статті проаналізовано етапи розвитку державної політики та її інноваційність у галузі освіти за роки незалежності України. Висвітлено стан сучасної нормативно-правової бази (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно інноваційної діяльності в навчальних закладах зокрема дошкільних.

Ключові слова: державна освітня політика, освіта, дошкільна освіта, інноваційність.

Постановка проблеми. Сучасний стан реформування системи освіти України характеризується змінами в усіх її складових. При цьому зміст реформ, що запроваджуються в освіті, зумовлений об'єктивними вимогами часу, та її станом. Інтеграція вітчизняної системи освіти в глобальний світовий, зокрема європейський, освітній простір, адаптація її до нових соціально-економічних відносин та необхідність забезпечення її конкурентоспроможності, переорієнтації освітнього процесу на розвиток особистості.

Як державний і громадський інститут, освіта передбачає відповідальність держави і суспільства за стан її функціонування. Саме тому зміна підходів до державного управління освітою є передумовою ефективного реформування національної системи освіти.

Необхідність модернізації дошкільної освіти зумовлюється реформуванням галузі згідно з національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, законами України «Про дошкільну освіту» та «Про охорону дитинства», тенденціями розвитку цивілізації в нову епоху. Модернізувати дошкільну освіту – означає вдосконалення її, відповідно до вимог часу, збагативши її новими, прогресивними ідеями. Зростання свідомості освітян, об'єктивна необхідність оновлення принципів, гуманізації цілей і завдань дошкільної освіти, оптимізації життя сучасної дитини відповідно до демократичних засад українського суспільства актуалізують проблему модернізації змісту і форми першої ланки освіти, що виступає основою для подальшого формування особистості.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання формування та реалізації державної політики в галузі освіти в Україні, модернізації системи державного управління висвітлюються в наукових працях вітчизняних вчених В. Андрущенка, В. Гальперіної, Д. Дзвінчука, В. Журавського, І. Іванюк, В. Кременя, Є. Красняков, С. Крисюка, В. Лугового, Т. Лукіної, В. Огнев'юка, Д. Петрашенко, Л. Прокопенка, С. Ніколаєнка, В. Туряниці та

ін. У них розглядаються сутність, методологічні засади, інноваційність та різноманітні аспекти формування державної політики в галузі освіти, а також механізми її впровадження, модернізація державного управління освітою, та реалізації державної політики в галузі освіти в Україні, її перспективи та суперечності.

Мета статті – аналіз інноваційності законодавчої бази дошкільної освіти України, її стан, проблеми та шляхи подальшого вдосконалення.

Виклад основного матеріалу За роки незалежності України, науковці виділяють наступні етапи розвитку державної політики в галузі освіти України:

– *перший етап* (травень 1991 р. – березень 1996 р.) – ухвалення Закону Української РСР «Про освіту» та затвердження державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття);

– *другий* (березень 1996 р. – грудень 1998 р.) – удосконалення базового законодавства про освіту, ухвалення Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту», який за своєю суттю, змістом і напрямками став фактично новою редакцією Закону «Про освіту»;

– *третій* (грудень 1998 р. – січень 2002 р.) – прийняття законів, що визначають стратегію розвитку національної освіти, закріплюють її нормативи, вимоги, стандарти, законодавчо регулюють відносини всіх структурних підрозділів освіти;

– *четвертий* (січень 2002 р. – жовтень 2002 р.) – втілення в життя положень законів та формування нової нормативно-правової бази галузі освіти; розробка стратегічного документа щодо розвитку освіти, підготовка до затвердження цільових державних програм;

– *п'ятий* (жовтень 2002 р. – липень 2010 р.) – затвердження стратегічного плану дій – Національної доктрини розвитку освіти, формування відповідної інноваційної нормативно-правової бази;

– *шостий* (липень 2010 р. – жовтень 2011 р.) – забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти, підвищення її якості та доступності, коригування завдань та заходів відповідно до сучасних потреб (запровадження 11-річного терміну навчання в загальноосвітніх навчальних закладах та обов'язкової дошкільної освіти дітей 5-річного віку), інтеграції в європейський освітній простір;

– *сьомий* (жовтень 2011 р. – до цього часу) – ухвалення Національної стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр., визначення основних напрямів дальшого розвитку системи освіти, закріплення на законодавчому рівні інклюзивного навчання в системі дошкільної освіти, вдосконалення механізму фінансування, ухвалення нової редакції Закону України «Про вищу освіту» [1].

В Україні проголошено курс на інноваційний розвиток, який відображений у Концепції державної інноваційної політики України, Законі

України «Про інноваційну діяльність», положеннях «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», «Про порядок створення та функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів». Закони України «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» спрямовані на інноваційну діяльність навчальних закладів освіти, всіх типів і форм власності.

В умовах розвитку дошкільної освіти ХХІ століття все більшого розмаху набуває процес впровадження новацій в дошкільних навчальних закладах незалежно від типів і форм власності. Оновлений зміст дошкільної освіти, програми та навчально-методичне забезпечення, що його реалізують, спонукають до оновлення способів взаємодії дошкільних навчальних закладів із зовнішнім освітнім середовищем. Кожен заклад, виходячи із поставлених перед ним завдань, визначає пріоритетність тієї чи іншої новації, технологію впровадження, програму дій [3;118].

Сучасна нормативно-правова база (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно інноваційної діяльності налічує близько 200 документів, що визначають як правові, так і економічно-організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. Відповідно до законодавства державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти [5].

Правові передумови державної інноваційної політики закладено у статті 54 Конституції України, що гарантує громадянам свободу наукової і технічної, інших видів творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав [2]. На державу покладено обов'язки сприяння розвитку освіти і науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні» визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації в Україні [6].

Реалізація на практиці гуманістичної парадигми освіти, і дошкільної зокрема, вимагає від сучасних керівників високого рівня психолого-педагогічної компетентності, методичної грамотності. Деякі завідувачі ДОЗ погано інформовані про новітні досягнення педагогічної вітчизняної і зарубіжної науки та практики, не зовсім усвідомлюють необхідність системних інновацій, які дійсно забезпечують високу якість дошкільної освіти.

Органам управління, інститутам, методичним службам необхідно якомога ширше знайомити не тільки вихователів, методистів, а й керівників закладів з педагогічними інноваціями, допомагати в їх освоєнні.

Метою розвитку дошкільної освіти є: реалізація державної політики щодо забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям дошкільного віку на здобуття дошкільної освіти; забезпечення необхідних умов функціонування і розвитку системи дошкільної освіти; збільшення відсотка охоплення дітей дошкільними навчальними закладами; модернізація змісту дошкільної освіти; підвищення якості підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів.

Головна мета національної дошкільної освіти – створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвих компетентностей, розвитку в неї ціннісного ставлення до людей, самої себе, природи, культури, світу.

Так, у 2019 році в Україні працювало 14 898 закладів дошкільної освіти, з яких 201 приватної, 29 – державної та 14 666 комунальної форми власності [7].

Дошкільна освіта ґрунтується на таких принципах:

- науковості, що передбачає опору на класичні та сучасні наукові здобутки у галузі педагогіки та психології дошкільної освіти;
- гуманізації та демократизації освітньої роботи, що передбачає орієнтацію на особистість дитини, максимальне розкриття її нахилів, здібностей та інтересів;
- визнанні особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти; самоцінності дошкільного дитинства;
- доступності освіти;
- тісному зв'язку з реальним життям, його проблемами та суперечностями, розширенням життєвого простору дошкільника;
- єдності розвивальних, виховних та навчальних завдань;
- варіативності форм здобуття дошкільної освіти;
- наступності дошкільної та початкової освіти шляхом створення, розробки програм, відповідних форм і методів роботи тощо;
- єдності суспільного та сімейного виховання [4].

Висновки Сучасний освітній процес неможливий без інноваційного оновлення, залучення нових технологій, їх апробації та адаптації до сучасних вимог нового змісту. Значну роль у формуванні інноваційних процесів в останнє десятиріччя в Україні відіграли такі тенденції розвитку педагогічної науки й практики, як:

- поєднання інноваційних змін з освітніми реформами;
- активізація інноваційного руху педагогів-практиків;
- створення міжнародних інноваційних мереж, державних інфраструктур з координації інноваційних процесів, підтримки недержавних утворень.

Інноваційна діяльність педагогів, її результати дали змогу ствердити:

- альтернативність педагогічних систем;
- подолати стереотипи педагогічної та управлінської діяльності щодо нових цілей і стратегій в освіті;

- поширити мережу інформаційних джерел;
- підвищити соціально-педагогічну роль ініціативи освіти та її працівників.

Формування пріоритету інноваційного освітнього простору забезпечує сучасна вітчизняна законодавча база, що характеризується інноваційною спрямованістю і регламентує її діяльність.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із розробкою та впровадженням інноваційних технологій у процес підготовки магістрів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-аналітичні матеріали «Державна політика в галузі освіти України: уроки та перспективи розвитку» (нова редакція доповнена, оновлена) URL: <http://kno.rada.gov.ua/fsview/73988.html>
2. Конституція України Редакція від 01.01.2020, стаття 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>
3. Горський А. Є., Барматова І. В., Буданова О. Б., Овчар О.В. Комплексне дослідження стану системи дошкільної освіти України. Аналітичний звіт. Київ : ФОП Кашталян Н. І. 2013. 118 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР). Редакція від 20.05.2020 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
5. Кучерява З. Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні. URL: <http://www.minjust.gov.ua/13958>
6. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
7. Статистика у системі дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/doshkilna-osvita>.

Shpynovych Nelia, Turianytsia Vasyl

State policy of Ukraine and its innovativeness in the field of education since gaining independence.

In the article the stages of development of state policy and its innovativeness in the field of education since Ukraine`s independence were analyzed. The state of the modern legal framework (laws, decrees of the President, subsidiary legislation in the form of Government resolutions, orders issued by central executive bodies, etc.) concerning innovative activity in educational institutions, particularly preschool ones, was highlighted.

Key words: state educational policy, education, pre-school education, innovativeness.

УДК 378.14

Ключкович Тетяна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЙНИХ І МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті досліджено процесуальні та структурні аспекти еволюції європейського освітнього простору. Проаналізовано основні напрямки впливу ЄПВО на трансформацію та модернізацію національних освітніх систем, з'ясовано особливості Європейського простору вищої освіти, наведено ключові події в розвитку Болонського процесу, проаналізовано досягнення на цьому шляху.

Ключові слова: *Європейський простір вищої освіти, Болонський процес, вища освіта, модернізація освіти, євроінтеграційний процес.*

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. Інтеграційні процеси, які на межі ХХ–ХХІ ст. охопили освітні системи європейських країн, стали потужним поштовхом до їхньої структурної трансформації та модернізації. Інтеграційні процеси у сфері вищої освіти є відповіддю на об'єктивні глобалізаційні виклики, які постали перед європейською спільнотою. Проблема модернізації системи вищої освіти є актуальною для України, яка є складовою європейського освітнього простору та реалізує євроінтеграційний курс.

Метою статті є аналіз темпоральних і структурних аспектів розвитку Європейського простору вищої освіти (далі ЄПВО), а також з'ясування потенціалу його впливу на трансформацію та модернізацію національних освітніх систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. Різним аспектам формування та функціонування європейського освітнього простору приділено увагу в працях І. Артьомова [1], Г. Клімової [3], У. Науменко [5], А. Сбруєвої [6] та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники виокремлюють наступні ключові міжнародні тенденції розвитку вищої освіти: інтернаціоналізація освіти (міжнародна академічна мобільність, світові стандарти, програми); зростання конкуренції на світовому ринку освітніх послуг; створення міжнародної системи ліцензування, сертифікації, акредитації; зміна функцій держави в галузі освіти (деєтатизація, дерегуляція, децентралізація освіти); швидке зростання чисельності студентів при розширенні їхньої вікової структури [5, с. 3–4].

Показовими в цьому плані є розбудова європейського освітнього простору і Болонський процес, який офіційно стартував у 1999 р. Послідовна розбудова інтегрованого освітнього простору стала одним із найбільш успішних проєктів Європейського Союзу.

Болонський процес має свою передісторію, яка, на думку Г. Клімової, охоплює три основних періоди [3, с. 1–3]. Перший період (1957–1982 рр.) – це час формування ідей європейської інтеграції у сфері освіти. Спроби надати вищій школі загальноєвропейського характеру фактично розпочалися в 1957 р. з підписання Римської угоди, подібні ідеї висловлювалися також у рішеннях конференції міністрів освіти в 1971, 1976 рр. Другий період датується 1983–1992 рр. і характеризується конкретизацією цілей і завдань, поглибленням кооперації у сфері вищої освіти між європейськими країнами. Третій період розпочався під впливом ухвалення Маастрихтського договору в 1992 р. Політичне об'єднання країн Європи в рамках ЄС передбачало створення єдиного європейського освітнього і наукового простору. Такі програми як Socrates, Leonardo da Vinci, Tempus були спрямовані на стимулювання інтеграційних процесів і модернізацію освіти в європейських країнах. Із середини 1990-х рр. ідеї євроінтеграції вищої освіти поширюються також на країни Східної Європи [3, с. 4].

Болонська декларація 1999 р. стала фундаментом консолідації країн-учасниць навколо ідеї створення Європейського простору вищої освіти. Усі положення Болонської декларації встановлені як заходи добровільного процесу узгодження, а не як жорсткі правові зобов'язання для країн-учасниць. Болонська декларація зафіксувала основні напрямки та цілі перетворень: затвердження загальноприйнятної та порівняної системи наукових ступенів; **введення системи двоциклового навчання** – додипломного та післядипломного; **запровадження кредитної системи** на зразок Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи; сприяння європейській співпраці щодо забезпечення якості освіти з метою вироблення порівняльних критеріїв і методології; **розширення академічної мобільності** через усунення перешкод на шляху ефективного використання права на вільне пересування; **сприяння привабливості європейської системи освіти**, просування необхідних європейських стандартів у галузі вищої освіти [7]. Формування ЄПВО з визначеними стандартами є адекватною відповіддю європейської вищої школи на зростаючу світову конкуренцію в освітній сфері.

Надалі в рамках Болонського процесу відбулося ряд конференцій і зустрічей, які були етапними на шляху створення ЄПВО, зокрема в містах Саламанка (29 – 30 березня 2001 р.), Прага (18 – 19 травня 2001р.), Берлін (19 – 30 вересня 2003 р.), Берген (19 – 20 травня 2005 р.), Лондон (16 – 19 травня 2007 р.), Льовен і Лювен-ля-Ньов (28 – 29 квітня 2009 р.), Будапешт і Відень (10 – 12 березня 2010 р.), Бухарест (26 – 27 травня 2012 р.), Єреван (14 – 15 травня 2015 р.), Париж (24 – 25 травня 2018 р.). Участь у Болонському процесі стала стимулом до єднання зусиль країн з метою модернізації національних систем вищої освіти.

Приєднання України до Болонського процесу в 2005 р. об'єктивно поставило на порядок денний необхідність впровадження відповідних стандартів. Норми і стандарти щодо надання освітніх послуг, прийняті на

конференціях країн-учасниць Болонського процесу, стали регуляторами і рушіями змін для української вищої школи. Освітні імперативи, визначені європейськими стандартами, поступово реалізуються у практиці вищої школи України, однак бракує ефективності та системності впровадження змін.

Європейський простір вищої освіти охопив національні системи вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу, інтегруючи та модернізуючи їх на основі визначених принципів і стандартів.

ЄПВО є багаторівневим і полісуб'єктним робочим середовищем для взаємодії в розвитку вищої освіти європейських країн і, водночас, міждержавною структурою співробітництва, яка координує структурні реформи і дає змогу закладам вищої освіти реалізовувати свої основні завдання. Фахівці підкреслюють, що ЄПВО перебуває поза залежністю від можливих впливів з боку державно-владних структур, закладів вищої освіти та окремих осіб, оскільки його рекомендації та стандарти країни запроваджують на добровільних засадах, із врахуванням національних особливостей вищої освіти [2, с. 19].

У рамках ЄПВО поступово сформувалася стійка система взаємодії держав, урядових і неурядових представницьких організацій на європейському та національних рівнях. Ключове значення мають колективні суб'єкти, що входять до складу Групи супроводу Болонського процесу (BFUG): Європейська комісія, яка є найвпливовішим суб'єктом Болонського процесу; представники міністерств, відповідальних за вищу освіту країн-учасниць Болонського процесу; Європейська асоціація університетів (EUA), метою якої є підтримка університетів на європейському рівні, оцінка їхньої діяльності, розширення університетської автономії; Європейський студентський союз (ESU) – це неурядова організація, яка представляє інтереси студентів на міжнародному рівні; Європейська організація забезпечення якості вищої освіти (ENQA), яка є долученою до управління процесом забезпечення якості вищої освіти в рамках ЄПВО; Європейська асоціація закладів вищої освіти (EURASHE), яка декларує своєю метою захист інтересів суб'єктів вищої професійної освіти та неперервне підвищення її значення в європейських державах.

У рамках Болонського процесу здійснюються масштабні структурні реформи вищої освіти, інституційні перетворення, організаційні зміни у вищих навчальних закладах, пов'язані з пошуком консенсусу, механізмів порівнюваності й сумісності національних освітніх систем. Інтеграція і відповідне реформування освітніх систем у рамках ЄПВО не означає їхню уніфікацію, а тільки розвиток відповідно до спільно погоджених норм і доступ до багатоманітності освітніх, культурних надбань різних країн. У процесі інтеграції поглиблюється європеїзація та інтернаціоналізація національного освітнього та наукового простору.

Завдяки реформам систем вищої освіти досягнуто більшої сумісності та порівнянності кваліфікацій (ступенів) у рамках ЄПВО. Європейська

кредитна трансферно-накопичувальна система (ECTS), Додаток до диплома (DS), Національні рамки кваліфікацій (NQF) стали загальноприйнятими інструментами у ЄПВО. Триступенева система (бакалавр – магістр – доктор) активно запроваджується в університетах Європи. Попри очевидне зближення, не йдеться про конвергенцію, яка призвела б до одноманітності систем вищої освіти в Європі. У процесі реформ створено базові рамки кваліфікацій, і ключовим викликом залишається розроблення профілів різних кваліфікацій з метою кращого розуміння результатів навчання на різних циклах Болонського процесу та розвитку ЄПВО як відкритого і гнучкого у просторі та часі [1, с. 96–97].

Важливо, що європейська стратегія реформ зображає педагогічну освіту як ефективну рушійну силу розвитку сучасного суспільства. Реформування вищої педагогічної освіти здійснюються з метою модернізації її змісту, вдосконалення навчальних програм підготовки вчителів, упровадження інноваційних методів навчання, забезпечення неперервності освіти впродовж життя, адаптації педагогічної освіти до вимог ринку праці та ін. [4, с. 6].

Поряд з очевидними позитивами формування ЄПВО, дослідники вказують на певні ризики, з-поміж яких: ерозія суверенітету національної держави у сфері освітньої політики; економізація освітньої політики; загострення проблеми якості вищої освіти, що пов'язано з диверсифікацією студентських контингентів; запровадження коротких академічних циклів призводить до зміни освітньої парадигми та ін. [6, с. 51–52]. На сучасному етапі серед зацікавлених суб'єктів набуває актуальності дискусія щодо перспектив розвитку ЄПВО та подальшого реформування освітніх систем.

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується інтеграційними процесами, спрямованими на розбудову єдиного Європейського простору вищої освіти, розширення співробітництва між університетами, формування тісних зв'язків між вищою освітою та дослідницькими системами в кожній з країн-учасниць. У процесі досягнення цієї мети модернізуються національні системи вищої освіти, вдосконалюються підходи до дидактики вищої школи, поглиблюється європеїзація та інтернаціоналізація освітнього та наукового простору. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні інтернаціоналізації освіти як ключової міжнародної тенденції розвитку вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Артёмов І. В., Ващук О. М. Концептуальні і правові основи формування Європейського освітнього простору: навчальний посібник. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 568с.
2. Бобало Ю., Павлиш В., Загородній А., Бабин І. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в Європейському просторі вищої освіти. *Вища школа*. 2014. № 1. С. 19–31.

3. Клімова Г. П. Історія Болонського процесу: аксіологічні орієнтири розвитку європейської вищої освіти. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2014. № 3. С. 182–192.

4. Ключкович Т. В. Інтеграція системи вищої педагогічної освіти Словацької Республіки у європейський освітній простір: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Дрогобич, 2017. 20 с.

5. Науменко У. В. Модернізація системи вищої гуманітарної освіти України в контексті європейських інтеграційних процесів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2014. 22 с.

6. Теорії та технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний і регіональний контексти: монографія / за заг. ред. А. А. Сбруєвої. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 520 с.

7. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. URL: http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf

Татьяна Ключкович

Европейское пространство высшего образования как фактор интеграционных и модернизационных процессов. В статье исследованы процессуальные и структурные аспекты эволюции европейского образовательного пространства. Проанализированы основные направления влияния ЕПВО на трансформацию и модернизацию национальных образовательных систем, выяснены особенности Европейского пространства высшего образования, приведены ключевые события в развитии Болонского процесса, проанализированы достижения на этом пути.

Ключевые слова: Европейское пространство высшего образования, Болонский процесс, высшее образование, модернизация образования, евроинтеграционный процесс.

Tetyana Klyuchkovych

The European Higher Education Area as a factor of integration and modernization processes. The article examines the procedural and structural aspects of the evolution of the European educational space. The main directions of the EHEA impact on the transformation and modernization of national educational systems are analyzed. The features of the European Higher Education Area, the key events of the development of the Bologna process, the ups on this way were analyzed in the article.

Keywords: European Higher Education Area, Bologna process, higher education, modernization of the education, eurointegration process.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Альберт Ганна Русланівна – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ваколя Зоряна Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Варга Олена Леонідівна – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Вархолик Галина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Головчак Уляна Володимирівна – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Дрозда Крістіна Юріївна – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Змикало Михаела Василівна – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Кізмон Марія Василівна – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ключкович Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Козонова Юлія Олександрівна – кандидат технічних наук, доцент, Одеська національна академія харчових технологій, м.Одеса

Костак Ярослава Юріївна – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ларіна Тетяна Вячеславівна – кандидат педагогічних наук, доктор філософії (PhD), викладач іноземної мови, Виноградівський державний коледж Мукачівського державного університету, м. Виноградів

Левко Надія Василівна – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ляхович Андрій Ілліч – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Омелько Мар'яна Анатоліївна – викладач обліково-економічних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Відокремлений структурний підрозділ «Могилів-Подільський технолого-економічний фаховий коледж Вінницького НАУ»

Опачко Магдаліна Василівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Опріш Ярослава Іванівна – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Пайда Іван Іванович – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Пашку Неля Михайлівна – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Пенцак Павло Володимирович – аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» викладач кафедри водіння бойових машин та автомобілів, Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

Петер Марія Володимирівна – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Поладі Тетяна Василівна – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Попадич Олена Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Саваріна Вікторія Богданівна – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сенько Тетяна Олександрівна – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Січка Анастасія Іванівна – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Тележенко Любов Миколаївна – доктор технічних наук, професор, завідувачка кафедри технології ресторанного і оздоровчого харчування, Одеська національна академія харчових технологій, м.Одеса

Тітаренко Сергій Валерійович – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Турецький Олександр Олександрович – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Турияця Василь Васильович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Чонка Евеліна Михайлівна – магістрант кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

Шипович Алла Антонівна – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Шпиньович Неля Вікторівна – магістрант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Якимович Ольга Несторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

Якимович Тетяна Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри теорії та методики технологічної освіти, Львівський навчально-науковий центр професійної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Львів

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ФАХОВІЙ ОСВІТІ

Випуск 10

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ 20547-10347ПП від 15.01.2014 р.*

**Автори опублікованих праць несуть повну відповідальність
за зміст та ілюстративний матеріал**

Гарнітура Times New Roman.
Формат 60x84/16. Зам. №82.
Ум.друк.арк. 8,13.
Тираж 100 прим.

Оригінал-макет виготовлено
у редакційно-видавничому відділі видавництва УжНУ «Говерла».
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89.
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua

Видавництво УжНУ «Говерла».
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.
*Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*

П 24

**Педагогічні інновації у фаховій освіті: збірник наукових праць. Вип. 11. Ужгород:
ДВНЗ «УжНУ», 2020. 140 с.**

ISSN 2307-3594

У збірнику наукових праць опубліковано теоретичні, методичні та експериментальні дослідження науковців, аспірантів та магістрів із проблем загальних питань розвитку і становлення освіти та самоосвіти; педагогічних, психологічних та професійно-особистісних засад фахової освіти; інноваційних технологій навчання та виховання молоді; тенденцій у модернізації діяльності системи неперервної освіти в контексті євроінтеграційних процесів; методології та методики професійної підготовки та діяльності фахівця, які обговорювалися на XI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю, що відбулася 15 жовтня 2020 р. в м. Ужгороді.

УДК 371.351:37.015.3